

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
WYŻSZA SZKOŁA PRZEDSIĘBIORCZĄSI I ADMINISTRACJI W LUBLINIE
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕРЕЗІВСЬКЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ ОНПУ
ОДЕСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИ
ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКОСМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ.
М.Є. ЖУКОВСЬКОГО «ХАІ»

*Світлій пам'яті нашого друга та колеги
Сергія Харлампійовича Яворського
присвячується*

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ДЕРЖАВНО–ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»
21-23 червня 2017 року, м. Одеса**

УДК 342.5 (477)

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання державно-правового розвитку України» містить тези наукових праць, у яких розглядаються: сучасний стан та перспективи розвитку національної правової системи України, реформи в сфері державного управління України в рамках вивчення міжнародного досвіду та розкриття вітчизняних реалій, трансформаційні процеси в сучасному українському суспільстві, державі та економіці. Особливо увагу приділено характеристиці української політичної системи та пошукам шляхів підвищення ефективності її функціонування. Також розглянуто філософський, історичний та культурологічний аспекти суспільно-політичного розвитку України. Не залишилася осторонь й державна інформаційна політика в нашій країні та шляхи її реалізації.

Редакційна колегія:

Марущак В.П. – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри права і законотворчого процесу Одеського регіонального інституту державного управління Національної Академії державного управління при Президентові України;

Білоусов О.С. – доктор політичних наук, професор кафедри правознавства Одеського національного політехнічного університету;

Чістякова І.М. – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри правознавства Одеського національного політехнічного університету;

Гегечкорі О.В. – доцент, доцент кафедри соціальних та правових дисциплін Національної академії Національної гвардії України;

Прилуцька А.Є. - канд. філос. наук, проф. ХАІ, завідувач кафедри документознавства та української мови, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»;

Гладка Т.І. - кандидат наук з державного управління, викладач кафедри філософії і суспільних наук, Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава);

Шевченко В.П. – директор Березівського вищого професійного училища ОНПУ, викладач вищої категорії, відмінник освіти України;

Шевченко Г.О. – заступник директора з навчально-методичної роботи та міжнародних зв'язків Березівського вищого професійного училища ОНПУ, викладач вищої категорії;

Кривдіна І.Б. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Одеського національного політехнічного університету (відповідальний секретар);

Моїсеєва Т.М. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Одеського національного політехнічного університету.

Рецензенти:

Пахомова Т.І. – доктор наук з державного управління, професор кафедри права і законотворчого процесу Одеського регіонального інституту державного управління Національної Академії державного управління при Президентові України;

Сухотеріна Л.І. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри політології Одеського національного політехнічного університету;

Оганісян М.С. – кандидат філософських наук, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Одеського регіонального інституту державного управління Національної Академії державного управління при Президентові України.

Актуальні питання державно–правового розвитку України:
Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті нашого друга та колеги Сергія Харлампійовича Яворського (21-23 червня 2017 р., м. Одеса). – К.: Каравела, 2017. – 148 с.

ЗМІСТ

Оборський Г.О. Реформування освіти в Україні в контексті реалізації євроінтеграційного напрямку.....6

СЕКЦІЯ 1 «НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Букач В.М. Правова культура.....10

Латишева В.В. Аналіз законодавчих новацій щодо регулювання діяльності органів державної виконавчої служби України.....12

Львова Є.О. До питання про сучасні тенденції та межі реконструкції конституційних принципів.....15

Чістякова І.М. Інститут поліцейського омбудсмену в Україні.....17

Шевченко Б.Г. Правова освіченість та сучасна студентська молодь України.....20

СЕКЦІЯ 2 «РЕФОРМИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ»

Бачинська К.В. Державна власність в руслі конституційного процесу...21

Гладка Т.І. Розвиток галузі охорони здоров'я України в умовах децентралізації влади.....23

Зембровські Т. Польський досвід регулювання ринку сільськогосподарських земель очима українських науковців.....27

Марущак В.П. Державне управління – генератор розвитку соціально-економічних процесів.....31

Оганісян М.С. Подолання корупції в Україні: міф чи реальність?.....35

Чабанова К.І. Аспекти впровадження реформ в контексті Угоди про асоціацію Україна-ЄС.....37

СЕКЦІЯ 3 «ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І СОЦІАЛЬНА СФЕРА В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ»

Бабіна В.О. Значення гуманітарних дисциплін у процесі виховання патріотизму у студентської молоді.....40

Карагяур В.І. Спілкування як механізм соціальної взаємодії.....43

Кривдіна І.Б. Роль Організації Об'єднаних Націй у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні.....47

Кутузова Н.Г., Кязымова Г.Х. К вопросу о воспитании патриотизма в условиях вступления Украины в ЕС.....52

Марахина Е.Л. Феномен «соціального безум'я» в українському обществі.....	54
Овчаренко Т.Д. Патріотичне виховання студентів – найважливіший напрямок виховної роботи в сучасних умовах.....	56
Прилуцька А.Є. Університетська наука та її роль у формуванні аксіосфери сучасного українського суспільства.....	59
Татакі Д.Д. До питання про шляхи реформування пенсійної системи України.....	62

СЕКЦІЯ 4 «ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТІ, УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ, ДЕРЖАВІ ТА ЕКОНОМІЦІ»

Гегечкорі О.В., Семенов С.С. Екологічна глобалізація та світоглядна культура.....	66
Іващенко А.Г. Проблеми банківського кредитування малих та середніх підприємств України.....	68
Кучерук М.С. Проголошення Незалежності, «Помаранчева» революція, Революція Гідності: ланки одного ланцюга?.....	72
Піча В.М. Україна в просторі сучасного європейського співтовариства.....	75

СЕКЦІЯ 5 «ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ»

Грушицька І.Б., Ляшенко Д.О. Розвиток та трансформація партійної системи в Україні.....	77
Пелевин Е.Ю., Мамонтова Э.В. Место и роль историко-архитектурного наследия в формировании концептуальных основ государственной политики памяти.....	80
Шановська О.А. Політико-культурна зумовленість сучасних транзитологічних проблем: вплив інтегруючого чинника на стан політичної системи в Україні.....	83

СЕКЦІЯ 6 «СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ, ІСТОРИЧНИЙ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ»

Агафонова Є.О. Стереотипи про Україну в сприйнятті європейських країн.....	86
Бандус В.О. Діяльність В.О. Добровольського на посаді завідуючого кафедрою «деталі машин» ОПІ (1923-1941 рр.).....	89
Воробйова Г.В. Материнська відзнака	91

Грицюта О.О. Внесок Київського відділення Російського Технічного Товариства у розвиток технічної освіти.....	94
Зазимко Н.С. Отказ от вредных привычек как фактор здорового образа жизни.....	97
Іваніченко Л.М. На шляху до свободи: боротьба Н. Махна проти комуністично-більшовицьких «визволителів».....	100
Корнієнко К.В. Еволюція політичних поглядів Д. Дорошенка.....	105
Моїсеєва Т.М. Єврейські богадільні у дожовтневий час (статутні принципи діяльності).....	107
Нестеренко О.П. Історія берестяного промислу в Україні.....	109
Ницевич А.Д. Проблемы экологии городского автомобильного транспорта.....	113
Петелкакі В.Ф., Петелкакі В.В., Чередніченко Т.М. Плавання як елемент професійно-прикладної фізичної підготовки.....	117
Федорова А.И. Старообрядцы-поповцы г. Одессы в начале XX в.....	119

СЕКЦІЯ 7 «ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ»

Білоусов О.С. Міжнародне політико-правове співробітництво у подоланні «цифрової нерівності».....	122
Василенко О.П., Нірян О.П. Нормативно-правові аспекти електронного документообігу в Україні.....	126
Гибински Л. Опыт Болгарии в построении электронного управления...128	
Кубко В.П. Організаційне забезпечення комунікативної стратегії туристичної компанії.....	131
Кубко В.П., Компанієць І.І. Застосування консалтинговими службами сучасних методик для пошуку раціональних рішень проблем підприємства.....	134
Мельник О.В. Вплив міфології Радянського Союзу на інформаційну політику України (2014-2017 рр.): за матеріалами Інтернет-ресурсів.....	136
Онуфрієнко Л.В. Документування господарської діяльності підприємства харчової промисловості ТОВ «Групи компаній «Содружество».....	139
Спрінсян В.Г. Понятійний апарат документаційного менеджменту.....	140
Сторчак Д.В. Документаційне забезпечення навчально-методичної діяльності кафедри як структурного підрозділу ВНЗ.....	144
Татакі О.О., Московська Ю.А. Бізнес-план як необхідний аналітичний документ започаткування власної справи.....	145

Оборський Г.О.

Ректор Одеського національного політехнічного університету,
доктор технічних наук, професор, дійсний член Академії інженерних наук
України,
заслужений працівник освіти України
(Одеса, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО НАПРЯМКУ

В умовах євроінтеграції постає питання реформування освіти в українській державі: введенні європейських норм та стереотипів в освіті та технічному напрямку, збільшення своїх цивілізованих і науково-промислових досягнень в країнах ЄС. Слід зазначити, що в Україні існує потреба реформування освітньої галузі та впровадження реформ щодо її покращення та підведення до європейського рівня, а це в свою чергу, можна розглядати як найбільш значне соціокультурне завдання. Зазначене завдання обумовлюється процесами глобалізації та потребами розвитку позитивних обставин з метою особистого формування суспільства, його соціалізації та самореалізації в даному напрямку.

У сучасному просторі стратегічними завданнями реформування вищої освіти в Україні видається модифікація чисельних характеристик освітніх високоякісних послуг. Даний перетворювальний процес повинен утримуватись в подібних заходах:

- державна концепція найвищого створення, сутність якою складається в збереженні і примноженні державних освітніх звичаїв;
- формування високого створення зобов'язане піддаватися законам ринкової економіки та закону конкурентної боротьби, все необхідно розцінювати в контексті спрямованості формування глобальних освітніх конструкцій.

На суспільні та економічні процеси сучасної України значний вплив мають світові тенденції глобалізації та інтеграції. Потреби розвитку економіки тісно пов'язані з удосконаленням системи освіти. В умовах формування економіки знань необхідно усвідомлювати кардинальну потребу суспільних зрушень в напрямку інноваційного розвитку. Згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму, Україна серед 144 країн займає у сфері вищої освіти та професійної підготовки 47 місце, у сфері формування факторів інноваційного розвитку - 79, за оснащеністю сучасними технологіями - 81, за показником якості освіти - 70, в загальному рейтингу - 73 місце [1].

Таким чином, Україна постала перед викликом: або залишитися країною з сировинно-переробною, низько-технологічною економікою або стати на шлях інноваційного розвитку. Цього можна досягти лише за рахунок конкурентоспроможної освіти, передової науки, інноваційних технологій. Виникла гостра потреба в переорієнтації національної системи вищої освіти і науки на підготовку такого людського капіталу, який би забезпечив прогресивний розвиток країни.

Реформування у сфері вищої освіти передбачає розумне поєднання та співвідношення традиційних та інноваційних підходів. Водночас реформування освіти повинно мати комплексний характер, оскільки процеси в освіті тісно поєднані з наукою, економікою та іншими сферами життєдіяльності суспільства. Визначення напрямів модернізації освіти постає як політичне та загальнонаціональне завдання.

Одним з першочергових завдань є реформування системи управління сферою вищої освіти. Воно передбачає чітке розмежування повноважень між трьома рівнями освітянських структур: органами державного управління освітою, державними установами, що забезпечують якість вищої освіти і науки та ВНЗ.

На рівні державного управління освітою має розроблятися і втілюватися державна політика в галузі вищої освіти. Ця політика повинна фіксувати та аналізувати зовнішні та внутрішні виклики, які постають перед країною і як відповісти на ці виклики можливостями вітчизняної освіти та науки. Другому рівню освітянської ієрархії відводиться напрацювання стандартів вищої освіти, акредитації напрямів, розроблення і втілення критеріїв і методики оцінки якості освітньої і наукової діяльності, атестації наукових кадрів вищої кваліфікації. ВНЗ ж повинні самостійно виконувати весь комплекс навчально-наукової, виховної та інноваційної діяльності, напрацьовувати рішення щодо актуальних питань розвитку суспільства, ґрунтуючись на засадах університетської автономії та академічних свобод у вищій школі.

Вирішальним кроком для модернізації вищої освіти повинно стати суттєве розширення автономії ВНЗ у відповідності з європейськими нормами. Університетська автономія має сприяти досягненню стратегічної мети підвищення конкурентоспроможності українських фахівців на світових ринках праці, введення країни в єдиний європейський освітньо-науковий простір задля забезпечення сталого розвитку суспільства. Отже, форми і зміст автономії українських ВНЗ повинні забезпечити подолання системних проблем, що накопичилися у вітчизняній системі вищої освіти [2].

У руслі демократизації вищої освіти обрання ректорів ВНЗ відбувається на основі вирішального права трудового колективу, а їх перебування на посаді обмежується двома термінами. Здійснено розширення громадського контролю на всіх рівнях діяльності ВНЗ, зокрема гарантування доступу фізичних та юридичних осіб до інформації у галузі вищої освіти. В університетах запроваджена дійова система противаг і стримувань між керівником, вченою радою, органами громадського самоврядування, громадськими організаціями. За європейською традицією повноваження ректора і вченої ради ВНЗ мають бути розмежованими.

Доцільно відійти від практики видачі випускникам усіх ВНЗ дипломів державного зразка. Потрібно дозволити ліцензованим ВНЗ видавати дипломи від свого імені, трансформували систему акредитації в інститут контролю якості освітніх послуг. Кожний ВНЗ, надаючи освітні послуги, знайде свою «нішу» і матиме свою оцінку на ринку праці.

Поки в країні відсутня концентрація коштів та інтелектуальних ресурсів на стратегічно важливих напрямках розвитку. Треба створити потужні регіональні освітньо-науково-інноваційні центри на базі провідних університетів або об'єднань університетів і наукових установ, навколо яких повинна зосередитися конкурентоспроможна освіта і наука, високотехнологічний бізнес за координуючої ролі регіональної влади.

Надзвичайно гострою проблемою для України, за умов обмеженого державного бюджету, є визначення державного замовлення на підготовку фахівців. Сьогодні ніхто не знає, скільки, за якими напрямками і з якими освітньо-науковими кондиціями мають бути підготовлені фахівці в Україні, щоб вирішувати нагальні проблеми держави. Освіту й науку слід якнайтісніше пов'язати з економікою. Позитивний ефект дасть залучення роботодавців до підготовки навчальних програм ВНЗ, розробки і затвердження стандартів вищої освіти за кожною галуззю, формування критеріїв компетентності випускників вищої школи, забезпечення місць практики студентів, розвитку матеріальної бази, співпраці в галузі наук та інновацій.

Виправданим було б введення податкових та митних пільг для бізнесу у його співпраці з вітчизняною університетською наукою.

Отже, посилення співпраці між освітою, наукою, бізнесом і владою забезпечить інноваційний розвиток економіки і суспільства. На сучасному етапі держава повинна створити правову базу взаємодії між ними.

Головним завданням, що стоїть перед українською освітянською спільнотою, є забезпечення належного рівня якості вищої освіти, як умови конкуренто-спроможності українських випускників на ринку праці. На

часі запровадження процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості з урахуванням європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти, поглиблення співпраці з європейськими організаціями, зокрема, створення українського незалежного, колегіального органу із забезпечення якості вищої освіти та його членство в Європейській мережі із забезпечення якості вищої освіти.

Нині особливої ваги та соціального звучання набуває питання рівного та справедливого доступу до якісної освіти. Передумовою рівного доступу є фізична та фінансова доступність навчання та перебування студентів у ВНЗ, а його головною складовою є універсально об'єктивне визначення відповідності абітурієнта рівню та вимогам програми в обраному ним виші.

Через наростаючу бідність більшості населення країни понад 50% молоді не може здобути вищу освіту, а значна частина тих, що вступили до ВНЗ, мають матеріальні труднощі. Актуально стоїть питання соціального захисту студентів. У такій ситуації обґрунтованим є визначення розміру мінімальної стипендії студентам на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум, і незмінність розміру плати за навчання у ВНЗ протягом усього строку навчання.

Повинні створюватися умови для повернення в Україну громадян, які здобули освіту за кордоном, шляхом визнання на університетському рівні іноземних дипломів про вищу освіту, про наукові ступені та вчені звання. Через поліпшення вивчення іноземних мов та країнознавства має істотно розширитися академічна мобільність і участь у міжнародних освітніх і наукових проектах викладачів, науковців, студентів.

Вищими навчальними закладами України повинні реалізовуватися спільні з європейськими університетами освітні проекти, слід і далі налагоджувати тісне співробітництво з Радою Європи та Європейським фондом освіти з питань упровадження Національної рамки кваліфікацій та проведення модернізації законодавства у сфері вищої освіти і професійної підготовки.

Забезпечення якісної вищої освіти є необхідною умовою європейської та світової інтеграції вищої освіти України.

Література:

1. The Global Competitiveness Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http:// WEF_GSR_Report.pdf](http://WEF_GSR_Report.pdf).
2. Богачевська, І.В. «Автономізація університетів як складова реформи вищої освіти в Україні» Аналітична записка / І.В. Богачевська [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http:// www.niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua).

СЕКЦІЯ 1

НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Букач В.М.

к. і. н., приват-професор, кафедра всесвітньої історії і методології науки,
Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д.
Ушинського
(Одеса, Україна)

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

Культурологічний підхід визначає право невід'ємним елементом культури сучасної держави. Державно-правова специфіка багатьох країн може бути зрозумілою лише в межах широкого соціально-культурного контексту, оскільки право в цих країнах поєднує історично різнотипні елементи європейської правової культури та місцевих традиційних і напівтрадиційних культур. Тому державність і право мають там чіткі культурологічні складові.

Культурологічні аспекти просліджуються й у проблемі утвердження міжнародних стандартів в галузі прав людини, які мають різне практичне втілення в умовах взаємодії культур Європи, Африки, Азії, Латинської Америки. Будь які інтеграційні процеси між країнами, в тому числі й в галузі права, мають успіх в умовах культурної спільності країн. Досвід розвитку Європейського союзу демонструє, що поглиблення інтеграційних процесів призводить до утворення не тільки нового права, унікального як по суті, так і структурно, але й нової правової і політичної культури.

Утвердженню у правовій науці культурологічного підходу сприяє також і еволюція методології дослідження права. В ході цієї еволюції поступово змінюється й бачення правової дійсності: формується правова система. Зміни, які відбуваються в суспільній правосвідомості, сприяють участі суспільства у державно-правовому реформуванні, що веде до формування нового типу ментальності в межах державно-правового простору – правової особистості, яка володіє досить високим рівнем правосвідомості та правової культури.

Говорячи про процес формування правової культури та її ролі у розвитку суспільства, можна відзначити, що багатогранність правової культури корегується залежно від своєрідності історичної епохи, окремих періодів розвитку суспільства, специфіки суспільних відносин, основних тенденцій розвитку, характеристики цінностей та ідеалів, які зумовлені рівнем її розвитку і потребами суспільного та правового процесу.

Високий рівень розвитку правової культури зумовлює формування правосвідомості, розробку та застосування законів, рішення проблем самореалізації людини у певних соціально-економічних умовах, соціалізації та адаптації особистості; сприяє оновленню та удосконаленню державності, розширенню творчого потенціалу особистості, духовному оновленню та посиленню життєвої позиції людини.

Правова культура сучасного суспільства поєднує в собі як нормативно-регулятивні властивості права так і духовно-ментальні властивості – правові знання, праворозуміння та оціночні відношення до права та правової реальності, які характеризують людину як носія духовних цінностей, соціокультурної й правової реальності.

Будучи фактором суспільного розвитку, правова культура є одним із чинників стабілізації суспільного розвитку, особливо на шляху утворення нової моделі державного розвитку; сприяє підйому на більш високий рівень освіченості та загальної культури, громадянської активності та відповідальності, професійної кваліфікації.

Як фактор усталеності розвитку держави і суспільства, правова культура стимулює правовий розвиток, забезпечуючи соціально корисну поведінку, правову і громадянську активність особистості, що призводить до вдосконалення правопорядку та зміцнення законності як необхідної умови реалізації правових норм у правовому просторі суспільства.

Як певний тип людської діяльності, правова культура є вираженням індивідуалізації входження у культурно-правовий простір, особистісного сприйняття гармонії суспільного та власного. Слід відзначити, що правова культура, включаючи в себе соціально-психологічний, професійний та психофізичний потенціал людини, сприяє реалізації самореалізації людини, входженню в інтеграційні процеси, завдяки яким виникає єдиний універсальний феномен правової культури.

В складному процесі формування правової держави суттєве смислове навантаження є в комплексі проблем правової культури особистості. Високий рівень розвитку правової культури особистості є підставою для соціально-правової активності громадян.

Правова культура особистості формується у процесі взаємодії таких специфічних правових, соціально-політичних та психологічних регуляторів, як: особистісні потреби та інтереси, стереотипи правової діяльності, конкретні риси виховання та освіти, особливості світосприйняття та правового світогляду, самооцінка, індивідуальні психологічні особливості.

Можна зазначити, що структура та динаміка правової культури особистості обумовлюється структурою та динамікою суспільного розвитку у зв'язку та взаємовпливі з властивостями особистості. До структури правової культури особистості входять: інформаційне середовище, правові знання, застосування права, правове виховання, яке визначає поведінку особистості у правовій сфері, ступінь та рівень її участі у правовому житті суспільства, значення й характер субстантивованих та ситуаційних ціннісно-правових орієнтацій, їх мобільність та динамізм.

Література:

1. Ахметов А.С. Правовая культура в условиях становления гражданского общества / А.С. Ахметов // Вестник Омского университета: Серия «Право». – 2015. – № 3 (44). – С. 39 – 43.
2. Комарова О.Ю. Правовая культура как объективная необходимость формирования правового сознания человека в условиях становления

- гражданского общества: Автореферат дисс. канд. социол. наук / О.Ю. Комарова. – Яр., 1998. – 12 с.
3. Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура / О. Менюк // Право України. – 2001. – № 4. – С. 21 – 24.
 4. Осика І. Правовий нігілізм та правова культура / І. Осика // Право України. – 2001. – № 7. – С. 98 – 101.
 5. Скуратівський А. Взаємозв'язки правової культури і соціального буття в процесі суспільної трансформації / А. Скуратівський // Право України. – 2004. – № 1. – С. 118 – 122.

Латишева В.В.

канд. наук з держ. упр., юрисконсульт «ДП Інагро»
(Одеса, Україна)

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ НОВАЦІЙ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Процес реформування судової системи України на сьогодні є тривалим та малоефективним. Чергова спроба удосконалення системи виконавчого провадження, як складової цього процесу, поки що, не принесла бажаних результатів.

Разом з тим, в системі виконавчого провадження накопичилась величезна кількість проблем, в першу чергу, це довготривалість виконавчого провадження, відсутність гарантій виконання судових рішень, надмірне навантаження на працівників ДВС, дефіцит кваліфікованих кадрів, неефективна система організації документообігу та інші.

Позитивним кроком в напрямку реформування системи ДВС стало закладене в основу реформування стратегічне підґрунтя, а саме розробка та прийняття Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [1] та Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 рр. [2].

В 2016 році було прийнято Закони України «Про виконавче провадження» [3] та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [4].

Вищезазначені нормативно-правові акти впроваджують змішану систему виконання судових рішень, концепцію вільного вибору виконавців, вводять інститут приватних виконавців та ін.

Проте, як самі нормативно-правові акти, так і запровадження інституту приватних виконавців, зокрема, викликало шалену критику з боку науковців, юристів-практиків, фахівців ДВС, громадянського

суспільства, щодо їх якості, послідовності та доцільності впровадження окремих норм.

По-перше, Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» фактично не містить новацій, так необхідних на сьогодні системі ДВС.

В свою чергу розділ, що регулює діяльність ДВС, фактично залишився без змін та був скопійований із старого Закону, при цьому більшість норм стосується виключно діяльності приватних виконавців.

По-друге, за приблизними оцінками фахівців, аналізуючи законодавчі обмеження щодо певної категорії провадження, які не можуть здійснюватися приватним виконавцем, видається, що кількість проваджень, які будуть на виконанні приватних виконавців, не буде перевищувати 1/4 від загальної кількості ухвалених судових рішень, що підлягатимуть примусовому виконанню.

А отже, можна припустити, що більшість банків та приватних юридичних осіб із задоволенням перейдуть на співпрацю з приватними виконавцями.

Виникає запитання лише відносно методів їх діяльності, адже, моральний тиск та переслідування громадян є непоодинокими формами роботи з боржниками в комерційних структурах, що безумовно напругу порушує права громадян.

Звісно, що законодавець намагався врегулювати дану проблему шляхом запровадження відповідної системи контролю за діяльністю приватних виконавців, але ця спроба видається нам вкрай невдалою.

Так, Законом про органи примусового виконання рішень передбачено контроль за діяльністю приватного виконавця, та проведенні не частіше за один раз на два роки планових і позапланових перевірок.

При цьому, позапланові перевірки проводяться за заявою самого приватного виконавця, на підставі письмових звернень учасників виконавчого провадження щодо рішень, дій або бездіяльності приватного виконавця, ненадання приватним виконавцем звітності або іншої інформації або надання недостовірної інформації.

Органами, що здійснюватимуть відповідні перевірки є Міністерство юстиції України, та в окремих випадках – Рада приватних виконавців.

За результатами перевірки та наявності ознак дисциплінарного проступку, Міністерство юстиції України або Рада приватних виконавців направляють до Дисциплінарної комісії приватних виконавців подання про притягнення приватного виконавця до дисциплінарної відповідальності.

За наслідками розгляду подання комісія може винести приватному виконавцю попередження, догану, прийняти рішення про припинення діяльності на строк до 6 місяців або повне припинення діяльності.

Рішення про застосування до приватного виконавця дисциплінарного стягнення вводиться в дію наказом Міністерства юстиції України.

При цьому приватний виконавець може оскаржити рішення дисциплінарної комісії в судовому порядку, при цьому дисциплінарна комісія відкладає розгляд подання до набрання відповідним рішенням суду законної сили.

У зв'язку з чим виникає запитання, в чому доцільність позапланових перевірок, якщо вони мають бути ініційовані самим приватним виконавцем, і що завадить приватному виконавцю вищезначену заяву учасників виконавчого процесу просто не надсилати до Міністерства юстиції України?

Також, як боржник, так і стягувач мають право оскаржити рішення, дії або бездіяльність приватного виконавця в судовому порядку.

Що, в свою чергу повертає нас до однієї з найбільших проблем вітчизняної системи виконавчого провадження, а саме дотримання строків провадження при виконанні судових рішень органами ДВС та приватними виконавцями.

На нашу думку, непродуманість системи контролю за діяльністю приватних виконавців, та як наслідок, передбачувані численні оскарження дій приватних виконавців в судовому порядку призведуть до чергового колапсу в системі виконавчого провадження та знизять і так незначний відсоток виконання судових рішень.

По-третє, прийнятий Закон не містить механізмів взаємодії між державними та приватними виконавцями, а отже існує ризик, що майно боржника може бути реалізоване, наприклад, при виконанні рішення приватним виконавцем без задоволення вимог стягувачів, виконання рішень яких здійснюється органами ДВС або навпаки.

Загалом, Закон «Про виконавче провадження» містить ще безліч юридичних казусів, зокрема, в частині повернення авансових внесків, належного повідомлення боржника, залучення понять та їх суб'єктного складу, запровадження Єдиного реєстру боржників та ін., що потребує внесення відповідних змін та уточнень до новоствореної нормативно-правової бази.

Література:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України № 5/2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
2. Стратегія реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки// [Електронний ресурс] : схвал. Указом Президента України №276/2015 від 20 трав. 2015 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Редакція від 05.01.2017, підстава 1798-19// Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. – Редакція від 05.01.2017, підстава 1798-19 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>

Львова Є.О.

канд. юр. наук, доцент, кафедра права і законотворчого процесу,
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
(Одеса, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА МЕЖІ РЕКОНСТРУКЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ

Динаміка адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу висвітлила важливість функції визначення впливу норм Конституції на суспільні відносини в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України, та підкреслила важливість поняття «конституційне регулювання», що також є показником важливості ухвалення та внесення поправок до Конституції України в сучасних історичних кризових реаліях.

Так, згідно принципу європейського конституціоналізму, всі зміни до Конституції повинні прийматись в порядку, передбаченому у Конституції. Конституція може бути змінена лише в особливому, закріпленому нею порядку, який відрізняється від внесення змін до поточного законодавства.

Дійсно, в Конституції України існує стаття 2 в Розділі «Загальні засади», що забезпечує *принцип територіальної цілісності та недоторканності*. Зміни до розділів «Загальні засади», «Вибори. Референдум» і «Внесення змін до Конституції України» затверджуються всеукраїнським референдумом, який проголошується за народною ініціативою на вимогу не менш як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менш як у двох третинах областей і не менш як по сто тисяч підписів у кожній області (ст.72 Конституції) [1].

Однак, постійною позицією Венеціанської комісії є думка, що не можна вносити поправки до Конституції виключно на основі референдуму. Необхідно 2/3 голосів народних депутатів для прийняття будь-яких поправок до Конституції [2].

В цьому контексті на особливу увагу заслуговує *принцип справедливості (equitable principle)*, що часто вважається допоміжним принципом міжнародного права. Цей принцип віднесений Міжнародним Судом ООН до загальних принципів позитивного міжнародного права і визнаний всіма цивілізованими правовими системами.

Таким чином, щодо сучасних міжнародних та двосторонніх відносин за участю України варто проводити не тільки теоретичний або доктринальний аналіз, а ще й варто проводити етичний аналіз поправок – вивчаючи етичну складову міжнародних та національних правових норм та співвідношення міжнародних відносин із стандартами справедливості.

В такому випадку міжнародна та національна конституційна сфера більше не можуть стояти окремо одна від одної. Тільки за умови одночасного управління на багатьох рівнях можлива повна конституційна охорона. Дослідниця А. Петерс зазначає, що національні конституції держав більше не відокремлені одна від одної і складають «конституційну мережу» [3]. Дійсно, більшість конституційних підходів не сфокусовані на ізольованому міжнародному праві, в той час як метою глобального конституціоналізму є формування міжнародного права, націленого на інтереси як глобальної спільноти, так і індивідів. В той час як центральною ланкою буде захист фундаментальних прав і свобод із доступом до правосуддя на багатьох рівнях.

Верховенство права та законність виступають правовою основою публічного управління та адміністрування, а також керівними принципами в діяльності органів судової влади в Україні. Забезпечення законності й правопорядку, як і захист прав і свобод громадян, є важливою внутрішньою функцією держави. Нажаль, в Конституції України не має окремої статті, яка б закріпила принцип законності, проте розуміння законності закладається в сутність принципу правової держави (ст.1 Конституції України).

Як зауважує О. Юнін законність, перш ніж виникнути як соціальна реальність, має бути попередньо усвідомлена як необхідність і свідомо «задана» суб'єктам права як принципи їхньої діяльності [4].

Таким чином, однією з найголовніших функцій конституціоналізму за сучасних умов є забезпечення оптимального співвідношення законних міжнародних та національних інтересів держав світу.

Варто погодитись із вітчизняним дослідником Ю. Волошином про те, що, Україна, як і свого часу держави Центральної і Східної Європи, знаходиться в процесі фундаментальної політико-правової та соціально-економічної трансформації, яка може бути окреслена як перехід до основних європейських цінностей, таких як демократія, верховенство права, місцеве самоврядування тощо [5].

Оскільки міжнародна система все одно залишається багаторівневою системою, де держава повинна змиритись підтримувати взаємовигідні

відносини з інститутами міжнародного співтовариства, завдяки глобальній конституціоналізації усіх сфер міжнародних відносин все більше підвищується роль конституційних принципів як у національному, так і у міжнародному правопорядках.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. За матеріалами порталу – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/zmini_do_konstitutsiii_pidtrimani_na_referendumi_mae_zatverdguvati_parlament_venetsianska_komisiya_1776866
3. Anne Peters, Der internationale Schutz der Menschenrechte: Risiko und Chancen aktueller Ausweitungen, in: Christian Starck. (Hrsg.), Recht und Willkür (Tübingen: Mohr Siebeck 2012), с. 83
4. Юнін О.С. Щодо значення і сутності законності в діяльності органів державного управління. – Південноукраїнський правничий часопис. - 2006. - №4. - С.149.
5. Волошин Ю.О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: Монографія / За ред. М.О. Баймуратова / Ю. О. Волошин – К.: Логос, 2010 – 426 с.

Чістякова І.М.

канд. філос. наук, доцент, зав. кафедри правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ІНСТИТУТ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ОМБУДСМЕНУ В УКРАЇНІ

В класичному розумінні термін «омбудсмен» означає посадову особу (парламентського представника), який здійснює контроль над органами виконавчої влади у сфері дотримання прав людини. 23 грудня 1997 року було прийнято Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», який визначає правовий статус та особливості здійснення правозахисної діяльності таким посадовцем [5]. Поліцейський омбудсмен є так званим спеціалізованим омбудсменом (разом з дитячим, страховим та бізнес-омбудсменом) в системі захисту прав та свобод людини і громадянина в Україні. Зазначений інститут з'явився нещодавно, у 2016 році, й основним завданням наукової розвідки є визначення правового статусу поліцейського омбудсмену в нашій державі.

Україна вже мала досвід існування у 2008-2010 роках підрозділу в органах внутрішніх справ, робітники якого, по суті, були омбудсменами у своїй вузькоспеціалізованій сфері - Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. Управління було структурним підрозділом Апарату Міністра МВС України. Метою діяльності Управління було налагодження системи відомчого контролю за дотриманням прав людини в роботі органів внутрішніх справ у відповідності з міжнародними стандартами в галузі правоохоронної діяльності [4].

З метою реалізації державної політики у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини під час виконання покладених на поліцію завдань, Головою Національної поліції України було підписано Наказ від 27.11.2015 р. № 128, яким затверджено Положення про створення Управління забезпечення прав людини Національної поліції України, уповноважені працівники якого на сучасному етапі існування Української держави здійснюють свою діяльність майже в усіх її областях [2].

Управління здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення керівництва Національної поліції України та органів державної влади про стан вирішення питань, що належать до його компетенції, організаційне та нормативно-методичне забезпечення роботи підрозділів по дотриманню прав і свобод людини в діяльності поліції, спеціальних установ та конвойних підрозділів у частині тримання та конвоювання затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративні правопорушення.

Завданнями Управління забезпечення прав людини є:

- 1) забезпечення контролю за дотриманням прав і свобод людини працівниками поліції при забезпеченні заходів з підтримання публічної безпеки та порядку, під час виявлення та розкриття злочинів, запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням та протидії злочинності, досудового розслідування кримінальних правопорушень, виконання інших завдань, покладених на поліцію;
- 2) здійснення контролю за роботою органів і підрозділів поліції з питань охорони осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінальних правопорушень, осіб, стосовно яких застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, та засуджених осіб, їх доставляння під час досудового слідства, проведення з ними слідчих дій, розгляду справ у судах, забезпечення виконання постанов суду про адміністративний арешт [3].

Основними обов'язками поліцейського омбудсмену є забезпечення у відповідності із законодавством прав і свобод людини, взаємодія з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, профільними

комітетами Верховної Ради України, міжнародними та національними неурядовими організаціями (ООН, Рада Європи, ОБСЄ та ін.), участь у зустрічах, консультаціях з їхніми експертами, представниками та підрозділами правозахисних організацій, що відповідають за реалізацію міжнародних норм в галузі дотримання прав і свобод людини, інститутами громадянського суспільства. Також омбудсмен забезпечує підготовку та проведення нарад, конференцій, семінарів та тренінгів з питань дотримання прав і свобод людини разом із зацікавленими органами та підрозділами поліції [1].

Таким чином, існування інституту поліцейського омбудсмену говорить про позитивні зміни, що відбуваються у сфері захисту прав і свобод людини в Україні. Національна поліція використовує передовий міжнародний досвід у зазначеній сфері шляхом запозичення дієвих правозахисних механізмів. Проте, вважається за доцільне зауважити на запровадженні системи більш жорсткого громадського контролю за діяльністю за діяльністю Управління з забезпечення прав людини, бо будь-яка правоохоронна система без зовнішнього контролю має тенденцію до порушень.

Література:

1. В Луганской области появился свой полицейский омбудсмен [Електронний ресурс] // Лисичанск как он есть. Лисичанский городской информационный портал. – Режим доступа: <http://www.lisichansk.in.ua/v-luganskoj-oblasti-poyavilsya-svoj-policejskij-ombudsmen.html>
2. Національна поліція. Київська область: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://kv.npu.gov.ua/uk/publish/article/213132>
3. Національна поліція. Управління забезпечення прав людини: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1998717>
4. Національна поліція. Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/104255>
5. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Верховна Рада України; Закон від 23.12.1997 № 776/97-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. Законодавство України. – Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>

Шевченко Б.Г.
старший викладач, кафедра правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ПРАВОВА ОСВІЧЕНІСТЬ ТА СУЧАСНА СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні відбувається становлення та розвиток громадянського суспільства, зокрема, найбільш активної його складової – студентів. Побудова правової держави починається з виховання у молоді почуття відповідальності за свої дії і вчинки, широкого інформування кожного про його права і обов'язки. І серед основних проблем їх становлення як громадян України є правова освіченість.

Адже саме вона впливає на всі аспекти повсякденного життя. То наскільки важливою є категорія «правова освіченість» у життєдіяльності людини? Якщо виступати в рамках не тільки пошукових теоретичних моделей, а й практичних ракурсів і напрямів, можна констатувати, що якість нашого життя, безперечно, пов'язана з цією категорією: від бізнес-плану – до якості медичного обслуговування, від належних умов праці – до належних умов відпочинку [1].

Правова освіченість — це наявність у особи сукупності правових та професійних знань, поглядів, переконань, правових установок тощо, які надають їй можливість правильно оцінити соціальну роль права як рівної міри свободи, справедливості, захисту її прав і законних інтересів.

Сутність правової освіченості полягає передусім у тому, що особа знає свої конституційні права та обов'язки і відповідно до цього обирає той чи інший варіант поведінки, який не суперечить закону та характеризує її реальну підготовленість і можливість діяти зі знанням справи [2].

Виходячи з цього, теорія та практика формування й розвитку правової культури має відбуватися у тісній взаємодії з іншими галузями гуманітарних знань. Потрібно вести роботу по формуванню правової культури не епізодично, від випадку до випадку, а системно, маючи за собою певну мету, завдання і шляхи вирішення поставлених завдань. Пріоритетну роль у правовому вихованні молоді мають відігравати форми роботи, які стимулюють ініціативу, самостійне та критичне мислення. Внаслідок цього вони не будуть переступати межі закону. Правова компетентність забезпечується формуванням у молоді системи знань із Конституції України й основних галузей права і законодавства; формуванням умінь і навичок практичного застосування норм права, самостійного користування нормативно-правовими актами; максимальним сприянням формуванню правових переконань особистості.

Практично нульова правова грамотність суспільства викликає на постійній основі порушення їх основних прав. Шляхом для подолання цього явища є на наш погляд підняття правової свідомості та правової культури молоді, зокрема студентської, є засвоєння програми з правознавства в процесі навчання.

У наш час саме правова освіченість має стати одним з вагомих чинників розвитку особистості, становлення нового громадянського суспільства й демократичної правової держави Україна.

Література:

1. Оніщенко Н. Правова освіченість у контексті рівнів правової освіти / Н. Оніщенко // Віче. – 2012. – № 23 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/3413/>
2. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. – Київ: Юрінком Інтер, 2006. – С.123-124.

СЕКЦІЯ 2

РЕФОРМИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Бачинська К.В.

канд. наук з держ. упр., доцент, кафедра права і законотворчого процесу
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
(Одеса, Україна)

ДЕРЖАВНА ВЛАСНІСТЬ В РУСЛІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Власність є центральним елементом економічних відносин суспільства. Тому не випадково, що конституції одним із основних своїх положень містять положення про власність. Українська Конституція зробила революційний крок в цьому напрямку заклавши власність та її види в основу суспільного розвитку. Разом з тим відпрацьованої системи власності та її структури на сьогодні не міститься ні в Конституції України, ні в конституційних законах. Так, по-перше сама Конституція повинна містити дефініцію власності та чітко визначити її форми. По-друге, законодавчо необхідно виписати відносини власності та механізми її функціонування і управління. Ці фундаментальні питання поки що не мають свого комплексного вирішення в руслі розвитку конституційного процесу.

Важливішими питаннями пострадянського періоду залишається проблема державної власності і механізму її управління в процесі розвитку конституційних засад суспільного руху. В сучасних умовах

відбувається зміна у внутрішній структури власності. Наскільки б не здавалась нам категорія власності монолітною, все ж таки внутрішні зміни відбуваються. Якщо раніше йшлося переважно щодо економічного та юридичного змісту власності, то сьогодні ми можемо говорити про ще одну дуже важливу складову власності – управлінську. На сучасному етапі економічних перетворень питання управління власністю з точки зору ефективності її функціонування стає не менш важливим ніж питання володіння та користування. Якщо раніше пріоритетними напрямками досліджень науковців були економічний та юридичний зміст власності, то сьогодні ми можемо говорити про ще одну не менш важливу складову змісту власності – управлінську.

Дослідження наукової літератури, законодавчої та нормативної бази свідчить про те, у процесі формування ефективної системи управління державною власністю в Україні, важливе місце посідають створення ефективних організаційного та правового механізмів управління державною власністю. Стан наукової розробки проблеми свідчить про актуальність дослідження основних теоретичних і методологічних питань механізмів управління державною власністю для удосконалення діяльності органів державного управління у сфері управління державною власністю в умовах переходу на ринкові засади.

Дослідження стану та напрямів розвитку системи управління державною власністю в Україні виявило проблемні питання законодавчої бази, що знижує ефективність управління державною власністю в промисловості. Це визначає необхідність внесення змін до законодавства, особливо щодо розробки нормативно-правового забезпечення організаційних механізмів управління державною власністю, створення ефективної системи управління власністю в промисловості, яка б була адекватною ринковим принципам господарювання.

Механізм управління державною власністю як складна система взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів містить у собі: суб'єкти управління власністю у особі держави, що представлена уповноваженими органами державного управління, які здійснюють управління об'єктом – державною власністю, використовуючи свій правовий, нормативний, інформаційний, економічний, фінансовий та інші ресурси, спрямований на досягнення мети - ефективного функціонування державної власності. При чому коли йдеться щодо ефективного функціонування державної власності це не обов'язково означає економічну ефективність, яка є головним критерієм ефективного функціонування приватного сектору.

Правовий механізм управління власністю є явищем суб'єктивно - об'єктивним, об'єктивність якого полягає в тому, що правовий механізм відображає відносини власності як об'єктивне явище крізь систему правових норм та інших правових інститутів. Суб'єктивність явища – це

правила встановлені державою щодо регулювання державною власністю та дій суб'єктів права щодо реалізації своїх повноважень у цій сфері.

Організаційна перебудова системи управління об'єктами державної власності та об'єктами промисловості, як основної її складової, передбачає радикальні зміни законодавчої бази у цій сфері. Зміна функцій та повноважень ФМДУ потребує скасування Закону «Про управління об'єктами державної власності» та прийняття нового закону з урахуванням змін у організаційній складовій. Та щоб забезпечити законодавче регулювання у цій сфері до прийняття нового закону, необхідно розробити новий законопроект про ФМДУ, в якому будуть враховані всі попередні неузгодженості та протиріччя, та який повинен закріпити відповідні повноваження щодо функцій Фонду держмайна. Виконання Фондом державного майна функцій, пов'язаних з приватизацією, на нашу думку, підвищить ефективність управління приватизаційними процесами, які зараз практично заблоковані. Доцільність зосередження уваги окремого органу управління на реформуванні власності очевидна, навіть, з суто технічної точки зору. Якщо абстрагуватися від того, що ефективне виконання двох полярних за суттю функцій однією інституцією є дуже складним завданням, то, навіть за масштабністю їх обсягу є надзвичайно складно з технічної точки зору.

В основу формування системи управління повинно бути покладено принцип дотримання єдиної стратегічної політики в сфері управління державними об'єктами. В цьому контексті ще одним важливим питанням сфери відносин власності є законодавче закріплення концепції реформування державної власності, значну частку якої складають промислові підприємства. При формуванні стратегії розвитку державної власності необхідно виходити з пріоритетів національної безпеки та захисту економічної незалежності.

Гладка Т.І.

канд. наук з держ. управління, викладач, кафедра філософії і суспільних наук,

Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія» (Полтава, Україна)

РОЗВИТОК ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

В Україні нині активно впроваджується реформа з децентралізації влади, що передбачає передачу повноважень та бюджетних надходжень від державних органів до органів місцевого самоврядування. Завдяки реформі значний об'єм владних повноважень делегується територіальним

громадам, які здійснюють самостійно регулювання суспільних справ місцевого значення. Розширення повноважень та фінансових можливостей місцевого самоврядування робить громади економічно самодостатніми та спроможними вирішувати на місцевому рівні питання охорони здоров'я, освіти, охорони громадського порядку, розвитку інфраструктури тощо.

Важливе місце в контексті проведення децентралізації влади відводиться галузі охорони здоров'я, стан справ у якій потребує докорінної реформи. Актуальність цієї реформи є вкрай високою, оскільки ця надзвичайно важлива сфера суспільного життя багато років поспіль потерпає від непослідовної соціально-економічної політики та, на відміну від інших галузей, все ще функціонує за застарілою, неефективною моделлю управління та фінансування [1]. Виконавча і законодавча гілки української влади успадкували систему охорони здоров'я радянського періоду – модель Семашка з жорсткими процедурами управління та фінансування. У ній уся система є державною власністю та орієнтована на лікарні з дуже фрагментарним управлінням та послугами, зосередженими на лікуванні гострих випадків при мінімальній профілактиці. Система розроблялась у ті часи, коли ще не було створено сучасних методів комунікації, а медичні технології були недостатньо розвиненими. Вона також ігнорує міжнародні тенденції модернізації та поліпшення системи охорони здоров'я (наприклад, пропонуючи простір для ініціатив приватного сектору) та не змогла забезпечити політичне керівництво у таких життєво важливих галузях, як інформаційні технології [7]. На утримання системи охорони здоров'я витрачаються великі кошти, окрему частку яких громадяни оплачують самостійно, але в цілому «вона не здатна адекватно реагувати на сучасні виклики щодо підвищення захворюваності, захищати громадян від надмірних витрат на лікування» [1].

Медична реформа, яку ініціює Міністерство охорони здоров'я України в контексті здійснення децентралізації влади, має змінити таку ситуацію та надати можливість пацієнтам отримати контроль якості надання медичної послуги. Основні напрями реформування системи охорони здоров'я в Україні та питання управління медичною сферою закладені у прийнятих Кабінетом Міністрів України галузевих нормативно-правових актах. Зокрема, у двох концепціях – «Концепції розвитку системи громадського здоров'я в Україні» та «Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я України».

Засади переорієнтації системи охорони здоров'я від політики лікування до політики зміцнення, збереження здоров'я людини та попередження захворювань закладає Концепція розвитку системи громадського здоров'я в Україні [2]. Саме збереження здоров'я населення та забезпечення повноцінного життя людей є одними з найважливіших цілей світової спільноти, відображених у засадах європейської політики

«Здоров'я-2020: основи Європейської політики в підтримку дій держави та суспільства в інтересах здоров'я і благополуччя». В основі політики Здоров'я-2020 визнається, що держава зможе домогтися реальних успіхів щодо стану здоров'я населення, якщо вона на всіх рівнях та у всіх секторах державного управління буде вести роботу на вирішення двох взаємопов'язаних стратегічних завдань: 1) поліпшення здоров'я для всіх і зменшення нерівностей стосовно здоров'я 2) вдосконалення лідерства та колективного керівництва в інтересах здоров'я [6].

Основоположним документом для провадження медичної реформи стала Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я України. У ній запроваджується принцип «гроші ходять за пацієнтом», що передбачає фінансування медичних послуг, а відтак створюється для людини вибір, де і як лікуватися, і забезпечує вищу якість лікування [3].

Окрім того, прийнято низку постанов Кабінету Міністрів України, а саме: Постанови Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 929 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних фармацевтичних інгредієнтів)», № 932 «Про затвердження Порядку створення госпітальних округів», № 874 «Про внесення змін до Положення про Державний реєстр лікарських засобів»; Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 391 «Про внесення змін до Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» та ін. Зазначеними Постановами визначається утворення госпітальних округів, затверджено ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, спрощується лікарням процес формування кошторисів.

Також на реалізацію Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я Міністерством охорони здоров'я України розроблено пакет Проектів законів України, що суттєво змінюють підходи до фінансування надання медичної допомоги населенню та утримання закладів охорони здоров'я, які схвалені Урядом та внесені до Верховної Ради України: «Про державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів» (№ 6327), «Про додаткові державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів особам, які захищають незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України в антитерористичній операції та забезпечують її проведення» (№ 6328), «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо видатків на первинну медичну допомогу» (№ 6329).

Основним серед цих законопроектів є Проект Закону України «Про додаткові державні фінансові гарантії надання медичних послуг та лікарських засобів» (№ 6327), яким запроваджуються державні гарантії

оплати наданих пацієнтам медичних послуг та лікарських засобів повністю або частково за рахунок бюджетних коштів.

Відповідальність за організацію надання медичної допомоги згідно з Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [4] несуть органи місцевого самоврядування, а саме – на базовому рівні (адміністративно-територіальні одиниці – громади) щодо забезпечення надання послуг швидкої медичної допомоги, первинної ланки охорони здоров'я, заходів з профілактики хвороб. Органи місцевого самоврядування районного рівня забезпечують надання медичних послуг вторинного рівня, формування мережі госпітальних округів. На органи місцевого самоврядування обласного рівня покладається забезпечення надання високоспеціалізованої медичної допомоги.

Процеси децентралізації дозволяють місцевій владі вкладати більші кошти в розвиток медицини на місцевому рівні. Завданням влади на сьогодні – інвестувати у якість і доступність охорони здоров'я, децентралізація в цьому буде допомагати. Зараз мільярди гривень знаходяться на місцях, і ці кошти уже використовують місцеві органи влади, створюючи якісні заклади охорони здоров'я [5].

Таким чином, запровадження реформи з децентралізації влади, яка передбачає розширення повноважень та фінансових можливостей територіальних громад, має змінити складну ситуацію у сфері охорони здоров'я, спрямовуючи її на зміцнення, збереження здоров'я людини та попередження захворювань, сприятиме вирішенню проблем якості надання медичної допомоги на місцевому рівні та подальшому розвитку галузі в цілому.

Література:

1. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про реформу охорони здоров'я в Україні» / Схвалено Постановою Верховної Ради України від 21 квітня 2016 року № 1338-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1338-19>
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1002-р «Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1002-2016-%D1%80>
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 р. № 1013-р «Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80/page>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні»

- [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
5. Гройсман В. Децентралізація та створення госпітальних округів підвищать якість роботи закладів охорони здоров'я в Україні [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250039503&cat_id=244274130
 6. Здоровье-2020: Основы Европейской политики в поддержку действий всего государства и общества в интересах здоровья и благополучия [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.ndphs.org///documents/3239/NCD_5_6_3-Info_2_rus_Health_2020_WHO-EURO_short.pdf
 7. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2020 років [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uoz.cn.ua/strategiya.pdf>

Зембровські Т.
доктор філософії, політтехнолог
(Варшава, Польща)

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ОЧИМА УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВЦІВ

Останнім часом в українських суспільних, наукових, політичних колах точаться гострі дискусії щодо доцільності запровадження ринку землі. У контексті вибору стратегії реформи, моделі ринку аграрної землі корисним був би досвід країн-сусідів, які вже пройшли цей шлях, зокрема – Польщі, з якою Україну пов'язують і територіальна близькість, і спільне історичне минуле.

Аналіз праць українських науковців дозволяє виділити низку тез, які характеризують бачення ними процесу правової регламентації та практичної реалізації формування ринку сільськогосподарських земель у Польщі. Польща, як і багато інших країн Центральної та Східної Європи – нових членів ЄС, після падіння «залізної завіси» пройшла шлях трансформації від централізованої планової економіки до ринкової. Процес реформування ринку сільськогосподарських земель у Польщі розпочався 1989 року.

Стартові умови. У дослідженні, проведеному EasyBusiness.in.ua «Створення вільного ринку землі сільськогосподарського призначення в Україні» серед передумов реформи в Польщі називаються наступні: 1) необхідність гармонізації ринків землі у рамках ЄС; 2) ринок землі в

рамках ЄС має бути приведений до єдиних стандартів ЄС; 3) незакінчені процеси формування ринку землі [2].

Лагодієнко В.В. в своїй роботі звертає увагу на залежність масштабів перетворень, їх форм, методів і впливу на економіку від вхідних умов, серед яких: роль сільського господарства в національній економіці; рівень технологічного розвитку цієї галузі; наявність (відсутність) різних типів господарських структур та їх співвідношення; наявність (відсутність) можливостей для існування приватних господарських структур в умовах старої системи; психологія селян, яка склалася за роки спільного господарювання [3, С. 20].

В Польщі, на відміну від деяких інших країн соціалістичного табору, колективізація була здебільшого провалена. В післявоєнні роки сільське господарство продовжувало розвиватися, в основному, на базі приватної власності на землю та інші засоби виробництва. В 1990 р. приватний сектор Польщі складався з більш як 2 мільйонів селянських господарств середньою площею 6,3 га кожне, у володінні яких перебували 76% сільськогосподарських угідь. На державний сектор припадало близько 18,6% сільськогосподарських угідь, а середній розмір державного сільськогосподарського підприємства сягав понад 3500 га. Сільськогосподарські кооперативи використовували менш як 3,6% земельних угідь з середнім розміром 365 га. Рештою землі володіли інші виробники сільськогосподарської продукції [1, 3, С. 20].

Важливим фактором успіху макроекономічних перетворень у Польщі була допомога ЄС в рамках програми Phare), яка була створена на засіданні країн Великої Сімки в липні 1989 року [5].

Значні конкурентні переваги фермери Польщі та інших європейських країн отримують за рахунок прямої фінансової підтримки товаровиробників в контексті Спільної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy) Європейського Союзу [4].

Правова основа реформи. Правовою основою земельної реформи в Польщі було прийняття Закону «Про управління державними сільськогосподарськими землями» 1991 року [2]. Згідно Закону від 19 жовтня 1991 року була утворене Агентство сільськогосподарської нерухомості (АРА), завданням якого стало:

- створення і вдосконалення територіальної структури сімейних ферм;
- створення сприятливих умов для раціонального використання виробничого потенціалу державної сільськогосподарської нерухомості;
- упорядкування державних сільськогосподарських угідь та сприяння організації приватних фермерських господарств на державних землях.

Агентством сільськогосподарської нерухомості застосовуються такі форми управління майновими правами як лізинг і оренда, продаж, обмін нерухомості, передача в управління [4, 7, 9].

Закон від 11.04.2003 р. про формування сільськогосподарської системи, означив особливості втручання держави в обіг цивільних прав – застосування переважного права на придбання земель.

Закон про консолідацію та обмін земель сформулював мету консолідації як створення сприятливих економічних умов у сільському та лісовому господарстві шляхом поліпшення структури господарства, лісів і лісових угідь, обґрунтовану організацію сільськогосподарських земель, облаштування водогосподарських споруд та доріг [4].

Акт про Організацію аграрної системи від 16 липня 2003 року визначив пріоритетні завдання державної земельної політики: 1) покращення структури фермерства, 2) перешкоджання концентрації майна в одного господаря, та 3) зайняття сільськогосподарською діяльністю відповідно до кваліфікації [8].

Механізм регулювання ринку.

1) В Польщі не було проведено реституцію земель - відновлення права власності колишнім землевласникам, які втратили землю після Другої світової війни [2].

2) Обіг речових прав на земельні ділянки сільськогосподарського призначення у Польщі, як і в більшості країн ЄС, здійснюється шляхом продажу, спадкування, дарування, оренди між фізичними особами, обміну тощо. Адміністративно-правові методи регулювання земельних відносин застосовуються при об'єднанні (консолідації) та обміні земельними ділянками [4, 7].

3) Ринок земель регулюється переважно економічними засобами. Держава через спеціально створене Агентство сільськогосподарської власності (АРА) державної казни здійснює викуп у фермерських господарств земель і нерухомості та продає їх перспективним господарствам, малоземельним, молодим селянам тощо. Пріоритет надається покупцям, які мають належну кваліфікацію. Переважна кількість угод складається на ділянки не більше 100 гектарів. АРА також має право перекупувати та перепродавати на пільгових умовах землі, що були продані або відчужені ним раніше [8, 9].

4) Приватні власники також мають змогу розпоряджатись землею абсолютно вільно – купувати/продавати землю за домовленістю та ринковою ціною, дарувати, передавати у спадок [8].

5) Орендарі мають переважне право на придбання приватної землі, якщо вони орендували її протягом принаймні трьох років. Усі угоди купівлі-продажу с/г землі повинні бути доведені до відома сільськогосподарського Агентства нерухомості, яке має переважне право на придбання землі [2].

6) Ціни на землю держава не регулює. Максимальна площа ділянки у власності фізичної особи - 500 га. Податок на продаж землі коливається в діапазоні 2-5% і стягується з покупця. [1, 2, 8].

7) Податок на землеволодіння відсутній.

8) Обмеження щодо покупця (фізичних чи юридичних осіб): фізичні особи повинні мати сільськогосподарську освіту (вторинного або третинного рівня), або досвід роботи у даній сфері (на фермі) [2, 8].

9) Часткові обмеження щодо участі іноземного капіталу в купівлі аграрних земель існують, але з 1 травня 2016 року вони були цілковито скасовані щодо громадян ЄС. Як результат, середня вартість землі становить 10.300 дол. за га. [1, 2]. Саме в Польщі мав місце найдовший перехідний період після вступу до ЄС та відкриття ринків для іноземців – 12 років. Це стримувало попит та надходження інвестицій у галузь і зростання цін. Так, через затримку з відкриттям ринків, Польща витрачає на підтримку сільськогосподарського сектору найбільше коштів серед усіх країн-членів ЄС – \$18,4 млрд. у 2013 році [1, 2].

Заслуговують на увагу проаналізовані В.А. Палеховою об'єктивні перешкоди для використання іноземного досвіду в якості моделі економічних реформ: 1) Україна мала, у порівнянні з Польщею, велику кількість додаткових проблем через відсутність державності; 2) Україні бракувало і бракує донині «ментальної готовності до реформ»; 3) соціалістичний досвід вимірюється в Україні тривалішим періодом, у той час як у Польщі ще живі люди, що були свідками капіталістичного ладу [6, С. 69].

Література:

1. Гайдай М. Що обрати Україні? Як працює ринок землі в 60 країнах світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/05/25/593890/>
2. Земельна реформа нових країн-членів ЄС: досвід Польщі // Дослідження EasyBusiness.in.ua «Створення вільного ринку землі с/г призначення в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/spetsproekty/254-zemelna-reforma-novih-krayin-chleniv-yes-dosvid-polschi>
3. Лагодієнко В.В. Світова практика регулювання агропромислового виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/36068/04-Lagodienko.pdf?sequence=1>
4. Мартин А. Польський досвід регулювання ринкових земельних відносин / А. Мартин, О. Коник // Земельне право України: теорія і практика. – 2011. – № 5. – С. 66-70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zsu.org.ua/andrij-martin/90-2011-05-08-06-38-07>
5. Міхель Р.В. Євроінтеграційний вектор трансформації Польщі: приклад для України // Вісник соціально-економічних досліджень, 2014 рік, випуск 2 (53). – С. 98 – 106.

6. Палехова В.А. Польський досвід переходу до ринку: уроки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/historyarchive/29/9.pdf>
7. Проніна О.В. Регулювання земельних відносин на прикладі зарубіжного досвіду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/20.pdf
8. Романовська О. Міжнародний досвід земельної реформи: чому немає панацеї [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2013/06/MonthlyCaseStudy30052013_Land-Reform-FINAL.pdf
9. Ясінецька І.А. Можливості застосування міжнародного досвіду управління земельними ресурсами в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/12-2016/41.pdf>

Марущак В.П.

докт. наук з держ. упр., професор, зав. кафедри права й законотворчого процесу,

Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
(Одеса, Україна)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ – ГЕНЕРАТОР РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Розвиток державного управління тісно пов'язаний з тими явищами, які відбуваються в ринковій економіці. Актуальність цього зв'язку для сучасної української держави полягає в тому, щоб підвищити ефективність державного управління в регулюванні економічної діяльності та підвищити стабільність, використовуючи потенціал держави. У той же час варто зауважити, що дана проблематика знаходиться не належному рівні наукових досліджень, а в той же час дослідження в цьому напрямку підвищили би дієвість державного управління в регулюванні економічної діяльності та соціальних відносин.

Історичний досвід показує, що елементи управління виникають ще до суспільно-політичних систем, спочатку в общинному устрої. Управління тут у цілому носить публічний характер, але напряму пов'язане з економічними процесами й, у першу чергу, із природнім поділом праці. Саме воно та зростання продуктивності праці, а також можливість створення додаткового продукту викличе відокремлення функції організації в середині племені й виділення окремих осіб і груп, як рада старійшин, по впорядкуванню взаємозв'язків усередині співтовариства та пристосованості до навколишнього середовища. Але все це зовнішня

сторона прояву певного конкретного явища, сутність якого становить управлінність.

Можливість розуміння управлінності як об'єктивного закону розвитку соціально-економічної формації лежить у площині руху економічної матерії. Управлінність перебуває над сутніми економічними процесами й у тісному взаємозв'язку з ними. Управлінність - це не просто частина самої економічної тканини, а самостійний шар відносин, які складаються у зв'язку із протіканням економічних процесів. Тому, управління не слід ототожнювати з економікою та відокремлювати від неї. У цілому, це єдиний процес функціонування виробничих (економічних) відносин.

Об'єктивний характер суспільних законів зв'язується з постійністю дією якого-небудь явища незалежно від свідомості людей. Управлінність також не залежить від свідомості людей у тому розумінні, яке існує об'єктивна необхідність, яка змушує людей реалізовувати через свою свідомість дії управлінського характеру. Відмова від такої необхідності рівнозначна краху. Якщо власник засобів виробництва не буде управляти своїм підприємством, то через короткий час воно збанкрутує, якщо держава не буде управляти соціально-економічними процесами, те це приведе спочатку до кризи, а потім і розвалу самої держави. Тому, закон управлінності - це необхідність усвідомленого регулювання соціально-економічних процесів.

Закон управлінності - це не тільки закон регулювання економічних процесів, а закон суспільного розвитку формації, яка охоплює всю сукупність соціально-економічних відносин. Управлінність оплює не тільки економіку, але й усі сторони суспільства. Під регулюючим впливом управління перебуває наука, міжнаціональні та міжетнічні відносини, політика, оборона, інформація і інші сторони соціального функціонування суспільства. Разом з тим, говорячи про управлінність, не слід абсолютизувати її, тобто використовувати її у всій тканині соціально-економічного життя. Об'єктивна необхідність не означає загальність. Ступінь такого впливу на соціально-економічне життя повинна бути зваженою, оскільки абсолютизування того або іншого явища веде до зворотнього - до його саморуйнування. Питання ж конкретного насичення управлінням тих або інших процесів є питанням конкретики науки та практики управління.

Розвиток управління, як конкретної форми управлінності, дає можливість глибше зрозуміти й самі економічні відносини. У первіснообщинному утворенні з його племінною організацією всі соціально-економічні процеси існують спільно, але їх розвиток веде до вибуху, аналогічно тому як виникнення Всесвіту починається з Великого вибуху. Внутрішні зміни в племені починаються із природнього поділу праці. Воно спеціалізувало окремі види роботи та сприяло підвищенню їх

ефективності. Крім того, така спеціалізація вела до необхідності координації видів роботи, а тому виділяється такий прошарок, який починає здійснювати управління, яке поширює свій вплив не тільки на економічне життя, але й соціальне. Ефективність праці різко зростає у зв'язку із застосуванням залізних знарядь праці та створюється основа виробництва додаткового продукту. Керуюча каста, яка має привілейоване положення в суспільстві, одержує значний доступ до додаткового продукту та можливість присвоєння його частини. Поступово створюються умови майнової та соціальної нерівності в племені. Племя з його громадською організацією входить у протиріччя з фактичною системою економічної й соціальної нерівності. Воно вже не відповідає новому порядку, який фактично існує. І цей процес виражається як розпад первіснообщинного утворення.

Взаємодія розподілу праці, управління та додаткового продукту веде до зміни соціально-економічної організації суспільства. Привілейована каста, яка народжувалася, прагнула закріпити новий порядок, який існував. Це привело до виникнення такої соціальної організації, якою є держава. Але держава як явище відривається від економічних відносин і стає соціально-політичною організацією суспільства, яке відбиває інтереси власників засобів виробництва. Перетворення держави в самостійний організм викликає зворотний вплив на управління. Воно також розділяється на державне та економічне управління. Першим займається держава, а другим - власник засобів виробництва. Воно виявляється в різних прошарках соціально-економічного життя, а оскільки воно всмоктується цими різними прошарками соціально-економічної формації, то в цих структурах функціонує самостійно, обслуговуючи ці сфери.

Управління, проникаючи в державу, реалізує його сутність. Держава здійснює публічну діяльність, тому і управління носить публічний характер і представлене його виконавчо-розпорядчою діяльністю. У той же час, саме ця діяльність займає більшу частину діяльності держави, тому воно займає в ньому домінуючу роль. Держава, виділившись у самостійне явище має значні можливості просторового і часового розвитку, тому в соціально-економічній системі розвивається найбільше інтенсивно. Таким чином, не випадково держави давніх часів мають високий рівень саморозвитку. Управління як невід'ємна частина держави також інтенсивно розвивається разом з ним, і тому в давніх державах існували високорозвинені системи державного управління. Але важливо відзначити, що як єдине явище управління не існує, а представлене відокремленими системами державного і економічного управління, які істотно відрізняються одне від одного, оскільки обслуговують достатньо самостійні й відокремлені сфери.

Регулюючий вплив держави, пов'язаний не тільки з об'єктивним характером державного управління, виходячи з закономірностей розвитку ринкового господарства, а й необхідністю регулювання соціальних наслідків діяльності суб'єктів, що займаються економічною діяльністю. Історично ХІХ сторіччя та перша половина ХХ сторіччя свідчили, що діяльність власників капіталу в цілому носила негативний соціальний ефект. Незадоволення населення соціальними наслідками розвитку капіталізму привело в післявоєнний період Другої Світової війни ліві уряди до влади в Західній Європі, які намагалися за допомогою державного управління вирішити всі соціально-економічні проблеми суспільства. Однак ця практика виявилася невдалою, бо не спиралася на реальну основу закономірностей економічного розвитку. Прагматики, які прийшли їм на зміну, бачили розвиток ринкового господарства на законах товарного виробництва з розумним державним регулюванням економічних процесів і зняттям негативних соціальних наслідків, що несе в собі ринкова економіка. Широка інтервенція державного управління в соціально-економічні процеси з початку 60-х років дала свої результати - забезпечила швидке зростання економіки розвинених країн і стабілізувала соціальні відносини в суспільстві. Таким чином, державне управління сприяє розвитку ринкової економіки й виступає стабілізуючим чинником соціальних процесів.

Розвиток розподілу праці призводить до розвитку товарності держави. Держава є не тільки регулюючим суб'єктом економічних процесів, але все більш сама виступає суб'єктом цих відносин в особі державного сектору економіки, а також ринку споживання товарів і послуг. Інтервенція держави в економіку - особлива риса ХХ сторіччя. Соціально-економічні процеси, що відбуваються у виробничих відносинах, і прогрес продуктивних сил, всупереч волі втягнули державу в активне регулювання економіки, а також зробили її безпосереднім учасником цих відносин. Ускладнення економічних процесів викликало ускладнення функцій самої держави, а це, у свою чергу, призвело до спеціалізації функцій держави і, особливо, до спеціалізації економічної функції. У свою чергу, розвиток саме цієї функції призвів до її розширення по декільком напрямкам - державне регулювання економіки, розвиток державного ринку товарів і послуг, і утворення державного сектору економіки. Останні два напрямки увійшли складною частиною в ринкову економіку і, таким чином, поширили базу товарного виробництва. Держава у своїй певній частині стала товарною або більш спрощено - ринковою.

Держава серед учасників ринкової економіки є привілейованим суб'єктом у ньому, оскільки, окрім економічної сили та потужності вона ще володіє політичною владою, через яку може впливати на суб'єктів економічних відносин. Враховуючи, що держава - це специфічний суб'єкт

ринкового господарства, то її завданням є відбивання економічних інтересів всього суспільства та вплив на приватні інтереси суб'єктів економічної діяльності так, щоб у більшій ступені підпорядкувати їх суспільним інтересам. Скоординувати і з'єднати їх у єдине ціле можна шляхом державного регулювання економіки. Звідси випливає необхідність самого державного управління в регулюванні економіки та подальшого його удосконалення.

Оганісян М.С.

к. ф. н., доцент, Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Одеса, Україна)

ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

В пошуках нової моделі державотворення, обравши європейський вектор та визначивши стратегічні пріоритети розвитку [1] Україна вже вкотре намагається подолати загрожуючі масштаби корупції.

Відповідно до світового рейтингу сприйняття корупції, у 2016 році Україна посіла 131 місце зі 176 країн, розділивши цю сходинку із показником 29 балів разом з такими країнами як Казахстан, Росія, Непал та Іран [4].

Спроби вдосконалення інституційного (створення Національного агентства з питань запобігання корупції), правового (чергове оновлення правової бази) чи інформаційного (запровадження системи е-декларування) механізмів державного регулювання при подоланні корупційних проявів поки що не дають помітних результатів.

Разом з тим, ще великий давньогрецький філософ Аристотель у своєму трактаті «Політика» відзначав, що корупція може призвести не лише до виродження держави, а й до її загибелі. Він же дає основний механізм її подолання: «головне при будь-якому державному устрої – це за допомогою закону та іншого розпорядку побудувати справу таким чином, щоб посадовим особам неможливо було збагачуватися» [2].

А отже, головним завданням на сьогодні є тотальний контроль за чиновниками. При цьому дана теза не є чимось новим чи дискримінаційним, адже ще в Афінах, «колищі демократії», між іншим, як відмічає інший видатний філософ Гегель існував закон, який зобов'язував кожного громадянина звітувати, за рахунок яких коштів він живе [4].

Звісно, що проконтролювати прибутки та видатки кожного громадянина країни на сьогодні не видається можливим, але видається цілком можливим для 350 тис. посадових осіб (на початок 2016 року в Україні всього 351,8 державних службовців і працівників органів

місцевого самоврядування, з яких 268,4 тисячі державних службовців та 83,4 тисячі працівники органів місцевого самоврядування) [5]. При цьому контроль має бути постійним та реальним, а не перетворюватися на фарс, як це відбулося у випадку з оприлюдненням електронних декларацій з мільйонними статками невідомого походження чиновників, жоден з яких, поки що, не поніс відповідного покарання. Виявлені факти мають тягнути за собою не лише моральний осуд, а й цілком реальні кримінальні справи, терміни ув'язнення та конфіскацію майна.

Тобто існує необхідність запровадження принципу нульової толерантності до випадків корупції. Будь-який прояв корумпованої діяльності має передбачати кримінальну відповідальність, що має бути закріплено окремим змінами до кримінального та адміністративно-процесуального кодексів, які дозволяють державі конфісковувати майно, отримане внаслідок корупційних дій.

Це в свою чергу повертає нас до ще однієї із 62 реформ, ініційованої Президентом України, а саме судової реформи. За даними численних опитувань рівень довіри громадян до судової системи України становить 7-8 %, а рівень корупції в судовій системі є не менш тотальним ніж в органах виконавчої влади. Серед причин вищезначеної ситуації є відсутність інституту виборності суддів, політична упередженість та «клановість» в судовій системі.

Також, подолання корупції не можливо без постійного контролю за діями влади з боку суб'єктів громадянського суспільства. Разом з тим, подібні дії з боку суб'єктів громадянського суспільства мають носити системний та виважений характер, та не перетворюватися в «полювання на відьом», тим самим дискредитуючи не лише владу, а й власне самих себе. В розвинутих європейських країнах адекватним механізмом такого реагування суб'єктів громадянського суспільства є наявність етичної експертизи нормативних актів на етапі їх розробки та прийняття.

Завданням номер один є також необхідність докорінної зміни суспільної толерантності до фактів корупції, що можливо за рахунок виваженої інформаційної компанії в ЗМІ.

На нашу думку, подолання корупції можливе лише у випадку, коли кожен окремий громадянин перестане вважати корупцію прийнятним сервісом для себе та почне сприймати її як ганебний вчинок, як у відношенні щодо себе, так і відносно оточуючих. При цьому не варто розраховувати на швидку зміну суспільної свідомості, адже моральні настанови змінюються протягом поколінь, а отже, єдиним шляхом зменшення корупції на даний час є використання державного примусу та посилення контролю.

Література:

1. «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України №5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
2. Аристотель. Політика / Пер. С.А. Жебелева // Соч. в 4 т. М.: Мысль, 1984. Т. 2. – С. 631.
3. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук. Т. 2: Философия природы. – М., 1975. – С. 574.
4. Україна за рівнем корупції дорівнялася до Росії й Ірану // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/01/25/7133397/>
5. Оцінка ризиків виконання Закону України «Про державну службу»: За матеріалами офісу з фінансового та економічного аналізу Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/2016-09-20>

Чабанова К.І.

старший викладач, кафедра правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

**АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМ В КОНТЕКСТІ
УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНА-ЄС**

У 2014 році Європейський Союз та Україна підписали Угоду про Асоціацію, що являє собою якісно новий етап розвитку європейсько-українських договірних відносин. 21 березня 2014 року було підписано політичну частину Угоди про Асоціацію, а 27 червня 2014 підписано її економічну частину. 16 вересня 2014 року Європейський Парламент ратифікував Угоду про Асоціацію між Україною та ЄС синхронно з ВР України. А з 1 січня 2016 року вже частково почала діяти зона вільної торгівлі.

Після офіційного підписання Угоди про асоціацію та з початком набуття чинності її «економічних» розділів, Угода стає дороговказом суспільно-важливих реформ, забезпечуючи незворотність європейської інтеграції України, підтверджуючи остаточний вибір на користь європейської моделі суспільного та економічного розвитку.

Угода охоплює широкі аспекти співробітництва:

1. Зближення між Україною та ЄС на основі спільних цінностей, а також посилена участь України в програмах Європейського Союзу.
2. Транскордонне співробітництво в галузі зовнішньої політики та політики безпеки, зокрема – у попередженні конфліктів та у військовій сфері.

3. Наближення України до європейських стандартів у галузі права та внутрішніх справ шляхом сприяння розвитку принципів правової держави, демократії та прав людини в Україні, а також підтримки боротьби з корупцією, налагодження ефективної роботи органів юстиції та поліпшення захисту даних.

4. Посилення співробітництва в галузі економіки шляхом створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між ЄС і Україною, налагодження секторальної співпраці в більше ніж 30 сферах, зокрема – у сільському господарстві, промисловості, енергозабезпеченні або в захисті прав споживачів.

5. Налагодження нових форматів співробітництва, надання фінансового сприяння, створення платформи громадянського суспільства [1].

Угода про Асоціацію – новий етап у розвитку договірних відносин Україна – ЄС, який відкриває шлях до подальших прогресивних перетворень. Якість її імплементації буде визначати якість і глибину змін, яких очікує українське суспільство.

Реалізація положень Угоди про асоціацію виконує два важливих завдання. По-перше, впроваджується нове розуміння регіональної політики як політики розвитку, стимулювання економічної та інвестиційної діяльності, заохочення інновацій та створення нових робочих місць. По-друге вона створює механізми і можливості співпраці між українськими громадами та їхніми партнерами в Європі, що викликає можливості фінансування реалізації важливих місцевих проектів, вивчення і використання досвіду на місцевому рівні. Власне, ці процеси опосередковано сприяють формуванню основи для виконання інших напрямків Угоди. Чим більше будуть спроможними територіальні громади, тим стабільніше буде соціально-економічна ситуація в регіонах, і тим привабливіші вони будуть для інвесторів [3].

Імплементація Угоди про Асоціацію з ЄС передбачає, що місцева влада, з одного боку, забезпечує розширення прав та можливостей свого кадрового складу шляхом запровадження європейського досвіду місцевого самоврядування та політики регіонального розвитку, та з іншого боку збільшує економічний потенціал своїх регіонів. Досягнення цих цілей вимагає проведення тренінгів, семінарів та конференцій з питань, що стосуються імплементації Угоди про Асоціацію, а також вивчення європейського досвіду місцевого самоврядування. Крім того, план заходів передбачає навчання місцевих посадових осіб з питань запобігання корупції, зв'язків з громадськістю та вивчення іноземних мов.

Без регіональних планів заходів процес Європейської інтеграції має загрозу залишитися неясним та далеким питанням для звичайних громадян.

На сьогоднішній момент можна виділити наступні проблемні аспекти впровадження реформ в контексті Угоди про асоціацію з ЄС:

- недостатня інформованість населення щодо поточних європейських проектів та переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію викликає публічну недовіру та як результат призводить до низького рівня активності громадянського суспільства. Громадянське суспільство не залучене до консультацій стосовно Угоди про асоціацію і через це не має інформації щодо вигоди та переваг, які може принести ця угода. Це, в свою чергу, призводить до критичного ставлення що до подальшої інтеграції;

- відсутність ефективних інструментів моніторингу та оцінки реформ, які проводяться в країні в контексті Угоди про асоціацію. Суспільство не має адекватних інструментів політичного тиску та притягнення до політичної відповідальності;

- відсутність ефективних механізмів підзвітності влади. Велика кількість органів місцевої влади є неефективними та бюрократичними за своєю суттю;

- відсутність кооперації та комунікації між місцевою владою та регіональними неурядовими організаціями, які залучені до кампаній з інформування громадськості щодо євроінтеграції;

- невміле використання можливостей та ресурсного потенціалу свого регіону;

- необізнаність населення та відсутність розуміння природи та сутності процесу євроінтеграції призводить до сприйняття євроінтеграції лише через призму геополітичного вибору між Росією та ЄС [2].

Населення має мати знання не тільки про історію и структури ЄС, а й усвідомлювати практичні проблеми, які близькі кожному українцю. Ефективні засоби зв'язку повинні показувати конкретні приклади покращення стандартів суспільного життя в контексті євроінтеграції. Важливо показати взаємозв'язок між позитивними змінами і регіоні та імплементацією норм, практик та цінностей ЄС. Це стосується, насамперед, таких сфер як належне врядування, охорона навколишнього середовища та надання публічних послуг.

Література:

1. Daria Gaidai. European Integration and the Regional State Administrations. How the EU promoted on the Regional level // Policy brief, Policy of world policy, 2015.
2. Report on Implementation of the Association Agreement between the European Union and Ukraine // Secretariat of the Cabinet of Ministers of Ukraine Government Office for the European Integration, September, 2014 – January, 2015.
3. Oleksandr Sushko, Olga Zelinska, Robert Khorolskyu and other. EU-Ukraine Association agreement: guideline for reforms // Policy paper, Institute for Euro-Atlantic Cooperation (IEAC), 2012.

СЕКЦІЯ 3

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА І СОЦІАЛЬНА СФЕРА В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ

Бабіна В.О.

канд. політ. наук, доцент кафедри правознавства
Одеського національного політехнічного університету
(Одеса, Україна)

ЗНАЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У теперішній час питання гуманітарного та патріотичного виховання в Україні є надзвичайно актуальним. Це зумовлено низкою причин, які призвели до зміни ціннісних орієнтирів українського суспільства в цілому та студентської молоді зокрема, бо саме вона є головним рушієм цих суспільних змін.

Розвиток української державності, побудова громадянського суспільства, інтеграція України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації навчально-виховного процесу. Державна «Концепція національного виховання» визначила головною метою школи передачу молодому поколінню «соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України», серед яких найважливішими є національна самосвідомість і розвинена духовність.

В основу національної системи патріотичного виховання покладено національну ідею, як консолідуючий чинник розвитку суспільства й нації в цілому. Форми й методи виховання ґрунтуються на народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки й психології.

Домінантою щодо патріотичного виховання молоді є формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції. У сучасному суспільстві поширений погляд на виховання як процес подолання негативних тенденцій у розвитку особистості й сприйняття вихованця лише як об'єкта виховних впливів.

Проте фахова підготовка студентської молоді є невід'ємною складовою процесу підготовки інтелектуальної еліти країни. Участь молоді у різноманітних студентських громадських об'єднаннях є своєрідною школою громадської та політичної активності сучасної української молоді. У процесі відходу від авторитарного типу навчання та

виховання студенти отримують шанс оволодівати різноплановими професійними навичками, відстоювати, аргументувати власні політичні позиції, аналізувати та прогнозувати розвиток державно-політичних процесів. Сучасна соціокультурна ситуація стимулює поєднання в цілісний комплекс етнонаціональних уявлень, а також уявлень про об'єднання людей сучасного суспільства через механізми правової держави, громадянського суспільства, забезпечення прав і свобод людини. Українське студентство поступово втрачає схильність до того, щоб залишатися лише об'єктом виховних впливів і політики.

Нині в умовах політичних та етнонаціональних змін у розвитку України відбувається своєрідна соціалізація молоді до умов нового часу. Ідентифікаційні процеси, що відбуваються в студентському молодіжному середовищі засвідчують, що у ньому в сучасних умовах уживаються два процеси, які є наслідком балансування українського суспільства між західною та східною моделями суспільного розвитку. Отже, для України стала викликом необхідність утвердження нової ціннісної основи, що передбачає зрушення у свідомості молодого покоління за такими основними параметрами як набуття якісно нової історичної самосвідомості, яка підноситься до рівня національної мети, налаштування на співпрацю людей у різних сферах діяльності, формування громадсько-політичної активності, спрямованої на конструктивні суспільно значущі перетворення. Цим зрушенням у свідомості молодого покоління покликані сприяти соціогуманітарні дисципліни, які є важливою складовою навчального процесу кожного українського вишу. Зважаючи на те, що патріотизм є частиною гуманітарної освіти він завжди посідав важливе місце в системі цінностей української держави. Ми ж акцентуємо увагу на ролі патріотизму в системі цінностей студентської молоді, зокрема, студентів Одеського національного політехнічного університету. В умовах політичних трансформацій у країні, економічних перетворень, змін у повсякденному житті суспільства, геополітичному просторі спостерігається криза ідентичності українського суспільства, незадоволення духовними та соціальними потребами. Тому саме сьогодні, як ніколи, патріотичне виховання студентської молоді має стояти на першому місці у кожному виші. Адже висока патріотична самосвідомість та міцна громадянська позиція кожної молодої людини та й просто члена українського суспільства, консолідація навколо ідеї незалежності здатні реалізувати усі поставлені завдання щодо соборності України та її входження до європейського співтовариства.

На сьогодні одним із пріоритетів для держави є проведення системних і якісних реформ у цій галузі з тим, щоб посісти гідне місце у світовій спільноті. Вагомим чинником у цьому процесі є національна свідомість студентів, усвідомлення своєї приналежності до української

нації, її культури, історії, надбань та мови. Саме цикл гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі тією чи іншою мірою реалізує завдання формування національної свідомості у студентів.

Національне виховання - це історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації. Система виховання ґрунтується на ідеях національного світогляду, філософії, ідеології, а не на ідеях якогось вчення чи якоїсь партії, громадсько-політичної організації. Національна система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що увібрали в себе надбання національної виховної мудрості. Вона охоплює ідейне багатство народу, його морально - естетичні цінності, трансформовані в засобах народної педагогіки, народознавства, принципах, формах і методах організації виховного впливу на молодь (теоретичний аспект), а також постійну і систематичну виховну діяльність сім'ї, державних і громадських навчально-виховних закладів, осередків (практичний аспект).

Національне виховання ґрунтується на таких фундаментальних принципах, як народність, гуманізм, демократизм, зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу, поєднання педагогічного керівництва з самодіяльністю студентів, реалізація народознавчого, людинознавчого і особистісного підходів у процесі навчання і виховання та ін.

Патріотизм - це поєднання знань, почуттів і дій. Патріотичне виховання не протиставляється, а органічно доповнюється національним та інтернаціональним вихованням. У процесі патріотичного виховання культивуються кращі риси української ментальності - любов до України, працелюбність, індивідуальна свобода, щирість і доброта, гостинність, повага до рідних та ін. Істинний патріот - це завжди людина національно зріла.

Значний вплив на формування національної свідомості студентів мають такі навчальні дисципліни як правознавство, історія України, історія та культура України, політологія, соціологія та ін. Кожна з названих дисциплін має своє окреме конкретне місце і завдання в системі формування національної свідомості і виховання у вузі.

Вивчаючи правознавчі дисципліни, студент дізнається, коли і як з'явилося право, як створюються закони, як формувалася незалежна Українська держава, а головне, за якими законами вона живе нині. Значний вплив на формування демократичної політичної культури майбутніх спеціалістів має вивчення Конституції України. Зрозуміло, що

без знання Основного закону держави молода людина не реалізується як спеціаліст і громадянин.

Отже, у процесі організації життєдіяльності студентів у культурно-освітньо-виховному просторі сучасного вищого навчального закладу складається система цілей, які орієнтують педагогічний персонал на розвиток виховання студента, в першу чергу, як національно свідомого громадянина, як фахівця, як високоморальну, інтелігентну, творчу, конкурентоздатну особистість, як людину культури.

Позитивні зміни в будь-якому суспільстві в різних державно-політичних ситуаціях можливі лише за умов співпраці різних кіл громадськості: науковців, політиків, державних діячів, студентської молоді. Тому вдале реформування в країні призвело б до консолідації суспільства, ще більшого росту патріотизму, особливо молоді та стало б рушійною силою формування української політичної нації.

Карагяур В. І.

бакалавр соціології, студентка,
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
(Одеса, Україна)

СПІЛКУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Феномен «спілкування» існував у людському суспільстві завжди, однак, коли «спілкування» стало спеціальним предметом наукових досліджень, вчені зіштовхнулися із труднощами у тлумаченні даної категорії через розмаїття уявлень про неї. Власне це призвело до існування різних наукових підходів до розуміння «спілкування», що свідчить про багаторівневість самого феномену. Соціальні зміни, що відбулися в суспільстві, призвели до трансформації «спілкування», і воно стало предметом дослідження більш ніж двадцяти гуманітарних, соціальних, природничих і навіть технічних дисциплін, тому для його аналізу раціонально використовувати міждисциплінарний підхід. Для розуміння того як трансформаційні процеси відобразилися на «спілкуванні» в сучасному суспільстві необхідно звернутися до історіографічного аналізу еволюції розуміння феномену «спілкування»:

1) як *духовне спілкування людей* (суб'єкт виявляється не цілісним). Так, в епоху Просвітництва, коли відбулася зміна суспільної свідомості, дослідники – Кант, Гегель, Шиллер, Фейєрбах та ін. – спостерігали переміщення центру уваги з Природи і Бога на Людину, досліджували спілкування в контексті потреб духовності, буття людини в суспільстві, суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних відносин.

- 2) як *інформаційно–комунікативний процес* (обмін інформацією). ХХ сторіччя в розумінні категорії «спілкування» характеризується поворотом від «філософії свідомості» до «філософії комунікації», фундаментальне значення набувала постановка проблеми «Я - Ти», «Я та Інші». Резонансними «теоріями спілкування» стали: «екзистенційна комунікація» К. Ясперса, «діалогічне життя» М. Бубера, інтерсуб'єктивність Е. Гуссерля, «феноменологія симпатії» М. Шелера, концепція комунікації Т. Парсонса, «дискурс» Ю. Хабермаса;
- 3) як *інтераційне явище* (спілкування аналізується як взаємодія індивідів). Варто відзначити, що головним для даного напрямку був не індивід, а процес символічної взаємодії (інтерації) індивідів у суспільстві, яке здебільшого розуміють як «систему комунікацій і міжособистісних відносин», оскільки зводиться воно до взаємного «пристосування», «залежності» індивідів, тобто висловлює ставлення людини до іншого не як до суб'єкта, а як до об'єкта. Представники: в США Дж. Мід концепція «рольової поведінки», а у Франції - вчення П. Жане, символічний інтераціоналізм Т. Шибутані;
- 4) як *діяльнісний процес* (постійною характеристикою є діяльнісна, активна природа людського спілкування, яка проявляється у спрямованості дій суб'єкта на іншого суб'єкта). Наприкінці ХІХ ст. в науці, через популяризацію позитивізму, набрав розмаху принцип біологізації соціальних процесів. «Спілкування» було виявлено вченими у світі тварин («зоосоціологія», «зоосеміотика»). Біологізація спілкування стала «останньою краплею», що призвела до стирання відмінності між спілкуванням і комунікацією.

У зв'язку з цим, виникає таке розуміння спілкування як «діяльнісне», що дозволяє розмежувати «спілкування» та «комунікацію». Так, як діяльнісний процес спілкування досліджували радянські вчені в 70 - 80-ті рр. ХХ ст., кожен з яких використовував власну інтерпретацію такого розмежування. Основні представники: А.Н. Леонтьєв (вважає спілкування та працю двома основними видами людської діяльності); Б.Г. Ананьєв (головною характеристикою спілкування, як діяльності, є побудова відносин з іншими людьми); А.А. Леонтьєв [2, С. 1-3] (стверджує, що спілкування може виступати, як діяльність, якщо суб'єкт спілкування – колективний індивід); Г.М. Андрєєва [4, С. 2] (виділяє в структурі спілкування три взаємопов'язані сторони: комунікативну, інтерактивну, перцептивну); М.С. Каган (розділяє поняття «спілкування» та «комунікація» на рівні категорій, розглядаючи спілкування як взаємодію суб'єктів, у якому вони повинні прийти до вироблення результуючої інформації). Для тлумачення «спілкування» будемо використовувати «діяльнісний підхід». У зв'язку з цим потрібно віднайти підтвердження цьому, аналізуючи його в системі «суб'єкт – об'єктних» відносин і власне діяльності. Говорячи про загальну структуру соціальних відносин,

наведемо логіку відносин у системі «суб'єкт – об'єкт» в інтерпретації М. М. Бахтіна [1, С. 127]:

1. відносини між об'єктами (О-О): напр. учбова діяльність – об'єкт пізнання;
2. відносини між суб'єктом та об'єктом (С-О): напр. викладач – учбова діяльність, викладач – об'єкт пізнання, студент – учбова діяльність, студент – об'єкт пізнання;
3. відносини між суб'єктами (С-С): напр. викладач – студент.

Цікавим стає механізм виникнення власне постановки проблем відносин між суб'єктом та об'єктом. Так, за думкою М.С. Кагана це відбувається в процесі розвитку свідомості і самопізнання людини [1]. Діяльність розглядається М.С. Каганом, як прояв всіх форм активності взаємодіючих суб'єктів, опосередковане тими чи іншими об'єктами. Така активність людини має свідомий характер, на відміну від суто інстинктивної поведінки тварин, що стає другою особливістю суб'єкта дії, та протиставляє його об'єкту. Так само, людину як суб'єкта діяльності характеризує те, що його усвідомлена активність, опосередковується цілепокладанням (по відношенню до об'єкта діяльності) й самосвідомістю (в процесі діяльності суб'єкта), і що немало важливо, така активність здійснюється вільно. Саме при такому розумінні суб'єкта та об'єкта розкривається результуюча властивість суб'єкта, й завершує його характеристику, - його унікальність.

На основі розглянутої системи відносин між «С-О» і «С-С» можна зробити висновок: система «С-О» є ніщо інше, як комунікація, тобто чисто інформаційний зв'язок суб'єкта з тим чи іншим об'єктом. Комунікація виражається в тому, що суб'єкт передає певну інформацію, яку пасивний об'єкт має всього-на-всього прийняти, зрозуміти, засвоїти і відповідно до цього діяти. У «комунікації» ми маємо справу з процесом односпрямованим, тобто інформація тече тільки в одну сторону і її кількість зменшується в ході її руху від відправника до одержувача.

Тоді як система «С-С» є спілкуванням, де немає відправника і одержувача повідомлень – є співрозмовники, партнери. Тут суб'єкт розуміється як індивідуально своєрідний, активний, унікальний. У спілкуванні інформація циркулює між партнерами, оскільки обидва вони однаково активні і тому інформація не убуває, а за рахунок інтерпретації збільшується, збагачується, розширюється в процесі її циркуляції. Звідси випливає, що спілкування суб'єктів відбувається за допомогою залучення до накопиченого попередніми поколіннями досвіду і цінностей, що визначає їх власні взаємини і вироблення нової результуючої інформації.

Розглядаючи спілкування як діяльність, з його цілеспрямованістю і функціональністю, можна зробити висновок, що це «процес творення нової інформації, загальної для людей, що спілкуються, і такої, що

породжує їх спільність (чи підвищує ступінь такої рівності)» [1, С.148], а в глобальному сенсі – суспільство.

Тож, суспільство є продуктом соціальної взаємодії індивідів, де спілкування виступає його механізмом. На основі системного аналізу доводимо, що спілкування різняться за змістом, функціями і цілями взаємодії, які містяться в свідомості діючих суб'єктів. Якщо спілкування виступає механізмом соціальної взаємодії і суспільство є його продуктом, то саме цей механізм його змінює і самовідтворює.

У зв'язку з такою постановкою проблеми, повсякденне розуміння «спілкування» просто неможливе. Тому, для більш глибокого аналізу феномену необхідно звернутися до його типології, тому як кожен тип має свою специфіку та зміст, що допоможе збагнути механізм соціальної взаємодії. На сучасному етапі розвитку науки немає єдиного підходу до типології та видів спілкування. Розробка проблематики типології «спілкування» дозволила запропонувати типологію спілкування, де кожен тип має свою цілеспрямованість та функціональність:

1. *Спілкування як самоціль або спілкування заради спілкування* – є безкорисливим та здебільшого націлене на задоволення потреб у самому спілкуванні, у духовному зближенні з іншими. Таким є дружнє спілкування, в ньому задовольняється потреба в спілкуванні (досягнення духовної спільності людей, яка цінна сама по собі, як прояв властивої людині родової якості соціальності), знімається психічна напруга, зникає відчуття самотності.

2. *Спілкування як спосіб пізнання* – націлене на формування особистості, детермінується як зовнішніми, так та внутрішніми чинниками, спочатку, з метою включення індивіда в суспільні відносини, шляхом «пізнання світу», де важливими умовами виступають навчання, виховання та соціалізація; а потім – для його самоформування, самовиховання, де пізнання визначено потребою пошуку того чого хочеться вчитись та у кого, на основі своїх особистісних вподобань (пов'язано з процесом самоідентифікації).

3. *Раціональне спілкування* – націлене на самореалізацію особистості. Як відомо з ієрархії потреб за Маслоу [3] саме самореалізація представляє собою найвищу потребу особистості, в іншому випадку вона не відчуває задоволеність собою та перебігом свого життя. Цей тип спілкування дозволяє індивіду реалізовувати свій особистісний потенціал в системі суспільних відносин, котра пов'язана з набуттям та виконанням статусного та рольового набору, з орієнтацією на певні цінності, потреби якогось суспільства. Так говоримо про вибір індивідом середовища та партнерів для особистісної самореалізації.

У представленій типології, спілкування, набуває нових характеристик, не дивлячись на уявну буденність його дійства, що дозволяє судити про нього як про механізм стійких соціальних зв'язків та

відносин. Щодо трансформацій сучасної реальності українського суспільства, то воно ускладнюється супроводжуваними його політичними, економічними кризами, недовірою до державних інституцій, громадських організацій. Тому спілкування, як одне із базисних підстав соціальності – є важливою для розгляду проблематикою, бо воно фіксує ступінь відчуженості, соціальну дистанцію між різними суб'єктами, дає спробу знайти механізми нової солідаризації соціуму в трансформаційних процесах українського суспільства.

Література:

1. Каган М.С. Мир общения: проблема межсубъектных отношений / М.С. Каган. – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.
2. Леонтьев Д.А., Ханина И.Б. К проблеме общения в работах А. А. Леонтьева / Д.А. Леонтьев, И.Б. Ханина // Культурно-историческая психология. – 2011. – № 1. – С. 20-27.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд. /А. Маслоу [Пер. с англ.] – СПб.: Питер, 2009. – 352 с.
4. Митрова Н.О., Мигаенко К.С. Общение как социально психологическая и коммуникационная категория [Электронный ресурс] / Н.О. Митрова, К.С. Мигаенко. // Новые технологии. – 2007. – № 4. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/obschenie-kak-sotsialno-psihologicheskaya-i-kommunikatsionnaya-kategoriya>

Кривдіна І.Б.

к. і. н., доцент, кафедра правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

РОЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Проблема такої соціальної категорії населення як внутрішньо переміщені особи (ВПО) протягом останніх трьох років в Україні стоїть достатньо гостро. Держава на законодавчому рівні закріпила поняття «внутрішньо переміщеної особи» як громадянина України, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [3]. До того ж, в законодавстві детально прописано механізми захисту та види соціальної допомоги зазначеним особам. Допомога від міжнародних організацій, зокрема, від Організації Об'єднаних Націй, займає ключові позиції в сприянні вирішенню проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні. Основним завданням дослідження є визначення ролі ООН у таких

процесах: загальна характеристика основних міжнародних документів, виданих під її егідою в різні роки, а також напрямів практичної діяльності організації з надання гуманітарної допомоги ВПО.

Основоположним документом у сфері захисту внутрішньо переміщених осіб на міжнародному рівні є Керівні принципи з питань про переміщення осіб усередині країни 1998 р., видані Комісією ООН з прав людини, у 30 принципах якого визначено нормативні основи праворозуміння того, у чому полягає відповідальність держави, під юрисдикцією якої перебувають внутрішньо переміщені особи [1]. Хоча Керівні принципи не є міжнародним договором, не підлягають ратифікації та обов'язковому виконанню, вони відображають існуючі норми міжнародного права, деталізують їх та пояснюють, як їх можна застосовувати в контексті внутрішнього переміщення громадян, тому їх авторитетність є загальноновизнаною.

Іншими міжнародними актами в цій сфері, що мають менш всеосяжний характер, є: висновки виконкому УВКБ ООН: № 75 (XLV) «Особі, переміщені в середині країни» (1994 р.), № 80 (XLVII) «Всеохоплюючий та регіональний підходи в середині системи захисту» (1996 р.), № 87 (L) «Загальний висновок з міжнародного захисту» (1999 р.), № 108 (LIX) «Загальний висновок з міжнародного захисту» (2008 р.), а також «Принципи реституції житла та майна біженців та переміщених осіб» (2005 р.), «Захист внутрішньо переміщених осіб та надання їм допомоги: Записка Генерального секретаря Генеральної Асамблеї ООН» (2010 р.), «Робота з національними або етнічними, релігійними та мовними меншинами та корінними народами в умовах примусового переселення» (2011 р.), «Захист біженців та змішана міграція: Десятикомпонентний план у дії» (2011 р.), «Робота з особами з обмеженими фізичними можливостями в умовах переміщення» (2011 р.), «Права людини внутрішньо переміщених осіб» (2012 р.), «Робота з особами похилого віку в умовах переміщення» (2013 р.) та ін. [1].

Аналіз тексту зазначених документів дає змогу прослідкувати певну еволюційність у підходах до висвітлення шляхів вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб у міжнародних документах, прийнятих ООН: якщо у 90-х роках ХХ століття документи носили узагальнюючий характер й визначали основні напрями роботи із зазначеною соціальною категорією у різних країнах, то на початку ХХІ століття у зв'язку з наростаючими масштабами явища вимушеного переселення всередині все більшої кількості країн та його ускладненням, увага починає приділятися деталізації та урізноманітненню підходів надання допомоги ВПО.

Практична діяльність Організації Об'єднаних Націй з надання гуманітарної допомоги ВПО проходить в рамках Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), яке забезпечує захист і допомогу не тільки біженцям, а також внутрішньо переміщеним особам у

різних країнах світу. Коли гуманітарні кризи стали більш складними, УВКБ ООН розширило як кількість, так і типи організацій, з якими воно працює. Серед агентств системи ООН, які співпрацюють з УВКБ ООН - Світова продовольча програма (СПП), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Програма розвитку ООН (ПРООН), Управління з координації гуманітарних справ (УКГС) та Верховний комісар ООН з прав людини. Серед інших організацій - Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (МФЧХ), Міжнародна організація з міграції та більш ніж 570 неурядових організацій [4].

Основними видами допомоги УВКБ ООН внутрішньо переміщеним особам в Україні (за даними Огляду гуманітарної діяльності УВКБ ООН у сфері допомоги внутрішньо переміщеним особам в Україні у 2014 р.) є:

1) технічна допомога органам державної влади:

- 22. 10. 2014 р. УВКБ ООН, Міністерство соціальної політики України та грузинський Фонд інновацій та розвитку підписали Меморандум про співробітництво, який передбачає надання технічної допомоги Міністерству (207 ноутбуків, 87 багатофункціональних пристроїв та 110 принтерів) для запровадження системи реєстрації та обліку внутрішньо переміщених осіб із Криму та сходу України загальною сумою 2,5 млн. гривень/160000 доларів;

- 10.11.2014 р. підписано Меморандум про співпрацю між Державною службою України з надзвичайних ситуацій та УВКБ ООН, який передбачає надання технічної допомоги ДСНСУ для покращення ефективності її роботи у питаннях, пов'язаних із ВПО (сума 58000 доларів);

- 03.03.2014 р. УВКБ ООН передало місцевим органам влади Київської, Луганської, Херсонської, Львівської і Дніпропетровської областей більше ніж 500 000 гривень у рамках технічної допомоги.

2) грошова допомога:

- 250000 доларів було направлено на створення мережі юридичних консультантів в Києві, Одесі, Дніпропетровську, Харкові, Львові, Маріуполі, Запоріжжі та Закарпатті для покращення надання правової допомоги ВПО (з допомогою партнера УВКБ ООН «Право на захист»);

- 176 000 доларів для надання соціальної допомоги ВПО у Львівській, Київській і Херсонській областях (з допомогою виконавчого партнера УВКБ ООН «Крим SOS»);

- 1300000 грн. / 87000 доларів для посилення спроможності місцевих НУО, які допомагають переселенцям в Дніпропетровській, Запорізькій та Вінницькій областях.

в) гуманітарна допомога:

- УВКБ ООН розвиває співпрацю з Національним Товариством Червоного Хреста в Україні для надання непродукційної гуманітарної допомоги для 5000 ВПО, розміщених в різних регіонах України. Перші 625 пакетів вже були роздані у липні-серпні в Харківській області як пілотний проект, таким чином було охоплено близько 1,700 осіб;

- станом на 21.11.2014 р. УВКБ ООН роздано більше ніж 37300 ковдр, 23300 наборів постільної білизни, 25800 рушників, 6800 наборів одягу, 2200 кухонних наборів та 8200 продуктових наборів. Роздачі, як прямі, так і через партнерів, мали місце на територіях Донецької і Луганської областей, уражених конфліктом, областей, які прийняли найбільшу кількість ВПО (Харківська, Дніпропетровська, Запорізька та Київська). Для вирішення питань, пов'язаних із підготовкою до зими, УВКБ ООН придбало 50000 зимових наборів одягу та 80000 ковдр;

- УВКБ ООН з нашим партнером «People in Need» планують відремонтувати та зробити придатними для зими наступні 12 місць компактного проживання в Харківській та на півночі Донецької області. Загалом 47 будівель знаходяться на різних етапах реконструкції.

Триває реконструкція місць компактного проживання в Харківській, Луганській, Донецькій, Дніпропетровській і Запорізькій областях через пряме залучення УВКБ ООН або через взаємодію з органами місцевої влади;

- УВКБ ООН направило 400000 квадратних метрів міцного тарпауліну, призначеного для швидкого ремонту у східних областях України. В кінці жовтня почалася роздача 47000 квадратних метрів покриття в Луганській і південній частині Донецької області, що дасть змогу зробити термінові ремонти будівель 5468 потерпілим. УВКБ ООН також планує передати першу партію 8580 безазбестових листів шиферу для здійснення першочергових ремонтів будинків, уражених конфліктом.

г) програма фінансової допомоги ВПО:

- УВКБ ООН поступово розширює свою програму фінансової допомоги для вразливих родин ВПО на всі області України, до яких відбувається переселення. Проект підтвердив ефективність задоволення першочергових потреб найбільш нужденних родин ВПО, зокрема батьків-одинаків, родин з 3 або більше дітьми, а також недієздатних родин або родин із спеціальними потребами. УВКБ ООН планує надати фінансову допомогу 11000 ВПО до кінця 2014 року, допомога ще 8000 осіб буде надана на початку 2015 року;

- одноразова фінансова допомога була надана 1442 родинам / 4087 ВПО у Львівській, Київській, Дніпропетровській та Вінницькій областях на загальну суму 7607000 грн. / 503000 дол.

- Почалася видача допомоги в Закарпатській, Одеській, Херсонській, Запорізькій областях, а також відбудеться другий раунд виплат у

Дніпропетровській та Вінницькій областях, покриваючи 2756 родин / 6259 ВПО на загальну суму 13276500 грн. / 885000 дол.

- Чернівецька, Хмельницька, Житомирська, Чернігівська, Черкаська, Тернопільська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська області та місто Київ поступово приєднуються до програми фінансової допомоги, маючи в списку 3104 вразливих родин / 8067 ВПО, з 16268250 грн. / 1000000 дол. для роздачі. Території Луганської і Донецької областей під контролем українського уряду знаходяться в процесі збору даних отримувачів фінансової допомоги від УВКБ ООН.

д) гранти самозабезпечення для ВПО:

- у 2014 році діяла програма грантової допомоги ВПО, що включала малі бізнес-гранти та гранти на облаштування житла. Програма реалізована із залученням НУО «Крим SOS», виконавчого партнера УВКБ ООН. УВКБ ООН вже виплатило 1118188 грн. / 74500 дол. 40 отримувачам, в той час як загальна сума затверджених грантів складає 2981856 грн. / 198000 дол., які отримують 85 ВПО з Криму та Донбасу [2].

УВКБ ООН до сьогоднішнього дня продовжує підтримувати уряд та громадські організації, а також надає допомогу безпосередньо найбільш вразливим переміщеним особам в Україні.

Таким чином, роль Організації Об'єднаних Націй у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні важко переоцінити. Документи, присвячені вирішенню проблеми біженців та внутрішньо переміщених осіб у світі, що були видані ООН, стали тією базою, на яку спиралися українські законодавці при розробці та прийнятті нормативно-правових актів, що складають законодавство про внутрішньо переміщених осіб у нашій державі. А практична діяльність УВКБ ООН з надання різноманітних видів допомоги ВПО дала змогу багатьом особам у скрутній життєвій ситуації відчувати турботу про себе не тільки з боку рідної держави, а й міжнародної спільноти також.

Література:

1. Внутренне перемещенные лица: УВКБ ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refworld.org.ru/idps.html>
2. Допомога внутрішньо переміщеним особам в Україні: УВКБ ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unhcr.org.ua/uk/?option=com_content&view=article&layout=edit&id=1330
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.14 р. № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
4. Що таке УВКБ ООН? Основні факти: УВКБ ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unhcr.org.ua/uk/kontakti/osnovni-faktim/354-scho-take-uvkb-oon>

Кутузова Н.Г.

к. и. н., доцент, кафедра правоведения,
Одесский национальный политехнический университет

Кязимова Г. Х.

к. и. н., доцент, кафедра украиноведения,
историко-правовых и языковых дисциплин,
Одесский национальный морской университет
(Одесса, Украина)

К ВОПРОСУ О ВОСПИТАНИИ ПАТРИОТИЗМА В УСЛОВИЯХ ВСТУПЛЕНИЯ УКРАИНЫ В ЕС

Актуальность патриотического воспитания граждан обусловлена процессом консолидации и развития украинского общества, современными задачами, которые стоят перед Украиной и требуют совершенствования всей системы национально-патриотического воспитания.

Патриотическое воспитание молодого человека является главным приоритетом молодёжной политики в Украине. В государственном бюджете Украины на патриотическое воспитание выделено два миллиарда гривен. Оно остаётся первоочередной задачей, как для государства, так и для всей системы образования в целом. Основным документом в этом плане является Указ Президента П.А. Порошенко от 13.10.2015 года «О Стратегии национально-патриотического воспитания детей и молодежи на 2016–2020 годы», где он подчеркнул, что Стратегия национально-патриотического воспитания является дорожным указателем для всех органов власти, институтов гражданского общества. Гражданин–патриот должен воспитываться на примерах борьбы украинского народа за независимость, суверенитет, территориальную целостность нашего государства. Президент выразил уверенность, что реализация основного положения Стратегии будет способствовать национальному возрождению и защите европейского вектора Украины. Стратегия национально-патриотического воспитания на 2016–2020 годы направлена на формирование духовности, любви к Родине, моральности, толерантности, уважения к национальным достижениям украинцев, наследованию наилучших примеров мужества, борьбы за свободу и независимость Украины. Целью патриотического воспитания является становление гражданина-патриота как высокоморальной личности, которая чтит украинские традиции, духовные ценности, владеет глубокими знаниями и способна реализовать свой потенциал в условиях современного общества; готового преданно строить Украину как суверенное, независимое, демократическое, правовое,

социальное государство, обеспечивать её национальную безопасность, знать свои права и обязанности и цивилизованно отстаивать их.

Быть патриотом – естественная потребность, реализация которой выступает как условие духовного развития человека, утверждение гуманистического образа жизни, осознание своей исторической, культурной, национальной и духовной принадлежности к Украине, понимание демократических европейских перспектив её развития в современном мире.

Наша Родина переживает сложное время: идут военные действия в восточной её части. Эта ситуация заставляет жителей Украины стать настоящими патриотами: вышиванки стали современными и модными не только на Украине, но и далеко за её пределами. Гимн Украины стал любимой мелодией, с которой начинается и заканчивается день, цвета государственного флага – любимыми цветами модельеров, стилистов, фотографов, дизайнеров. За последние три года украинцы стали больше гордиться своей страной, её историей, традициями, отечественным искусством. По данным социологической группы «Рейтинг» 82 процента украинцев считают себя патриотами. Будущее Украины зависит от готовности молодёжи к защите своей Родины. Растёт число контрактников: сейчас их в украинской армии более семидесяти тысяч, что говорит о высокой степени патриотического настроения.

Патриотизм сегодня – это итоговое эмоциональное состояние души человека, складывающееся на основе отношения к Родине и государству, малой Родине, где родился и вырос и большой – Отечеству. Патриотизм – это не только любовь, но ещё и гордость за своё государство, гордость – как эмоционально насыщенное состояние сознания, рационально анализирующее его успехи в различных сферах общественной жизни. Это и чувство горячей сопричастности ко всему происходящему у нас, и чувство личной ответственности за это, и желание внести личный вклад, который поможет Украине уверенно войти в семью цивилизованных процветающих народов Европы. Первые шаги уже сделаны: в мае этого года ЕС проголосовало за безвиз для нашей страны.

Патриотическое воспитание включает в себя социальные, функциональные, организационные аспекты, владеет высоким уровнем комплексности, то есть, охватывает все стороны жизни: правовую, социально-экономическую, политическую, духовную, педагогическую; опирается на образование, культуру, историю, государство и право. Патриотическое воспитание должно осуществляться на основе концепций, разработанных ведущими учёными с учетом международного опыта успешных демократических государств.

Литература:

1. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави // Освіта України. – 2016. - № 2.

2. Дубіна М., Руденко Ю. Патріотичне виховання молоді // Освіта України. – 2006. - № 8.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Харків, 2014. – 76 с.
4. Рогожа М., Горлач Т. Виховуємо патріотів // Шлях освіти. – 2016. - № 3.
5. Про Стратегію національно - патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки: Указ Президента України від 13.10.2015, № 580/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: document.ua/245133.html

Марахина Е.Л.

асистент, кафедра психології і соціальної роботи,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

**ФЕНОМЕН «СОЦІАЛЬНОГО БЕЗУМІЯ» В УКРАЇНСЬКОМУ
ОБЩЕСТВЕ**

Ослабление культурных ценностей и норм, отсутствие четкой моральной регуляции поведения индивидов в украинском обществе выражается проявлением аномии, ксенофобии, массовой агрессии, дезорганизованности. Сегодняшнее украинское общество можно охарактеризовать как нестабильную социальную систему, в которой жизнедеятельность людей основана на аффективных, когнитивных и моральных особенностях сознания и поведения. Такое общество является дезорганизованным, а значит, в нем происходит частая смена ценностей-целей. **Ценности-цели**, определяются как убеждения человека в том, что конечная цель индивидуального существования стоит того, чтобы к ней стремиться. **Ценности-цели** определяют для человека смысл его жизни, указывают, что для него особенно важно и значимо (М. Рокич). Частая их смена вызывает неопределенность, которая выражается в деморализованности. Людям с высоким уровнем деморализованности свойственны агрессивные настроения и ориентация на экстремистские акции, также необходимо отметить существование связи между названными видами поведений и уровнем аномической деморализованности. Украинские социологи Е.И. Голова и Н.В. Панина закономерно обозначили его как всеобщее безумие или «социальное безумие», рассматривая современную общественную ситуацию относительно «социального безумия» социологи объясняли патологические явления в изменяющемся обществе на основе анализа социопатий как специфической формы социальной патологии

вторгающийся в массовое сознание и общественные отношения во времена перемен и кризисов [1].

Феномен социального (массового) безумия связан с социальными факторами, например, Феогид (древнегреческий мыслитель) связывал безумие с богатством, то есть порождаемые безудержным стремлением к обогащению, наглость, насилие, бесчинство, извращенная злая воля, спесь и пресыщение воспринимаются как формы безрассудства и приводят к несправедливости, угнетению, дисномии [1].

Исследуя «безумие» и его принимаемые формы М. Фуко (французский социолог) разделяет понятия «нормальности» и «ненормальности». М. Фуко приходит к парадоксальному выводу о том, что атрибутом существования безумия всегда была *свобода*, будь то свобода безумца говорить на языке собственного безумия, пренебрежением к «разысканию истины и развитию способности суждения», а также действия, подлежащие нравственному осуждению («страсть, неупорядоченная жизнь, праздность, распущенность и изнеженность, царящие в городах, жадное чтение, пособничество воображения, чувствительность, ненасытная в возбуждении и в то же время слишком озабоченная собой») [5, С. 599].

Безумие обычно рассматривают в трех принципиально отличных системах координат, в парадигме традиции, в парадигме современности и парадигме постсовременности, и в каждой из них оно приобретает особое смысловое наполнение. Традиция начинает с того, что ставит безумие над разумом, размывает с помощью безумия рассудочные модели, и настаивает на том, чтобы человек преодолел свои основные ограничения. Безумие, выступает как «всеобъемлющая положительная характеристика», проецирует идентификацию человека, его границу, как нечто, подлежащее преодолению. В современной парадигме безумие описывает не только расстройство человеческого сознания, но и предполагает и «исчезновение бытия». И, как показывает М. Фуко, постепенно и плавно происходит фундаментальное для западной культуры отождествление безумия с высшим пороком и «безумный становится не просто несчастным, страдающим, обездоленным, но злым». В постсовременном обществе проблема безумия приобретает качественно иное звучание. Человек представляет собой фигуру, которая находится на субиндивидуальном уровне, совершить обычную индивидуальную интеграцию для него проблема. Человек (недочеловек) стремится интегрироваться не в общество, но в «полноценного человека», взятого вне социума.

Ж. Лакан (французский философ) утверждал, что бытие человека невозможно понять без его соотнесения с безумием, как и не может быть человека без элемента безумия внутри себя.

Санкціонуємие безумием «отклонения» от «нормы» часто воспринимаются как «гарант» свободы человека от его «детерминизации» господствующими структурами властных отношений. Таким образом, открытым остается вопрос о возможных последствиях скрытых социальных процессов стоящих за «социальным безумием».

Литература:

1. Головаха Е.И., Панина Н.В. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е.И. Головаха, Н.В. Панина. – Киев: Абрис, 1994. – 168 с.
2. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, назначение / Э. Дюркгейм [Пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана]. – М.: Канон, 1995. – 352 с.
3. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. Социальная структура и аномия / Р. Мертон // Социологические исследования. – 1992. – № 2–4 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/socis/msg/18009898.html>
4. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – М.: АСТ МОСКВА, 2009. – 288 с.
5. Фуко М. История безумия в классическую эпоху / М. Фуко. – М.: АСТ МОСКВА, 2010. – 698 с.

Овчаренко Т.Д.

викладач соціально-гуманітарних дисциплін,
Первомайський індустріально-педагогічний технікум
(Рубіжне, Україна)

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ НАПРЯМОК ВИХОВНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах АТО, фактично війни, що розв'язана сусідньою державою проти України, особливого значення набуло патріотичне виховання студентської молоді. Чому тільки тепер, коли Україна тимчасово втратила Крим, частину Луганської, Донецької областей, п'яту частину національного доходу, виховання у молодого покоління почуття патріотизму, активної громадянської позиції, відданості справі визнано проблемою загальнодержавного масштабу («Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді»)? Хоча у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законі України «Про освіту», як стратегічні, визначалися завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських

духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

А справа в тому, що, на жаль, процес виховання в країні завжди був політизованим. Згадаймо, як у радянські часи навчальні заклади активно займалися інтернаціональним, воєнно-патріотичним вихованням. Потім акцент було зроблено на національному, моральному вихованні, пізніше ми почали формувати почуття громадянськості. Категорія «патріотизм» взагалі стала немодною, дехто соромився слова «патріот». А все це окремі напрями виховання, зміст яких був недостатньо чітко визначений нормативно-правовими актами.

На мою думку, патріотизм є базовою фундаментальною категорією, бо саме він повинен дати імпульс духовному оздоровленню українського народу (моральне виховання), формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості (громадянське виховання), правової культури особистості (правове виховання).

Патріотизм (від латинського “patria” - країна, Вітчизна, Батьківщина) – це любов і відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам. Історичне джерело патріотизму – це формування зв'язків з рідною землею, рідною мовою, народними традиціями, звичаями та культурою.

На думку доктора психологічних наук, професора, директора Інституту проблем виховання НАПН України Беха І.Д. патріотизм на даний час є нагальною потребою держави, якій необхідно, щоб усі діти, молоді люди стали національно свідомими громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, особистості, яка своєю діяльністю любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності, суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної свідомості здійснювалося на моральній основі.

Актуальність патріотичного виховання зумовлюється тими суттєвими змінами, що відбулися у свідомості молоді під впливом подій трьох останніх років. При чому ці зміни не завжди були сприятливими для формування патріотизму серед молоді прифронтової зони. Нам, педагогам, хто працює в зоні АТО, особливо ретельно потрібно працювати над питанням патріотичного виховання студентської молоді. Бо саме від молоді залежить майбутнє і важливість розуміння, що «Батьківщину, як і матір не вибирають». Від вирішення проблеми патріотичного виховання залежить життя країни. Ми повинні розуміти, що національно-патріотичне виховання – це не обмежена в часі акція, а постійний стан душі. Освіта – це стрижень, важіль навколо здійснення патріотичного виховання. Тому, здійснюючи підготовку майстрів

виробничого навчання для системи профтехосвіти, викладачі технікуму виховують любов до Батьківщини як усвідомлення свого громадянського обов'язку.

Процес виховання – це система виховних заходів, спрямованих на формування особистості, яка повинна впливати на почуття, емоції. Почуття – психічні стани і процеси, в яких відображено емоційний бік духовного світу людини, її суб'єктивне переживання подій та емоційне ставлення до навколишнього світу Як визначає Бех І. Д.: «Патріотизм – це особливе безумовне високо смислове почуття, яке характеризує позитивне ставлення особистості до народу, Батьківщини, до держави, до самого себе». Саме тому виховний процес в сучасних умовах повинен бути спрямованим на активне залучення учнів та студентів до участі в різноманітних виховних заходах. Прийшов час відмовитися від пасивної участі юнаків і дівчат у виховній роботі, тому що результати виховної роботи повинні бути відображені у довготривалій пам'яті.

Найважливіша складова патріотизму – любов до народу, Батьківщини, держави. Зрозуміло, що вирішенням цього питання займаються переважно, в основному, навчальні заклади. Проте результат не завжди втішний, бо первісною колискою виховання є батьки. В Сімейному кодексі України сказано: «Батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги прав і свобод інших людей, любові до своєї сім'ї і родини, свого народу, своєї Батьківщини». Тому в сучасних умовах потребує посилення роботи навчальних закладів з батьками з питань патріотичного виховання дітей.

Людина повинна бути діяльним творінням, бо на цьому будується світ. Прикладом цього є бійці АТО, які встали на захист рідної держави. Діяльністю повинна бути поведінка студентів, наприклад, через участь у проектах «Пам'ятаємо героїв», «Твори добро» тощо.

Однією з складових патріотизму є суспільно значуща цілеспрямованість. Досягати будь-якої цілі – це завжди важка праця. Чи готові ми до цього? Чи забезпечують навчальні заклади високі почуття, розум, волю? Ці питання повинні стати предметом обговорення в навчальних закладах.

Визначальною характеристикою національного патріотизму є його гуманістична моральність. Патріотизм – це не лише почуття, не лише принцип, а й моральні цінності, такі як доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, чесність, совісність, працелюбність, справедливість, гідність, повага і любов до своїх батьків і народу. Якщо моральність не виховано, то не бути і патріотизму. Щоб виховати моральну стійкість, необхідно діяти щодня засобами усіх предметів (не тільки соціально-гуманітарного циклу), системою виховних заходів.

Однією із складових патріотизму є готовність до самопожертви. Віддати душу і серце – вища форма самопожертви. Патріотично налаштована особистість завжди має почуття власної гідності.

Як бачимо, виховання патріота України – багатоаспектна нелегка справа і можлива в контексті інших напрямів виховання.

На шляху формування патріотизму багато втрачено. Фактично ми на початковому етапі і важливо надалі правильно проводити виховну роботу по формуванню громадянина-патріота, який розуміє і поділяє сутність національної ідеї, є носієм національної культури, своєю професійною діяльністю сприяє економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини, любить і відстоює рідну мову, користується нею, відстоює свої звички, традиції.

Література:

1. Бех І.Д., Чорна К.І., Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – Київ. 2014 – 29 с.
2. Чорна К.І. Патріотизм – духовна цінність молодих громадян України // Цінності освіти і виховання: Науково-методичний збірник / За заг. ред. О.В. Сухомлинської – К., 1997. – С. 209-212.
3. Жаровська О.П., Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету. Методичний збірник Вінницького державного педагогічного, Вінниця, 2015. - 98 с.

Прилуцька А.Є.

проф. ХАІ, завідувач кафедри документознавства та української мови,
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»
(Харків, Україна)

УНІВЕРСИТЕТСЬКА НАУКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ АКСІОСФЕРИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розширення ступеня інформатизації всіх сфер суспільного життя, їх технізації та технологізації актуалізували питання про місце, роль і особливе значення гуманітарної науки у вирішенні глибокого і вельми болючого питання: формування нових аксіокоординат українського суспільства. Тому дійсно важливим є дослідження і педагогіки вищої школи, і вузівської науки як її сутнісного атрибуту.

Слід зазначити, що актуальними сьогодні є не тільки гносеологічні аспекти наукової діяльності, а й методологічні питання перебудови самої науки, проблеми ефективної організації та оптимізації наукової діяльності. Під ефективною, на нашу думку, слід розуміти таку наукову діяльність, яка дає максимальний результат при мінімальних витратах, а також

максимальний ступінь реалізації поставлених суспільно значущих цілей в отриманні результатів.

Тому для вироблення моделей розвитку гуманітарного знання доцільним видається розгляд сучасного стану університетської науки, виявлення основних проблем та їх причин.

Отже, за результатами соціологічних досліджень сучасну вітчизняну науку характеризують застарілі форми взаємодії держави та фундаментальної науки, а також управління нею; зниження соціального статусу вчених; байдуже ставлення населення країни до одержуваних наукою результатами; різке зниження престижу праці вченого; недостатність технологічного рівня проведених досліджень; скорочення фінансування наукових досліджень; недоступність новітнього наукового обладнання; скорочення числа молодих вчених, які могли б забезпечити наступність у розвитку наукових шкіл і майбутнє збереження наукового середовища.

Методологічні вимоги до підготовки вчених в стінах вузів відображають аксіо-трансформацію нашого суспільства. Так, багато дослідників дотримуються антропоцентричного підходу при формулюванні дефініції, що є об'єктом дослідження педагогіки. В основному, як об'єкт досліджень, вибирають систему педагогічних явищ, пов'язаних з розвитком індивіда.

Таке уявлення об'єкта досліджень в педагогіці запропоновано А.С. Макаренку ще в 1922 році. Однак за минуле сторіччя відбулися величезні за масштабами структурні перетворення, як у суспільстві, так і в методології науки і зокрема педагогічної. Сучасне суспільство, як вже було зазначено, розвивається по шляху інтеграції, інформатизації та посилення комунікаційних зв'язків між системоутворюючими структурами держави.

Методологія педагогіки також пройшла великий шлях у своєму розвитку. У сучасних умовах при підготовці молодих вчених (магістрів, аспірантів) вузівської науки доцільно перейти від антропоцентричного до системно-інтегрального підходу.

У цьому плані необхідно розширити об'єкт досліджень педагогіки від системи педагогічних явищ (А.С. Макаренко) до системи освіти і виховання людини, де індивіди з навчальними, освітніми та виховними відносинами складають системоутворюючу основу її структури.

У цьому контексті систему вузівської науки можна інтерпретувати як багаторівневу, кожен рівень якої складається з безлічі складних підсистем, що мають також складну ієрархічну структуру.

Запропоноване визначення дозволяє розширити область досліджень і вирішувати проблеми навчання та виховання комплексно. Враховуючи при цьому, ієрархічну структуру управління аж до нейронного рівня засвоєння знань і перетворення їх в вміння.

Крім того, в просторі синтезу освітньої та дослідницької завдань, доцільним видається розгляд проблем стандартизації освіти у взаємозв'язку зі структуризацією знань на рівні врахування специфіки інтелектуально-розумової діяльності сучасної молоді (фрагментарність мислення, кліповість сприйняття, психологія економії зусиль і т.д.)

Ще одним важливим аспектом є соціальна апатія наукової еліти як важливого інструмента культуротворення. Для вирішення цього питання необхідно створити такі умови, щоб, з одного боку, піднімався престиж професії вченого, з іншого боку виростала армія молодих, сміливих, амбітних дослідників нового покоління. Але, сучасної індустрії, промисловості, яка потребувала б постійного підживлення науковими розробками і технологіями, у нас немає. Саме це і можна визначити як головну причину кризи наукової сфери.

Болючим є і фінансове «відлучення» вузів як традиційних наукових центрів від рішення багатьох соціально важливих проблем нашої країни, в тому числі і в плані виховання нової інтелектуальної еліти.

Аналіз реального стану наукової діяльності в системі вищої освіти, показує, що існує комплексна проблема, яка охоплює найважливішу зі складових суспільства - освітню систему держави. З одного боку, швидкими темпами розвивається методологія педагогіки, як наука про навчання і виховання людини, з іншого боку, розроблені в безлічі університетів сотнях кандидатських і докторських дисертаціях методи, методики, педагогічні системи і технології чинять слабкий вплив на педагогічну практику і не виводять суспільство на більш високий освітній рівень.

Однією з причин умовно низької результативності вузівської науки можна вважати те, що рівень наукових досліджень визначається наявним в установі науковим середовищем. Слід відзначити, що наукове середовище високого рівня формується на базі тривалого розвитку дослідницьких традицій, взаємодії наукових шкіл. У той же час, рівень роботи ВНЗ визначається наявністю в них професійного освітнього середовища. Дійсно, основними завданнями ВНЗ є реалізація освітніх програм. А наукова діяльність завжди буде додатковою, але не основною їх функцією. Це два автономних виду діяльності, що не дозволяє вузам отримувати результати такого високого рівня, як спеціальні наукові організації.

Поряд з цим, не можна не враховувати той факт, що у академічній науки набагато більше можливостей як до залучення до досліджень талановитої молоді, так і виявлення реальних потреб суспільства. Тому підвищення рівня фундаментальної науки має базуватися на тісній взаємодії з освітніми завданнями і структурами, як це представлено в провідних європейських університетах.

Саме університетська наука, на наш погляд, сьогодні стає центром розвитку соціальних технологій, які надають цілеспрямований вплив на соціальні структури та соціальні процеси. Дійсно, саме в системі соціогуманітарного знання відбувається інтеграція потоків наукової інформації, що йдуть від всіх інших галузей знання. Тому стає і можливою, і історично необхідною нова зміна орієнтації у світі наук - формування антропоцентрованого вектору всієї пізнавальної діяльності.

Література:

1. Бурчин М. Н. Введение в современную точную методологию науки: структуры систем знаний [Текст] / М. Н. Бурчин, В. И. Кузнецов. — М.: АО «Аспект-Пресс», 2017. - 120 с.
2. Кузнецов И. Н. Методика научного исследования [Текст] / И. Н. Кузнецов. — Минск: [б.и.], 2010. — 257 с.
3. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі [Текст] / І. П'ятницька-Позднякова. — К.: [б.в.], 2003. — 116 с.

Татакі Д.Д.

старший викладач, кафедра правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ДО ПИТАННЯ ПРО ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Питання проведення пенсійної реформи в Україні активно обговорювались з початку 2017 року. На засіданні Кабінету Міністрів 17 травня прем'єр-міністр Володимир Гройсман представив урядовий проект реформи [1]. Майже одночасно з цим, на веб-сторінках державних органів, та у поштових скриньках громадян почало з'являтися звернення прем'єр-міністра щодо пенсійної реформи [2]. Актуальність цієї теми зумовлена статистикою, наведеною головою уряду. З 12 мільйонів пенсіонерів 8 мільйонів отримують мінімальну пенсію (з 1 травня 2017 року – 1312 грн.), що не покриває фактичного прожиткового мінімуму. При цьому дотація з Держбюджету Пенсійному фонду становить 141,3 млрд. грн. Це майже половина від суми, необхідної для виплати всіх пенсій у державі. Якщо цієї ситуації не виправити, то, на думку прем'єр-міністра, вже через 5-10 років не буде можливості не тільки підвищувати пенсії, а й виплачувати їх. При цьому Кабмін розраховує за рахунок реформи до 2024 року зробити Пенсійний фонд бездефіцитним. Тобто, уряд сподівається одночасно збільшувати розмір пенсій, та оздоровлювати фінансовий стан Пенсійного фонду.

Розглянемо наявні варіанти, з яких довелось обирати авторам реформи. По-перше, треба збільшувати надходження до Пенсійного фонду. Цього можна досягти декількома шляхами. Найкращий шлях – збільшення платників Єдиного соціального внеску (ЄСВ). Але розраховувати на зростання кількості працездатного населення нереалістично. Демографічні показники сучасної України постійно погіршуються. За даними Департаменту з економічних та соціальних питань ООН, кількість населення нашої держави на липень 2015 року (з АРК, Донецькою та Луганською областями) становила 44 824 тис. чол., в той час як на еталонний 1993 рік населення України оцінювалось у 51 217 тис. чол. Не складно підрахувати, що протягом 22 років держава втратила понад 6 млн. громадян. Не втішними є й прогнози, згідно з якими до 2050 року Україна втратить ще близько 10 млн. своїх мешканців [3]. Причини депопуляції криються у низькому рівні народжуваності, високій смертності, а також у виїзді частини працездатних громадян за межі України на заробітки або на постійне місце проживання. Процес має настільки загрозливий характер, що це стає предметом обговорення навіть в американській пресі [4]. Процес депопуляції також супроводжується змінами у структурі населення, при яких питома вага людей похилого віку постійно зростатиме. Отже, уряду варто вживати рішучих заходів для уповільнення процесу вимирання населення держави, в іншому випадку жодна пенсійна реформа не допоможе.

Інструментом, за допомогою якого Кабмін може збільшити кількість платників ЄСВ, є покращення фінансової дисципліни. Зараз 25% зайнятого населення не сплачує внески на загальнообов'язкове пенсійне страхування. З 26 млн. громадян віком від 18 до 60 років страхові внески на постійній основі самі сплачують 10,5 млн, за 1,5 млн – сплачує держава.

Ще одним засобом збільшення надходжень до Пенсійного фонду є зростання суми платежів від платників ЄСВ. При цьому збільшувати ставку збору є простим і неефективним рішенням, беручи до уваги скільки громадян ухиляються від сплати ЄСВ. Розраховувати на зростання доходів громадян у короткостроковій перспективі також нереалістично. Збільшення доходів громадян можливе за рахунок покращення економічної ситуації в країні в цілому, зокрема, через зростання продуктивності праці. Поки що про реальне зростання української економіки говорити зарано. Тому уряд пішов іншим шляхом – підвищив розмір мінімальної заробітної плати на 2017 рік до 3200 грн (вдвічі у порівнянні з 2016 роком) і тим самим збільшив надходження до Пенсійного фонду. Крім задекларованої турботи про населення та покращення державних фінансів, такий захід частково вдарив по сірих схемах ухиляння від сплати податків та зборів. Багато хто з роботодавців оформляє працівників на мінімальну заробітну плату, а решту заробітку

виплачує «у конверті». Також для наведення фінансової дисципліни держава застосовує ст.ст. 212 та 212-1 Кримінального кодексу (що у поєднанні з показником неоподаткованого мінімуму на доходи громадян на 2017 рік у розмірі 800 грн) дає можливість накладати штрафи за ухиляння від сплати ЄСВ у розмірі від 800 тис. грн до 2 млн 400 тис. грн. [5]

Другим варіантом оздоровлення пенсійної системи України є оптимізація видатків Пенсійного фонду. Одним з шляхів такої оптимізації є підвищення пенсійного віку. Цим шляхом пішло багато країн Європи, такого кроку від України очікує Міжнародний валютний фонд. Але досі немає жодного економічного обґрунтування якої економії коштів ПФ можна досягти підвищивши вік виходу на пенсію на один рік. Також треба брати до уваги загальну тривалість життя населення, його здоров'я (здатність справлятися з трудовими обов'язками), рівень безробіття серед працездатного населення.

Ще до резервів економії можна віднести пенсії працюючих пенсіонерів та пенсійні пільги деяких категорій працівників. Треба також зазначити, що у вітчизняній практиці також використовується фактичне скорочення розміру пенсій шляхом відмови від проведення їх індексацій відповідно до зростання середнього заробітку або до рівня інфляції.

Розглянемо, які зміни у пенсійному законодавстві пропонує уряд В. Гройсмана і які можуть набути чинності вже з 1 жовтня 2017 р. Першим кроком передбачається «осучаснення» пенсій, тобто перерахунок раніше призначених пенсій відповідно до середнього заробітку за 2014-2016 рр. (3764,40 грн). Фактично, це відмова від практики скорочення пенсій на розмір інфляції. Найбільше від цього виграють так звані «старі» пенсіонери, яким пенсія не перераховувалась вже впродовж п'яти років (з 2012 року). На нашу думку таке рішення не можна вважати в повному розумінні реформою, швидше за все йдеться про належне виконання вже існуючого законодавства. За розрахунками уряду «осучаснення» обійдеться Пенсійному фонду у 12 млрд. грн у 2017 році, та у 30 млрд. у 2018 році.

Крім того, пропонується скасувати обмеження розміру пенсій працюючим пенсіонерам (85 % від розміру пенсії, але не менш 150 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили непрацездатність). Фактично уряд відмовляється від 15% податку на пенсії працюючих пенсіонерів. У зв'язку з цим дуже важливо де уряд сподівається отримати кошти на перерахунок пенсій, одночасно зменшуючи дефіцит Пенсійного фонду і відмовляючись від утримань з пенсій працюючих пенсіонерів.

По-перше, робиться ставка на покращення дисципліни сплати внесків до ПФ. Йдеться про близько 14 млн. працездатних громадян, які не платять ЄСВ.

По-друге, страховий стаж для виходу на пенсію становитиме 35 років, що у поєднанні з мінімальною заробітною платою у 3200 грн. дозволить скорочувати дефіцит ПФ. Відповідно, щоб забезпечувати необхідний розмір ЄСВ, уряд планує і надалі підвищувати мінімальну заробітну плату. При цьому В. Гройсман запевняє що підвищення пенсійного віку не буде, але це не зовсім так. Вийти на пенсію у шістдесят років зможуть лише ті, у кого є не менше 25 років страхового стажу. Тим, кому не вистачає стажу (не більше п'яти років) буде запропоновано доплатити внески за відсутні роки. Відповідно до розрахунків Кабміну, особи (яким станом на 2017 рік) старше 35 років матимуть можливість виходити на пенсію у шістдесят років, від 35 до 25 років – у 63, і особи молодші за 25 років – у 65 років відповідно.

По-третє, уряд залишає пенсії за вислугу років лише військовослужбовцям. З 1 січня 2018 року скасовується право на призначення пенсій за вислугу років для працівників освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інших.

По-четверте, замінюється механізм відшкодування пенсій за віком на пільгових умовах на сплату роботодавцем підвищеної ставки єдиного внеску розміром 15 та 7 відсотків за працівників, зайнятих на роботах, передбачених списками № 1 та № 2.

Отже, запропонований варіант пенсійної реформи є наступним «тактичним» кроком більш загальної пенсійної реформи, що стартувала з прийняттям у 2003 році Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Відповідно до рішень Кабінету Міністрів (якщо вони будуть підтримані Верховною Радою) громадянам доведеться працювати довше та з офіційним оформленням. Це дозволить державі впродовж деякого часу ще виплачувати пенсії пенсіонерам. Коли наявний ресурс вдосконалення пенсійної системи буде вичерпано, питання пенсійного забезпечення буде цілком залежати від демографічних показників, продуктивності праці та ефективності економіки в цілому.

Література:

1. Прем'єр-міністр представив урядовий проект пенсійної реформи (Презентація) [Електронний ресурс] / Департамент інформації та комунікацій з громадськістю секретаріату КМУ. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249987472&cat_id=244276429. – Назва з екрану.
2. Звернення прем'єр-міністра України щодо пенсійної реформи [Електронний ресурс] / В.Б. Гройсман. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.kagarlyk-rda.gov.ua/index.php/pensiunuufond/5943-zvernennya-prem-er-ministra-ukrajini-shchodo-pensijnoji-reformi>. – Назва з екрану.

3. World Population Prospects, the 2015 Revision [Електронний ресурс] / United Nations. Department of Economic and Social Affairs. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/> / <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>. – Назва з екрану.
4. Peterson N. Amid War, Ukraine's Population Continues to Dwindle [Електронний ресурс] // The Daily Signal. – February 21, 2017. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://dailysignal.com/2017/02/21/ukraines-population-continues-to-dwindle/>. – Назва з екрану.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Ст.212-1.

СЕКЦІЯ 4

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТІ, УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ, ДЕРЖАВІ ТА ЕКОНОМІЦІ

Гегечкорі О.В.

доцент кафедри соціальних та правових дисциплін
Національної академії Національної гвардії України, доцент

Семенов С.С.

заступник начальника кафедри соціальних та правових дисциплін
Національної академії Національної гвардії України, кандидат
філософських наук, доцент
(Харків, Україна)

ЕКОЛОГІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА СВІТОГЛЯДНА КУЛЬТУРА

Проблема взаємодії людини й природи, що є актуальною з моменту виникнення людства, набуває особливого звучання у добу глобалізації. Сучасна людина із власної волі опинилася у ситуації, коли її взаємини з довкіллям не обмежуються такими емпіричними фактами, як-то: вичерпання природних ресурсів, знищення рослинних і тваринних видів, забруднення світового океану, повітря тощо. Серед дослідників все більше утверджується розуміння того, що саме стан «людського духу», неадекватне, саморуйнівне ставлення людини до природи є головною причиною глобальної екологічної кризи. На початку XXI століття споживацьке ставлення людини до навколишнього середовища, започатковане беконівським фразеологізмом – «природа не храм, а майстерня», добігло своєї межі - і, як наслідок, - маємо глобальну

екологічну кризу, невпинне поглиблення якої неминуче наближає людство до глобальної екологічної катастрофи.

Саме тому, нагальною потребою людства, яке створює глобальне поле взаємин, є перегляд ключових позицій своєї життєдіяльності та взаємозв'язку з природою. Щодо перспектив розв'язання екологічних проблем існують як оптимістичні так і песимістичні прогнози.

Оптимізм щодо такої можливості дослідники насамперед пов'язують із самою принциповою спроможністю людства усвідомити необхідність кардинальної зміни свого світовідношення. Саме це може надати людській спільноті дієві конструктивні шанси. У цілому, представники оптимістичного напрямку, пов'язуючи можливість запобігання екологічної катастрофи із екологізацією суспільної свідомості і світоглядної культури, вважають, що цей процес можна прискорити засобами ноосферної освіти і екологічного виховання (А. Печеї, Н. Моїсеєв).

Ще одна загально визнана можливість запобігання екологічної катастрофи – це підпорядкування діяльності людства етиці відповідальності.

Одним із перших необхідність пошуку нової етики для техногенної цивілізації обґрунтував Г. Йонас (1979 р.). Він виходив із того, що «остаточно розкутий Прометей, якому наука надає не знані досі ще сили, а економіка – нечувані стимули, закликає до етики, щоб через добровільне підкорення їй приборкати свою могутність, аби ця могутність не обернулася для людини лихом». Таким чином, вихідною духовною основою світоглядної культури в умовах екологічної глобалізації має стати етика відповідальності, причому, як роз'яснює К.-О. Апел: «Тут йдеться про те, щоб організувати відповідальність людства за наслідки (побічні наслідки) своїх колективних дій у планетарному масштабі».

Отже, визначальною духовною основою світоглядної культури в умовах екологічної глобалізації має стати етика відповідальності.

Значення поняття відповідальності стосовно природно-екологічного аспекту життєдіяльності людини полягає у тому, що воно є онтологічною основою гармонізації взаємин між природою, суспільством і людиною. Активна, відповідальна позиція змінює характер уявлення людини про цінність оточуючого її довкілля. Підвищення ролі етичної рефлексії спонукає людину до свідомого самообмеження у користуванні природними ресурсами, що не тільки допоможе відродити екологічний баланс, а і значно підвищить естетичну цінність природи.

Відповідальність має стати найвищою і наскрізною чеснотою сучасного світу. Вона має знайти вияв не тільки у всіх стосунках людини з природою, але й в усіх стосунках між людьми з приводу природу. Саме таку думку послідовно проводить О. Гьофе, пропонуючи заключити суспільну угоду між поколіннями: «Оскільки природа у первинному стані не створена жодним поколінням і є для всіх засадничим благом, вона є

спільною власністю людства, суспільним благом у тому вигляді, щодо якого діє принцип рівності. У світовому цивільному праві це - екологічний принцип взаємин між поколіннями, він означає, що кожному поколінню і, в межах поколінь, кожному індивіду природа (в первинному її стані) належить рівною мірою».

Іващенко А.Г.

к. е. н., доцент, кафедра економіки підприємств,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Важливим напрямком оздоровлення економіки України є створення сприятливого середовища для формування та функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу (далі – МСБ), які є одним з ключових важелів вирішення соціально-економічних проблем в країні. Однак, в умовах посткризових явищ в економіці існує чимало проблем залучення фінансово-кредитних ресурсів, необхідних для забезпечення належного рівня їх функціонування. Встановлено, що на сьогоднішній день потреба МСБ України в банківських кредитах задоволена лише на 15-20%, при цьому на них припадає лише 1,5% усіх інвестицій [1;3;4].

Процедурі банківського кредитування суб'єктів МСБ в Україні приділено увагу багатьох вчених і практиків, серед яких: Л. Бережний, В. Домбровський, А. Дубихвіст, А. Замасло, Т. Коробчук, О. Люта, М. Савельєва, А. Абрамова, І. Біломістна та ін. Однак вимагає додаткової уваги оцінка реального стану фінансово-кредитного забезпечення підприємств даного бізнесу за рахунок коштів комерційних банків, що дозволить знайти дієві шляхи підвищення ефективності їх фінансування.

Сьогодні, за умови постійних спроб поліпшення економічної ситуації у державі, усе частіше звертається увага до підприємств малого та середнього бізнесу, які фактично виступають тією рухливою силою, яка повинна вивести Україну на якісно новий рівень розвитку. Це обумовлено тим, що сьогодні саме малими та середніми підприємствами створюється більша частина валового внутрішнього продукту у країнах з розвинутою економікою (від 50% до 70%), на які сьогодні орієнтується Україна, де частка малого бізнесу у ВВП становить лише тільки 11-15% [6].

До головних проблем, які стримують розвиток малого та середнього бізнесу в Україні, можна віднести: недосконалість системи оподаткування, нестабільність бюджетного фінансування державної і регіональних програм підтримки бізнесу, а також нестабільність у банківському секторі економіки.

Так, через банкрутство 50 банків у 2014-2015 роках банківська система України втратила 230 млрд. грн. або 9% ВВП України. Рівень

проблемних кредитів у банківській системі України на початок 2016 року перевищив 50% [5].

Серед найбільших банків України є ряд банків, у яких норматив регулятивного капіталу знаходиться на рівні, близькому до мінімального значення. Це пояснюється, перш за все, девальвацією гривні та погіршенням якості їх кредитного портфеля. Після проведення стрес-тестів НБУ виявилось, що банкам України необхідно збільшення капіталу більш ніж на 100 млрд. грн. [5].

До 2008 року співпраця з МСБ реально не належала до стратегічних напрямків роботи вітчизняної банківської системи. Рівень кредитування цього сегменту клієнтури в Україні був одним з найнижчих в Європі (у великих банках він не завжди перевищував 6%-10% кредитного портфелю). Криза ж лише погіршила ситуацію через фактичне замороження кредитування (з початку кризи кредитний портфель українських банків у МСБ зменшився подекуди удвічі-втричі) [8].

Сьогодні українські банки продовжують дуже обережно підходити до питання кредитування малих та середніх підприємств, бо головним недоліком вважають нестабільне та недосконале законодавство у в сфері підприємництва, та неохоче йдуть на кредитування малого та середнього бізнесу, які мають певні недоліки, у вигляді значних кредитних ризиків, а саме [7]:

- а) тінізація МСБ після вступу в дію Податкового кодексу (70% підприємств МСБ працюють у тіні);
- б) традиційна відсутність якісної та правдивої фінансової звітності потенційних позичальників, тому неможливість надання об'єктивної оцінки фінансового стану потенційного позичальника, це ризик неплатоспроможності для банку;
- в) непрозора структура власності МСБ;
- г) високий рівень кредитного навантаження значної частини позичальників;
- д) низький рівень фінансової грамотності підприємців, що не дає багатьом з них підготувати більш-менш якісний бізнес-план;
- е) недостатній рівень захищеності прав кредиторів (банків) на рівні законодавства та судової системи;
- є) невисокий рівень дохідності більшості видів МСБ, стагнація окремих галузей економіки (як приклад – попри певне відновлення економіки навіть після повторної реструктуризації проблемної заборгованості значна частина «старих» позичальників не зуміли повернути собі повноцінну платоспроможність) тощо;
- ж) невідповідність застави вимогам банку;
- з) кредитування бізнес-планів за відсутності предмету застави, тощо;
- и) значний ризик при кредитуванні новостворених підприємств;
- к) необхідність задіяння більшої кількості персоналу, так як є складність адекватного оцінювання платоспроможності позичальника МСБ тощо;
- л) дохідність при роботі з МСБ менша, ніж у споживчому кредитуванні.

Хоча підприємствам малого та середнього бізнесу для своєї активної виробничої діяльності вкрай потрібні кредитні ресурси, але ж у останні часи їм не вигідно кредитуватися за наступних причин [2; 8]:

а) висока вартість кредитів (попри певне зниження в порівнянні з минулим роком на 5-6% ефективні відсоткові ставки за позиками на ринку здебільшого перевищують 20%);

б) високі вимоги банків до забезпечення за кредитами, неготовність кредиторів інтенсивно видавати доступні бланкові позики;

в) високий поріг для власної фінансової участі підприємців в інвестиційних проектах;

г) короткостроковість кредитування (позики видаються в основному на 1 рік);

д) неготовність більшості банків фінансувати стартап-компанії з короткою історією операційної діяльності, які перебувають у стадії розвитку або дослідження перспективних ринків;

е) нестабільність макроекономічної ситуації, невисокий рівень ділової активності в державі тощо.

Виходячи із усього вище сказаного, за підсумками 2014-2015 років стан малого підприємництва на Україні характеризувався такими показниками: кількість малих та середніх підприємств на 10 тис. населення – 70, проти 300-500 у розвинутих країнах, обсяг виробленої продукції – 11-15% від загального обсягу ВВП, проти 50-70% у розвинутих країнах, кількість населення, зайнятого у малому бізнесі – 20% від загальної кількості зайнятих, проти 60-80% у розвинутих країнах.

За даними НБУ, обсяг кредитів, наданих юридичним особам за 2014 рік склав 809 млрд. грн., з них обсяг кредитів, наданих підприємствам МСБ в Україні, склав 35 млрд. грн. Всього на 1 жовтня 2015 року банки України надали кредитів у розмірі 911 млрд. грн., з яких: кредити юридичним особам – 748,6 млрд. грн., з них обсяг кредитів, наданих підприємствам МСБ в Україні, склав 38 млрд. грн. Частка кредитів МСБ в загальному обсязі сукупного кредитного портфеля банків України склала 6%-10% [5].

Двома взаємопов'язаними істотними аспектами, які впливають на підвищення ефективності ризикової процедури кредитування суб'єктів МСБ, є забезпечення ринкової орієнтованості, що знаходиться, з одного боку, в компетенції *держави*, а з іншого боку – в компетенції *комерційних банків*.

Основна місія держави полягає у тому, щоб докласти максимум зусиль, підтримуючи малий та середній бізнес, як на законодавчому рівні, так і безпосередньо фінансовими ресурсами, а також сприятиме залученню кредитних ресурсів міжнародних фінансових інститутів, таких, як Світовий банк (СБ), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), для малих і середніх підприємств та компаній із середнім рівнем капіталізації.

Комерційні банки, у свою чергу, повинні зміщувати фокус з великих підприємств у зв'язку з їх високою закредитованістю, що залишилася у спадок з докризових часів, на малі та середні підприємства, так як фінансування малого бізнесу дозволить банкам диверсифікувати свої кредитні портфелі і дасть можливість у подальшому якісніше управляти своїми ризиками. Тобто, банкам потрібно ретельно підходити до питання диверсифікації своїх кредитних портфелів тому, що останнім часом

банківське кредитування було переорієнтовано на короткі високоприбуткові продукти в гривні (кредити готівкою, споживчі кредити, кредитні картки тощо), а кредитування суб'єктів господарювання в основному сконцентрувалося на сегменті великого корпоративного бізнесу. Таким чином, малий і середній бізнес був практично відрізаний від позикових коштів, незважаючи на те, що в цьому сегменті є перспектива розвитку, в той час як у великому корпоративному бізнесі вже спостерігається стагнація.

Незважаючи на економічні проблеми, які склалися в Україні, активна фінансова підтримка розвитку малого та середнього бізнесу з боку держави та банків в перспективі сприятиме створенню великої кількості робочих місць, збільшенню податкової бази та зростанню національного доходу країни.

Література:

1. Про банки і банківську діяльність N 1588-VII (1588-18) від 04.07.2014, ВВР, 2014, N 36, ст.118: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. Рекомендації щодо визначення фінансового стану позичальників / Затверджено постановою правління НБУ №323 від 29 вересня 2010 р.
3. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва». Ухвалено Верховною Радою України 19 жовтня 2000 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 47.
4. Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» № 2157-111 21.12.2000 р. // Закон України. – К., 2002. – Т.1. – С. 468.
5. Огляд аналітичного департаменту Національного рейтингового агентства «Рюрік» (режим доступу: <http://www.rurik.gov.ua>) на основі офіційних даних НБУ (режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>) та Держкомстату (режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>).
6. Епифанова І.Н., Маковецкая О.А. Основные аспекты развития малого бизнеса в Украине // Труды Одесского политехнического университета. Научный и производственно-практический сборник по техническим и естественным наукам. – 2009, вып. 1 (31). – С. 211-215.
7. Іващенко А.Г., Завада І. В. Кредитний ризик як невід'ємна частина банківської діяльності / А.Г. Іващенко, І. В. Завада: Мат. І Міжнар. наук.-практ. конф. [«Перспективи сталого розвитку економіки: національний та регіональний аспект»], (3-4 квітня 2015 р., Україна, Дніпропетровськ) – Дніпропетровськ : НО «Перспектива», 2015. – Ч. 1. – 124 с.
8. Поповенко Н.С. Поддержка малого предпринимательства как один из путей преодоления кризиса // Управленческие аспекты повышения национальной конкурентоспособности. – Симферополь, 2009.

Кучерук М.С.

к. і. н., доцент, кафедра історії та етнографії України,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ПРОГОЛОШЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ, "ПОМАРАНЧЕВА" РЕВОЛЮЦІЯ, РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ: ЛАНКИ ОДНОГО ЛАНЦЮГА?

Україна змінюється. На наших очах. Поступово, повільно, помітно чи непомітно, але процес трансформації триває. Із «заповідника комунізму» (таке назвисько Україна отримала за часів В. Щербицького, відомого своїм консерватизмом), Україна перетворюється на європейську демократичну державу.

У другій половині 1980-х років небайдужі громадяни УРСР об'єдналися у Народний Рух України за перебудову і громадянська активність, непритаманна для Радянського Союзу, зробила свою справу: 24 серпня 1991 р. був ухвалений Акт проголошення незалежності України.

У листопаді 2004 р. розпочалася «Помаранчева» революція. У листопаді 2014 р. розпочалася «Революція гідності». Рушійними силами стали студенти, інтелігенція, підприємці – ті категорії населення, яких прийнято вважати за «середній клас». Причини: невідповідність вимог громадянського суспільства і тогочасних українських реалій.

Що це за явища? Який між ними зв'язок? І чи є взагалі між ними зв'язок?

Початком виходу сучасного українського громадянського суспільства із тіні, думаю, слід вважати діяльність українських дисидентів. Незважаючи на їхню малочисельність й обмеженість ресурсу і впливу на суспільство, шістдесятники підготували ґрунт для подальшого розвитку процесу, без чого боротьба Народного Руху України за здобуття незалежності мала б слабке ідеологічне підґрунтя. Правові положення, які були задекларовані рухівцями, знаходимо у творах і працях шістдесятників: Л. Костенко, І. Драча, В. Симоненка, М. Вінграновського, І. Дзюби, І. Світличного, Є. Сверстюка, В. Стуса, В. Голобородька, В. Мороза, В. Чорновола, Б. Гориня [2; 64].

Криза соціалістичної системи найбільш виразно почала проявляти себе у другій половині 1980-х рр. Радянський Союз опинився на межі розпаду. Як засіб виходу з неї, М. Горбачов і радянське керівництво вдалися до спроб реформування системи (цей процес отримав назву «перебудови»), а кінцевою метою був новий Союзний договір і збереження єдиної країни. У керівних колах держави визріли думки про необхідність розв'язання трудової ініціативи мас і надання ширших економічних прав регіонам [1; 14]. Першими активізувались естонці,

латвійці і литовці. Потім виникає «Солідарність» в Польщі. В Україні ж – Народний Рух України за перебудову.

Проголошенню Акта і проведенню референдуму передувала значна пропагандистська і агітаційна робота Народного Руху України: розробка Програми і обговорення серед широкого загалу, «виховання історією» (найбільші заходи – «Живий ланцюг» до дня Злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1990 р., масовий виїзд на Нікопольщину та Запоріжжя до 500-річчя Запорізького козацтва (1-5 серпня 1990 р.), масові заходи під Берестечком, Батурином), вибори до Верховної Ради 1990 р., що дало змогу Рухові створити фракцію Народна рада, і, що найголовніше, пошуки компромісу із комуністичною номенклатурою.

Сучасна публіка вважала б їх занадто простими, навіть по-дитячому наївними. Але так подумає людина, звикла до демократії. А на 1990-й рік, за висловом Г. Гончарука, *«всюдисуща партійна мережа розгорнула шалену різноманітну ідеологічну й політичну боротьбу спочатку за ліквідацію, а переконавшись, що вже пізно зупинити процес відродження нації, за нейтралізацію або хоч на приголомшення збуджуючих ідей рухівських задумів, а потім підпорядкування Руху партійним структурам»* [1; 20]. Отже, дії Народного Руху не тільки не були санкціонованими з боку влади. Навпаки, влада всіляко їм перешкоджала, вбачаючи в них загрозу для себе.

У листопаді – грудні 2004 р. відбулась «Помаранчева» революція. Вона являла собою серію протестів, мітингів та інших актів громадянської непокорі, пов'язаної із масовими фальсифікаціями, що впливали на результат, під час проведення голосування на посаду Президента України. Центром подій стала головна площа країни – столичний Майдан, який збирав сотні тисяч учасників. Французький журналіст, свідок подій А. Гіймоль, так описує тогочасні події: *«Вони поставили чітку й конкретну мету: визнати недійсним сфальшований результат другого туру президентських перегонів. Усі виступи стосувалися переважно цієї теми»* [4].

«Революція гідності» розпочалася у листопаді 2013 р. Приводом до неї стала відмова В. Януковича від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Тривала «революція гідності» по лютий 2014 р., і закінчилась силовим протистоянням на Майдані й втечею В. Януковича з України.

В. Януковича було обрано на посаду Президента України у лютому 2010 р. легітимним шляхом. Першим його кроком стало скасування конституційної реформи 2004 р. Рішенням Конституційного суду України стало повернення в дію Конституції України 1996 р. [5]. У листопаді-грудні 2010 р. тривав «податковий майдан» як протест підприємців проти ухвалення Верховною Радою України Податкового кодексу, положення якого слугували інтересам великого бізнесу, і вдаряли по малому і

середньому бізнесові. Влітку 2012 р. тривав «мовний майдан» як протест проти прийняття Закону України «Про засади державної мовної політики», що юридично передбачав можливість двомовності, а фактично – запровадження російської мови як другої державної, і запровадження в Україні білоруського сценарію, внаслідок чого в країні панує російська мова, а білоруська опинилася на межі зникнення.

Фактично, В. Янукович здійснив спробу запровадження авторитарного режиму. Дух часу вдалося вловити історикові Я. Грицаку, який в передмові до книги «Страсті за націоналізмом», написаної в 2011 р., зазначив наступне: *«Констатування відносної політичної стабільності України не означає, що ситуація з українською нацією є безпроблемною. Проблеми є, і то дуже серйозні. Тільки що їх коріння не так у національних ідентичностях і націєтворенні - ситуація тут є драматичною, але не трагічною, - як у цінностях: в Україні домінують цінності закритого суспільства, не надто готового до змін»* [3; 8].

Тому «Революція гідності» стала повстанням громадянського суспільства проти авторитаризму і особистостей, які його підтримували. Її причиною стало намагання консервативного режиму В. Януковича зупинити процес лібералізації України.

Україна йде шляхом лібералізації. Але ідеологічна основа, викладена у працях європейських і американських лібералів, починаючи із А. Сміта і закінчуючи Л. фон Мізесом, легко може бути прочитана, і її основні принципи – зрозумілими. Набагато важче втілити в життя запропоновані рецепти. Ринкова економіка, демократія, розвинене громадянське суспільство – це не ті речі, які можуть бути втілені в життя миттєво. Легко придбати квиток на рейс до Нью-Йорка і опинитися там за кілька годин. Фізичні відстані долати легко. Набагато важче подолати ідеологічні відстані. Тому миттєвий перехід від тоталітарного суспільства до сучасної демократії Україна здійснити не змогла. Це неможливо. Демократичні цінності повинні «визріти» у суспільстві, і громадянське суспільство має пройти певні шаблі у своєму розвитку. Саме ці процеси і відбуваються в Україні.

Література:

1. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. 1989 - 1996 рр. / Г. І. Гончарук. – Вид. друге, доп. – Одеса : Астропринт, 2014. – 336 с.
2. Гончарук Г. І. Національна ідея і Народний Рух України / Г. І. Гончарук, О. А. Шановська. – Одеса : Астропринт, 2004. – 172 с.
3. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад : Есеї / Я. Грицак. – К. : Критика, 2011. – 352 с.
4. Гіймоль А. 2004 рік був спринтом, а 2013-й – марафоном / Ален Гіймоль. – Український тиждень. – № 47 (367) 21 – 27.11.2-14. – С. 19.

5. Ткаченко Г. Конституційний суд скасував Конституцію. Що далі? / Ганна Ткаченко [Електронний ресурс]. – Уніан: інформаційне агентство. Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/408097-konstitutsiyniy-sud-skasuvav-konstitutsiyu-scho-dali.html>. – Дата звернення: 24.10.2016.

Піча В.М.

доктор соціологічних наук,
професор Вищої школи підприємництва і адміністрування у м. Люблін
(Люблін, Польща)

УКРАЇНА В ПРОСТОРИ СУЧАСНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА

Майже десять років тому екс-президент України Л. Кучма досить влучно розставив всі крапки над «і», висловивши безспірну істину, що «Україна – не Росія», тобто Україна ніколи не була, не є і не буде вважатися або ототожнюватися з Росією.

Сьогодні з впевненістю можна стверджувати, що Україна – це дійсно сучасна європейська країна, це невід’ємна частина Європи, це активний суб’єкт Європейської політики і майбутнє її тісно пов’язано з Європою. Підтвердженню цьому є результати голосування 30 травня 2017 року у Верхній палаті парламента Нідерландів (Сенату) за законопроект, який надає чинності ратифікації Угоди про асоціацію України з ЄС. Переконлива більшість нідерландських сенаторів, яка підтримала цей законопроект, довела, що Нідерланди, як і вся Європа, залишаються другом і партнером України на шляху Європейської інтеграції.

Отже, існуючим інституціям ЄС потрібно лише завершити свої процедури для повного набрання чинності Угоди, яка була підписана 2014 року [1; С. 132].

Другою важливою подією, позитивним імпульсом, для подальшого зміцнення партнерства України з європейською спільнотою є надання безвізового режиму для українців, шлях до якого розпочався ще 2008 року [2; С.105]. До прийняття безвізового режиму громадяни України могли перетинати без віз кордон лише п’яти європейських країн (Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Молдова, Чорногорія) [4, С. 87].

Важливим чинником розширення простору комунікацій українців з європейцями є подолання мовного бар’єру, зокрема знання європейських мов, особливо англійської. Невипадково 2016 р. був проголошений роком англійської мови. А у 2017 році вдруге реалізується Go Camp – проект мовних літніх шкільних таборів за участю волонтерів зі всіх країн

Євросоюзу. В реалізації проекту беруть участь 600 шкіл України, в т.ч. школи на сході України, зокрема в Слов'янську, Краматорську і Маріуполі. Якщо в 2016 році в Україні в 120 школах волонтери вчили понад 9000 дітей англійській мові та навичкам, необхідним у ХХІ ст., розповідали школярам про життя у своїх країнах, відкривали їм свою культуру, то у 2017 році у цих таборах займалося біля 40000 учнів. Проект, до речі, планується зробити надалі щорічним [3, С. 11]. А, крім того, з часом можуть з'явитися літні мовні табори з німецької, французької, італійської, іспанської та ін. європейських мов, що значно сприятиме подоланню мовного бар'єру між українцями і європейцями, особливо в молодіжному середовищі.

Значно відкритішою для України стає не лише Європа, але й Україна для Європи. Цьому сприяло як проведення в Україні «Євро – 2012», так і «Євробачення – 2017». За даними дослідження, що були проведені Інститутом світової політики щодо ставлення до України та українців під час проведення чемпіонату Європи з футболу 2012 році, а також у 2015 році в країнах-членах ЄС посилилась тенденція до дедалі більшого сприйняття України як Європейської держави [3, С. 11].

Основна цінність, яка ставилася жителями на перше місце під час відвідувань Євробачення – безпека. Згідно «Моніторингу засобів масової інформації країн-членів ЄС» безпека виявилася також основним питанням, яке хвилює європейців країн-членів ЄС у контексті відвідин України і до проведення пісенного конкурсу.

Ще 3-5 років тому, коли українці стверджували, що Україна – частина Європи, жителі ЄС скептично посміхалися. Сьогодні у сприйнятті ними України відбулися значні, радикальні, зміни. Якщо 2 роки тому 39% вважали що основним питанням війни в Україні є Росія, то після проведення «Євробачення – 2017» таких стало 66%.

Отже пісенний конкурс «Євробачення – 2017» став ефективною рекламною кампанією України за останні роки. Завдяки йому Україна отримала багато прихильників майбутнього членства в ЄС. Так, 54% гостей конкурсу з країн ЄС в опитуванні, яке провела компанія GsK Ukraine висловили сподівання, що Україна за 5 років стане членом Євросоюзу. Для соціології це доволі важливий факт.

Дослідження компанії GsK Ukraine продемонструвало кардинальну зміну бачення, сприйняття європейцями України.

Безумовно, в загальному плані можна погодитися з заявою президента України П. Порошенка від 14 травня 2017 р. про те, що наша країна «назавжди відійшла від Радянської та Російської імперії». Проте, маємо діяти за формою відомого українського поета М. Хвильового, який висловив гасло: «Геть від задрипанки Москви! Дайош Європу!» – саме в

такій послідовності Україна має виходити з усвідомлення своїх фундаментальних моментів, пріоритетів.

Література:

1. Європейська Україна сьогодні / Наук. ред. доктора соціологічних наук, проф. В.М. Пічі. - Львів: «Магнолія -2006», 2016. - С. 123.
2. Іванов М. Європейський курс України / М. Іванов // Новітня політична лексика; За заг. ред. Н.М. Хоми. – Львів: «Новий Світ – 2000». - С. 132.
3. Миколюк О. Спілкуйся сміливо / О. Миколюк. – Газ. «День». - 31.05.2017. - С. 11.
4. Україна в просторі європейської спільноти / За наук. ред. доктора соціологічних наук, проф. В.М. Пічі. - Львів: «Магнолія -2006», 2017. - С. 87.

СЕКЦІЯ 5

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Грушицька І.Б.

к. і. н., старший викладач, кафедра політології,

Ляшенко Д.О., студент,

Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

РОЗВИТОК ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Одним з головних елементів демократичної політичної системи України є багатопартійність, під якою розуміють сукупність усіх зареєстрованих в Україні політичних партій, незалежно від їх реальної політичної значимості. Натомість партійну систему визначають політичні партії, які реально змагаються за владу та беруть участь в її реалізації [1, С. 3]. Метою доповіді є аналіз трансформації партійної системи України.

Становлення багатопартійності в Україні розпочалося до формальної легалізації альтернативних до КПУ політичних партій, а її правове оформлення відбулося в 1990 р. внаслідок скасування 6 і 7 статей Конституції СРСР, в яких закріплювалася однопартійна система. Першими легалізованими партіями в 1990—1991 рр. стали: Українська республіканська партія (УРП), Українська селянська демократична партія (УСДП), Партія Зелених України (ПЗУ), Ліберальна партія (ЛІТУ), Соціал-демократична партія України (СДПУ), Українська християнсько-демократична партія (УХДП), Соціалістична партія України (СПУ) [2]. 1994 року відбулися перші за участю політичних партій вибори [1, С. 2]. Загалом для початкового етапу багатопартійності в Україні характерним було масове створення політичних партій переважно на ідеологічних

засадах. Основними полюсами партійної системи були лівий (КПУ, СПУ, СелПУ) і правий (НРУ, УРП), а основною лінією поділу – протистояння між лівими та національно-демократичними партіями. З огляду на слабкість партій і неусталеність відносин між ними, партійна система мала атомізований характер [1, С. 5].

Наступний етап розвитку партійної системи (1996-1999 рр.) ознаменувався прийняттям 28 червня 1996 р. Конституції України. Партії отримали конституційне закріплення свого статусу та функцій, були визначені обмеження на їх створення та діяльність (ст. 36, 37). Місце партій у системі влади обмежувалося їх правом брати участь у виборах. На цьому етапі значно зменшується вплив ідеологічного чинника на створення партій. Натомість створюються партії, що відбивають і захищають інтереси державно-політичної еліти (створення так званих «партій влади»), фінансово-промислових груп [1, С. 5]. У 1998 р. результати голосування за партійними списками показали, що 8 політичних партій здобули представництво в Верховній Раді України [2]. Це свідчило про встановлення в Україні партійної системи поляризованого плюралізму.

Третій етап трансформації партійної системи України – період 2000-2004 рр. На цьому етапі відбувся перехід до системи поміркованого плюралізму. У квітні 2001 р. було прийнято Закон «Про політичні партії в Україні», яким регламентувались основи партійної діяльності. Відбувалося поступове зменшення актуальності розмежування в координатах «ліві – праві», і збільшувалося – «антипрезидентські – пропрезидентські» політичні сили [1, С. 9]. За результатами парламентських виборів 2002 р., які відбувалися за змішаною системою, до Верховної Ради України потрапило шість політичних партій [2].

Період 2005-2010 рр. характеризується підвищенням ролі партій у політичній системі внаслідок внесення змін до Конституції та запровадження пропорційної системи виборів до Верховної Ради. Згідно зі змінами до Конституції від 12 грудня 2004 р., що набули чинності в повному обсязі після обрання Парламенту в березні 2006 р., партії отримали право формувати коаліцію депутатських фракцій, до повноважень якої належало формування Уряду. Таким чином, партії стали головними суб'єктами впливу не лише на законодавчу, але й на виконавчу гілку влади, а опосередковано (через парламентську більшість) – і на судову владу. За результатами виборів 2006 р. у Верховній Раді здобули представництво 5 політичних сил. Не пройшли до парламенту КПУ та сили, які позиціонували себе як представники комуністичного напрямку (Блок Наталії Вітренко «Народна опозиція» та Виборчий блок «За Союз») та основні політичні сили, які уособлювали собою попередній режим (Народний блок Литвина, Опозиційний блок «Не так!», Блок Народно-демократичної партії, Партія «Відродження», Селянська партія та ін.).

Етап характеризується високою активністю зі створення партій. Зокрема, були створені партії на основі структур, що брали участь у президентській кампанії В. Ющенко («Народний Союз «Наша Україна» (пізніше – Політична партія «Наша Україна»), громадських рухів, що брали участь у цій кампанії (Громадянська партія «Пора»). За кількісною ознакою, у 2004-2010 рр. існувала тенденція до еволюції від багатопартійної системи поміркованого плюралізму в напрямі системи «двох з половиною» партій чи «двоблокової системи». У партійній системі протягом цього етапу утворилося два полюси, представлені найбільшими політичними силами – Партією регіонів і БЮТ [1, С. 9-11].

Розвиток партійної системи на наступному етапі був обумовлений рішенням Конституційного Суду від 30 вересня 2010 р., яким була відновлена чинність Конституції в редакції 1996 р. Це суттєво зменшило роль партій у процесі вироблення та реалізації політики держави. Зокрема, було позбавлено коаліції депутатських фракцій права формування персонального складу Кабінету Міністрів та програмування його діяльності через коаліційну угоду. Партійна система розвивалася в рамках поміркованого плюралізму з утворенням двох основних полюсів (влада та опозиція). З виборами до Верховної Ради 2012 р. розпочався новий етап розвитку ситуації, який позначився різким зростанням поляризації системи, встановленням монопольного контролю однієї політичної сили над владою, включно з її судовою гілкою, зростанням тиску на опозиційні партії, громадянське суспільство, ділові структури, що підтримували опозицію. Партійна система зазнала помітного дрейфу: від системи поміркованого плюралізму з тенденцією до поляризації, в напрямі системи з «партією-гегемоном» [3, С. 8]. Наростання авторитарних тенденцій в діяльності влади та відмова від євроінтеграційного курсу викликали масштабний протесний рух, що переріс у Революцію гідності.

Перемога Революції гідності, падіння режиму В. Януковича ознаменували початок нового шостого етапу еволюції партійної системи, який триває й донині. Партійна система України зазнала суттєвих змін, проте не втратила ознак партійної системи поміркованого плюралізму. Були усунуті від влади й фактично зійшли з політичної арени політичні партії, що до Майдану належали до складу пропрезидентської коаліції (Партія регіонів, КПУ). Відбулось істотне переформатування серед політичних сил, які представляли нову владу. Так, на старті кампанії з позачергових виборів до Верховної Ради 26 жовтня 2014 р. проєвропейська частина політичного спектра була представлена «старими» партіями («Батьківщина», «Свобода»), партіями, що були утворені внаслідок відокремлення від вже існуючих або злиття з ними («Народний фронт», «Блок Петра Порошенка»), а також партіями, утвореними безпосередньо під час Майдану («Правий сектор») [3, С. 3].

Отже, партійна система України ще не набула усталеного вигляду. Процес еволюції партійної системи на даному етапі триває. Про це свідчить активний процес утворення нових партійних проектів та динамічні зміни в підтримці парламентських партій.

Література:

1. Партійна система України: особливості становлення, проблеми функціонування, тенденції еволюції. Доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2010. – №5. – С. 3-12.
2. Політологія: підручник / М. М. Вегеш та ін. ; ред. М. М. Вегеш. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
3. Партійна система України до і після Майдану: зміни, тенденції розвитку, суспільні запити. Аналітична доповідь Центру Разумкова [текст] // Національна безпека і оборона. – 2015. – № 6–7. – С. 2–60.

Пелевин Е.Ю.

к. и. н., ассистент, кафедра политологии,
Одесский национальный политехнический университет

Мамонтова Э.В.

докт. полит. наук, профессор, профессор кафедры политических теорий,
Национальный университет «Одесская юридическая академия»
(Одесса, Украина)

МЕСТО И РОЛЬ ИСТОРИКО-АРХИТЕКТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В ФОРМИРОВАНИИ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ОСНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ПАМЯТИ

С провозглашением государственного суверенитета и независимости процессы формирования нациополитической идентичности в Украине получили новый, заданный национал-демократической парадигмой, толчок для развития. И это не случайно, ибо реализация государственного проекта зависит, прежде всего, от того, насколько успешной окажется государственная политика формирования политической нации. На повестке дня новопровозглашенного государства встали вопросы становления новой культурной и языковой политики, коренного изменения образовательной доктрины, поиска современного инструментария формирования политики национальной памяти.

Историческая память является неотъемлемой составляющей национальной идентичности. Осознание общности исторической судьбы наравне с языком, традициями, фольклором через обретение чувства духовного родства объединяет индивидуумов, отдельные социальные группы в нации. Такие коллективные представления о прошлом являются важным социокультурным феноменом коллективной и индивидуальной самоидентификации. Безусловно, формирование исторических нарративов

является процессом спонтанным и эволюционным. Впрочем, в современных условиях влиятельным субъектом формирования национальной памяти выступает государство, поскольку именно государство обладает мощным арсеналом возможностей и специальных средств соответствующей политики и управления. Данную сферу деятельности органов публичной власти в политической и научном дискурсе принято называть «государственной политикой памяти», под которой понимают совокупность официальных репрезентаций исторического прошлого, коммеморативных стратегий и практик, ориентированных на формирование исторической стратегии памяти национальной общности.

Учитывая то, что в Украине процесс формирования политической нации еще не завершен, о чем свидетельствуют динамические социальные изменения и драматические события последнего времени, вопрос определения концептуальных основ государственной политики памяти, в частности целей, приоритетов, средств и методов ее осуществления, не только не теряет своей актуальности, но приобретает статус государствообразующих.

Решение этой задачи происходит в достаточно непростых условиях. Ведь современное состояние коллективной памяти украинцев довольно специфично. Его определяет целая совокупность факторов.

Это, во-первых, наличие в общественном сознании населения Украины выразительного дуализма во взглядах на прошлое, выраженного в сосуществовании двух антагонистических моделей исторической памяти, которые условно можно обозначить как «нациецентрическо-государственную» и «имперско-советскую» [2]. Не менее важную роль играют существование определенных региональных вариантов коллективной памяти, которая производит отличные типы коллективной идентичности, а также размытость представлений о происхождении, этно- и нациогенеза украинства, что приводит к «недооформленности» на уровне коллективной памяти исторической автономности украинского народа. Одним из ключевых факторов, влияющих на состояние коллективной памяти украинцев, по мнению многих специалистов, является комплекс виктимности, который выступает лейтмотивом исторического нарратива украинства, в результате чего в массовом сознании Украина выступает жертвой, объектом, а не творцом собственной истории. Сюда же добавим осязаемую ориентацию у определенной части населения Украины на исторические нарративы соседних стран; определенную оторванность украинской национальной памяти от общеевропейского исторического контента, так же, как и удаленность и неартикулированность украинской нации в памяти европейцев. И, конечно же, нельзя не упомянуть о плотном присутствии в историческом сознании граждан Украины знаков советской эпохи,

которые хранятся благодаря механизму ретрансляции через поколения и устоявшиеся образцы советского художественного творчества и символического пространства (перечень государственных праздников, церемонии, памятники, топонимика и т.д.).

Итак, в целом состояние исторической памяти украинцев можно охарактеризовать как кризисное, а указанные выше факторы затрудняют формирование и внедрение эффективной политики памяти. В таких непростых условиях эффективное формирование концептуальных основ государственной политики памяти требует четкого определения стратегических целей и определение средств их достижения. Среди них выделим две: максимальное использование потенциала историко-культурного наследия в деле патриотического и эстетического воспитания (1) и согласования региональных интерпретаций исторического прошлого с общенациональным каноном истории (2).

Для их реализации необходимо использовать имеющийся потенциал национально-культурного наследия, к которой относятся, в частности, и памятники архитектуры. Как вид искусства, архитектура отражает все стороны бытия общества: политический строй, уровень культуры, предпочтения в моде и стиле. Содержательность и определенность архитектуры издавна определяли знаки и символы как наиболее концентрированные средства передачи информации. Архитектурные сооружения и ансамбли – это всегда четко сформированные образы, являющиеся выражением ведущих идей эпохи и общества. По этим образам, символам и знакам, которые они содержат, можно судить о принципах, на которых основывается и развивается общество, его состояние и предпочтения, приоритетные культурные и моральные ценности. Ибо архитектура – это своеобразный устоявшийся в камне манифест идеологической парадигмы, которую общество выбирает на каждом конкретном этапе своего развития [1, С. 94]. Иными словами, архитектура во все времена истории человечества была и будет мощным инструментом формирования политической идентичности.

Литература:

1. Пелєвін Є.Ю. Проблеми історичної пам'яті у фокусі державної політики з охорони пам'яток архітектури і містобудування (на прикладі діяльності наукового видання «Архітектурна спадщина України») / Є.Ю. Пелєвін // Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні, політологічні аспекти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Херсон, 17-18 квітня 2015 р. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С.94 – 96.
2. Симоненко І. Концептуальні засади державної політики пам'яті. Аналітична записка / І. Симоненко // Інститут стратегічних

досліджень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.niss.gov.ua/articles/241/>

Шановська О.А.

к. і. н., доцент, кафедра політології,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ПОЛІТИКО-КУЛЬТУРНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ СУЧАСНИХ ТРАНЗИТОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ: ВПЛИВ ІНТЕГРУЮЧОГО ЧИННИКА НА СТАН ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Серед інших компонентів політичної системи – інституціональної, нормативної, ідеологічної, комунікаційної підсистем, – її базовим, визначальним елементом є культурна підсистема. Вона виступає в якості інтегруючого чинника і являє собою комплекс типових для даного суспільства усталених зразків (стереотипів) політичних уявлень, цінних орієнтацій і політичної поведінки. Культурна підсистема забезпечує стабільність політичної системи суспільства, єдність різних верств населення, міцність соціальної бази правлячої еліти, можливість передбачати реакцію населення на політико-управлінські рішення, спадковість у відтворенні політичного життя суспільства.

Сучасні процеси трансформації політичної системи в Україні охоплюють всі сфери суспільного життя, в тому числі культурну. Саме від неї насамперед залежать характер і напрями політичного процесу, стабільність і демократичність політичного режиму.

Політична культура – це сукупність позицій, цінностей та типів поведінки, які стосуються взаємовідносин влади та громадян (Є. Вятр). Політична культура включає рівень знань і уявлень про політику, а також емоційне ставлення до неї. Це мотивує політичну поведінку громадян. Розвиток будь-якого суспільства здійснюється під визначальним впливом культури, яка вплетена у свідомість і діяльність суб'єктів. У політичному житті – це діяльність (формування, функціонування та розвиток) державно-політичних інститутів, що діють, як правило, у відповідності з політичними нормами та традиціями, які сформувалися в результаті набутого політичного досвіду. Політична культура відображає рівень і характер політичних знань, оцінок, моделей поведінки, що склалися в політичному житті суспільства, виступаючи своєрідним показником розвитку всієї політичної системи. Пізнання реального політичного життя суспільства неможливо здійснити без поглибленого вивчення його політичної культури, що виступає своєрідною матрицею політичного життя, відбиває діапазон, динамізм і суперечливість його розвитку [1; 391-412].

Важливим є той факт, що Україна – це посттоталітарна, посткомуністична держава. Політична культура українського суспільства несе на собі значні відбитки тоталітаризму. Тоталітарна система не сприяла розвитку політичної культури суспільства. Як переконливо довів Фридрих Хайек у праці «Дорога до рабства», обмеження свободи особистісного вибору, характерне для тоталітарних суспільств, формує «людей маси» з невисоким рівнем моральної свідомості; за влучним висловом шістдесятника Леся Танюка, «позаіндивідуальна, (тобто «усереднена») людина тяжіє до оруеллівського «колгоспу тварин» [2; 110].

Позаіндивідуальне життя було психологічною основою адміністративно-командної системи, метою і важелем радянського соціалізму. Тож перегляд морально-етичних цінностей радянського минулого, наголос на принципі індивідуалізму, на розвитку гуманістичного світогляду, пошана до свобод і прав людини, шукання істини – замість ідеї, спущеної зверху для оспівування, мають важливе значення для оновлення всіх сфер суспільного життя. Необхідною гранню виховання в нашому суспільстві політичної культури є утвердження поваги до права і правопорядку, подолання правового нігілізму.

Нищення, русифікація, нівелювання культури, підміна українських традицій і звичаїв радянськими святами та обрядами обумовили занижкий рівень національної свідомості етнічних українців, а настанови «хomo советікуса», серед яких певна колективістська налаштованість, егалітаризм, політиканство, ескапізм, поєднуючи особистісне та соціальне мрійництво, вочевидь не сприяли розвитку політичної культури громадян. Радянське суспільство було закритим від зовнішнього світу, і якщо якась інформація про політичне життя в інших країнах потрапляла на шпальти газет, то вона була настільки дозованою, що це створювало у свідомості людини вкрай перекожені уявлення про політичні процеси, що відбувалися в тій чи іншій державі. Стан політичної культури почав зазнавати трансформацій лише у 80-х роках минулого століття. Втім, як слушно зауважив історик Г. В. Касьянов, «державна політика, пов'язана з масштабним запровадженням етнонаціональних символів до масової свідомості, досить швидко сповзла в ту саму «шароварщину», яка була притаманна радянським часам. На початку 1990-х років з екранів телевізорів не сходили фольклорні колективи, що виконували народні пісні і танці, – кращого способу викликати масове неприйняття української культури годі було вигадати. Численні козацькі, кобзарські, писанкарські фестивалі, підтримувані державою, спочатку викликали суспільний інтерес, проте повторюваність, схожість та естетична архаїчність поступово звели нанівець їхній можливий позитивний вплив на громадську свідомість [3; 12].

Однією з детермінант формування недемократичного режиму в Україні була своєрідність української ментальності з притаманними їй рисами, які й зараз виявляються у сфері політичного життя та вочевидь не сприяють ефективній політиці. Серед домінантних рис української культури дослідники виділяють чуттєвість, емоційність, інтровертний індивідуалізм, мрійництво, кордоцентричність, романтизм, релігійність, толерантність та інші специфічні ознаки, які обумовлюють некритичний традиціоналізм, консерватизм вчинків, пасивність, нехтування стратегічними інтересами у політичному житті. Між тим, як засадничими характеристиками результативної політичної діяльності виступають раціоналізм і прагматизм, воля, екстравертний індивідуалізм, орієнтований на результат, на активну, творчу діяльність, спрямовану в зовнішній світ.

Засилля у сучасній культурі українського суспільства політичних міфів і стереотипів свідчить про її тоталітарні вияви. Розповсюджених за радянських часів міфів про таємні ворожі сили (український буржуазний націоналізм, ЦРУ тощо), про світле комуністичне майбутнє заступили міфи про «озброєний до зубів» правий сектор, про славне імперське минуле та ін. Чи не найбільш пануючим є міф про демократію в Україні. Політична міфотворчість сполучається з політичним обскурантизмом, або іншими словами – антинауковою політикою. Так, чимало українців і досі вважають, що для вироблення політики, яку можна і треба проводити у суспільстві першочергове значення мають життєва мудрість можновладців, політична кон'юнктура та політична емпірика, а не політичний досвід, глибокі та різноманітні знання, здобуті політичною наукою.

Отже, вельми нагальною необхідністю для підвищення рівня політичної культури є створення умов для набуття громадянами політичних знань. Підвищення рівня політичної культури неможливе без вільної, незалежної преси, інших засобів масової інформації – Інтернет, телебачення, що безпосередньо пов'язано з розвитком демократії та гласності.

На розвиток політичної культури впливає також стан історичного знання. Це дуже важливий аспект уявлень людини про суспільство. Ґрунтовні, системні історичні дослідження, що базуються на фактологічних даних, без ідеологічної догматики, кон'юнктурної залежності, звільняють людей від наявних міфів і стереотипів. Історія є надійним ґрунтом для пізнання перспектив розвитку суспільства, вона сприяє зміцненню почуття єдності світової цивілізації.

Таким чином, у незалежній Україні розв'язання завдань державотворення значною мірою залежить від рівня політичної культури різних верств населення, суспільства загалом. За цих умов першорядного значення набуває формування політичної свідомості народу, набуття ним

досвіду, навичок політичної поведінки, політична соціалізація (насамперед молоді), поступове подолання існуючої фрагментарності політичної культури, а також елементів патріархальної та підданської політичної культури та становлення на цьому ґрунті норм і принципів демократичного суспільства, де найважливішою цінністю є громадянські права і свободи.

Література:

1. Політологія: історія та методологія / Андрущенко В. П., Антоненко В. Г., Ануфрієв Л. О. та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – 632 с.
2. Танюк Л. «Я» і «Ми» в національному поступі // Віче. – 1993. – № 2. – С.107-118.
3. Життєвий простір України: політичний та гуманітарний виміри (1991–2010 роки): Збірник наукових статей / Касьянов Г. В., Барановська Н. П., Падалка С. С., Кубальський О. Н., Ковпак Л. В., Шульга Т. С. – К.: Інститут історії України НАН України, 2012. – 261 с.

СЕКЦІЯ 6 СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ, ІСТОРИЧНИЙ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Агафонова Є.О.

студентка, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
(Одеса, Україна)

СТЕРЕОТИПИ ПРО УКРАЇНУ В СПРИЙНЯТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Усі народи мають свою систему цінностей, яка розкриває саме їх спосіб життя, конструює типові для представників даної нації особливості поведінки й мислення, які є основою творчості цього народу, певні стереотипи, традиції. Існує поняття етнокультурного стереотипу, яке узагальнює уявлення про типові риси, що характеризують певний народ («англійська манірність», «російське «авось», «українська господарність»). Стереотип – це судження, у загострено спрощеній та узагальненій формі, з емоційним забарвленням, що приписує визначеному колу осіб деякі властивості, чи, навпаки, що підкреслює неналежність їм цих властивостей [3, С. 23]. Тема стереотипів є актуальною, тому що всі аспекти і процеси життя людини сприймає через призму стереотипів. Вони розглядаються як особливі форми обробки інформації, що полегшують орієнтацію людини у світі.

Стереотипи формуються протягом тривалого часу, і в них закладена етнічна культура певного народу. Було виявлено те, що іноземці про Україну знають дуже мало. Настільки мало, що ліпше було б сказати: не знають майже нічого, окрім нашого Чорнобиля і, інколи, про Помаранчеву революцію. А стереотипи можуть виникнути лише про щось або когось, кого знають. Більшості взагалі не відомо про існування такої країни. А дехто інколи взагалі шукає її на карті Африки. І це, на нашу думку – головний стереотип про Україну. Люди, які асоціюють нашу країну із Росією, вважають, що у нас дуже холодно і ніби тут всі ходять в шапках вушанках. Це – ще один стереотип про Україну. Але це не зовсім так. Мінусова температура у нас, звичайно, буває, але лише взимку. А на Південному березі Криму температура і взимку не знижується нижче нуля. Шапки вушанки у нас дійсно носили, коли це вважалося надзвичайно модним – в середині 80-х років. Тоді їх виготовляли зі штучного або з кролячого хутра, і носили дорослі та діти.

Ще одним стереотипом є те, що українці вживають занадто багато спиртного. Це теж не зовсім так. Дійсно, таке явище існує, але серед певного кола населення, здебільшого в маленьких містечках і селах, де відчувається нестача робочих місць, що приводить до низького рівня життя. Якщо порівняти рівень споживання алкоголю з країнами світу (літрів на особу на рік), то вже точно не Україна стоїть на першому місці. По даним Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) Україна знаходиться на 5 місці у світі за рівнем вживання алкоголю на душу населення (15 літрів за 2011 р.) Лідирує у тому рейтингу Молдова, але Україну й Росію назвали серед країн з найбільшим ризиком пияцтва в Європі [1].

Існує також стереотип, що українці споживають занадто багато сала і що сало ледь не є основним блюдом на столі звичайних українців. Можливо, колись це так і було, бо традиція споживання сала – це щось типу пристрасті італійців до пасти. Україна – аграрна країна і колись вирощування свиней було дуже популярним в кожній сільській родині. Історично вирощувалися дуже сальні породи свиней і, звичайно, сало споживалося в різному вигляді: топленим, соленим або смаженим. Сьогодні, зважаючи на те, що традиція вирощування сальних порід свиней втрачена, і що молодь, все ж таки, все більше виступає за здоровий спосіб життя, споживання сала не можна вважати національним видом спорту. Бо не так вже багато людей їсть сало – ну, може, більш літнє покоління, або як данину традиції вам можуть запропонувати мелене сало з часником в українському ресторані до інших національних страв.

Варто згадати, що іноземцям ми часто здаємося надто похмурими, а ще – що ми постійно один з одним сваримося (особливо тим, хто не розуміє нашої мови). Також є стереотип про те, що ми часто занадто тихо балакаємо. Ми цього не помічаємо. І якщо таке дійсно існує, це, на нашу

думу, пов'язано з багаторічною історією проживання в країні, де висловлюватися відкрито було не прийнято і навіть небезпечно. Скоріш за все, ми тверді зовні, щоб нас було складно поранити, бо ми дуже тендітні і ніжні всередині. Ми себе вважаємо дуже гостинними, готовими прийти на допомогу, ми любимо давати поради, навіть коли нас не запитують, а ще – людьми з загостреним почуттям гумору.

Іноземці вважають, що у нас дуже багато красивих жінок. Нам складно погодитися чи ні з цим твердженням. Порівнюючи наших жінок з закордонними можемо зазначити: ми інші. Ми любимо гарний одяг і, дійсно, більшість дівчат в Україні приділяє неабияку увагу своєму зовнішньому вигляду. Макіяж, гарне вбрання, підбори. І це не може не привернути уваги. На роботу і на вечірку, чи просто на прогулянку: для більшості з нас макіяж – це справа честі. І не зважаючи на ще один стереотип, яким «прославилася» Україна – українські повії (дійсно, сумна слава, але невже такого явища і в вашій країні не існує?), дівчата в Україні виховуються в атмосфері цнотливості і скромності. Враховуючи, що часто українські чоловіки займалися справами оборони земель і ходили на війни, жінка історично була змушена і за домом доглядати, і працювати, і рости дітей. Отже, українські жінки не тільки гарні, але і розумні, самостійні, самодостатні, рішучі і винахідливі. У багатьох сім'ях останнє слово завжди буде за жінкою. Більшість прагне до досягнення кар'єрного успіху, зберігаючи головну для них цінність – родину і дітей [2, С. 72].

Для іноземців Україна є туристично-привабливою країною за рахунок культурно-історичної спадщини, сільського туризму та природних заповідників. Морські курорти, екологічний туризм та паломництво не вважаються найперспективнішими туристичними напрямками в Україні.

Пройде зовсім небагато часу і ми почнемо руйнувати погані стереотипи про українців, відкриваючи свої двері і повідомляючи про себе як про націю, готову зайняти гідне місце серед своїх сусідів. Бо нам дійсно є чим пишатися.

Зараз наша країна переживає пік національної ідентифікації, а співвітчизники з гордістю підкреслюють свою приналежність до української нації. Але на питання «Що означає бути українцем?» або «Що таке бути нацією?» – може відповісти далеко не кожен.

Література:

1. Всесвітня організація охорони здоров'я: [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int>.
2. Евгеньева Т. В. Установки и стереотипы массового сознания [Электронный ресурс] / Т.В. Евгеньева. – Режим доступа : [www.URL:http://psyfactor.org/lib/zelinski2-13.htm](http://psyfactor.org/lib/zelinski2-13.htm). – Дата доступу: 22.12.12.

3. Ольшанский, Д. В. Социальная психология «винтиков» [Текст] / Д. В. Ольшанский // Вопросы философии. – 1989. – № 8. – С. 91-103.

Бандус В.О.

аспірант, Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

**ДІЯЛЬНІСТЬ В.О. ДОБРОВОЛЬСЬКОГО НА ПОСАДІ
ЗАВІДУЮЧОГО КАФЕДРОЮ «ДЕТАЛІ МАШИН» ОПІ (1923-1941
рр.)**

Видатний український науковець, заслужений діяч науки та техніки, доктор технічних наук, професор і просто людина, що стояла біля витоків та формування Одеського політехнічного інституту (з 1933 по 1945 рр. ОПІ – Одеський індустріальний інститут) – Віктор Опанасович Добровольський (1884-1963 рр.), є одним із найвидатніших вітчизняних дослідників в області машинобудування. Його науковий доробок, що охоплює більш ніж 150 праць і являється цінним надбанням вітчизняної технічної науки в цілому, і окремі роботи, як підручник «Деталі машин», принесли ученому незгасаючу славу серед багатьох наступних поколінь. Видне місце в діяльності Віктора Опанасовича відводилось підготовці майбутніх інженерних та наукових кадрів і організації вищої технічної освіти на Півдні України. Однак, багатогранна картина діяльності В.О. Добровольського у різних сферах наукового життя, була б далеко не повною, без урахування його роботи на посаді завідуючого кафедрою «Деталі машин», керівником якої він являвся на протязі усього свого періоду роботи в ОНПУ.

Прибувши в 1917 р. до Одеси, Віктор Опанасович, відразу поринув у викладацьку діяльність. Першим кроком стала робота викладачем та завідуючим Вечірнім робочим технікумом в 1918-1919 рр. [2, С. 6]. З 1 січня 1919 р. В.О. Добровольський влаштовується на роботу до механічного та будівельного факультету Одеського Індустріального інституту, де читає дисципліни «Паровози» [4, арк. 107] та «Деталі машин» [1, арк. 9].

В 1923 р. йому було присвоєно вчене звання професора II групи [2, С. 9] та було затверджено на посаді завідуючого кафедрою Деталей машин (до 1923 р. кафедра Загального машинобудування), беззмінним керівником якої він залишався на протязі усієї своєї подальшої роботи у Вищій школі, до 1963 р. [5, С. 34].

Під керівництвом В. О. Добровольського в 20-ті рр. на кафедрі було організовано роботу цілої плеяди видатних дослідників, серед яких: Б.Л. Ніколаї, П.Є. Ширяєв та ін. [6]. Під час організації роботи на кафедрі, Віктор Опанасович надав перевагу в підборі співробітників з великим

інженерним досвідом, випускникам вечірнього факультету, технологам, оскільки вважав, що для того щоб людина могла стати конструктором, вона спершу має бути хорошим інженером і мати достатній практичний досвід.

Під пильним керівництвом Віктора Опанасовича в 20-ті рр. на кафедрі починають дослідження голчастих підшипників, черв'ячних та ремінних передач, парових котлів, міцності металів й інших перспективних тем, що в подальшому побачать світ у вигляді численних монографій [7]. Окрім наукової роботи, кафедра була тісно пов'язана з багатьма підприємствами машинобудівного комплексу, серед яких були Державний підшипниковий завод та Одеський порт, яким вчений разом з співробітниками кафедри надавав неодноразові консультації.

Завдячуючи плідній діяльності В.О. Добровольського, в 1933 р. при кафедрі «Деталей машин» було організовано науково-дослідну лабораторію [7]. Під керівництвом ученого в лабораторії проводились експериментальні дослідження на замовлення різних організацій: для московського підшипникового заводу з питань голчастих підшипників, для інших підприємств досліджувалися черв'ячні передачі, зубчасті передачі [7]. Робота дослідної лабораторії стала відображення наукової тематики роботи кафедри та самого ученого і була широко представлена у вигляді статей, і публікацій в провідних наукових виданнях. В 1935 р. на основі дослідної роботи, кафедрою було видано книгу «Голчасті підшипники» [2, С. 26], одне із перших подібних досліджень на просторах тогочасного СРСР.

11 вересня 1935 р. рішенням Всесоюзного комітету по Вищій технічній освіті спочатку затвердила Віктора Опанасовича у званні професора, а потім Вища Атестаційна комісія від 2 грудня 1936 р. за заслуги у підготовці інженерних кадрів, як видатному ученому, присвоїла йому звання доктора технічних наук [3, С. 22]. У зв'язку з цим, кафедрі «Деталей машин», ще в 1934 р., одній із перших в ОПІ було надано право відкрити аспірантуру [6]. Керуючи кафедрою, Віктор Опанасович відкрив свою кузню наукових кадрів, через яку пройшла велика кількість видатних дослідників: Заблонський К.І. (майбутній ректор ОПІ), Мальцев В.Ф., Олейник Н.В., Ерліх Л. Б. та багато інших. Всього до 1941 р. при кафедрі «Деталі машин» аспірантуру закінчило 15 чоловік [7].

На початку серпня 1941 р. Віктор Опанасович був евакуйований до Сталінграду, де керував Сталінградським механічним інститутом [5, С. 34], а кафедра «Деталі машин», разом з більшою частиною співробітників, була відправлена до Пензи, де була організована робота ОПІ в евакуації.

Діяльність В. О. Добровольського на посаді завідуючого кафедрою «Деталі машин» у міжвоєнний період носила комплексний характер. Завдяки його плідній роботі, в ОПІ відбулось становлення кафедри «Деталі машин», як провідного місця підготовки молодих учених на

Півдні України та було організовано науково-дослідницьку роботу ученого колективу з цілого ряду перспективних напрямків, що в подальшому отримали своє наукове визнання та застосування в радянській промисловості.

Література:

1. Архів ОНПУ. – Ф. Р-126. – Оп. 24. – Спр. 514 (Особова справа В.О. Добровольського). – 10 арк.
2. Віктор Опанасович Добровольський / Бібліографічний покажчик, уклад. Ю.Т. Гнатюк, З.Х. Ісламгулова, І.А. Яковлева / Під. ред. К.І. Заблонський. – О.: Наука і техніка, 2004. – 45 с.
3. Гусарев В.С. Виктор Афанасьевич Добровольский Инженер педагог учитель / В.С. Гусарев. – Одесса, 2015. – 67 с.
4. ДАОО. – Ф. Р126. – Оп. 1. – Спр. 230 (Учебные планы и программы по факультетам, списки преподавателей). – 112 с.
5. Как молоды мы были или 40 лет спустя / Б.А. Степаненко, Л.Б. Загурская, В.П. Малахов, Г.М. Скороход, В.И. Бондарь. – О.:Астропринт, 2000. – 240 с.
6. О кафедре // Одесский национальный политехнический университет / режим доступа: <http://mbei.opu.ua/gus/chairs/mdm>.
7. Особова справа В. О. Добровольського / Музей історії і науково-технічних досягнень ОНПУ.

Воробйова Г.В.

к. і. н., доцент, кафедра правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

МАТЕРИНСЬКА ВІДЗНАКА

Материнство є однією з найбільш значущих, фундаментальних цінностей людства. З початку ХХ століття тема материнства стає об'єктом уваги та вивчення багатьох наук: історії, етнографії, філософії, психології, соціології, культурології. Інтерес до цієї теми викликаний різноманітністю традиційного сприйняття жінки, її призначення і місця у суспільстві, культурі.

У кризові для соціуму часи материнство може виступати одним із гарантів стабільності. Починаючи з середини ХХ століття, у суспільній практиці починає активно формуватися образ успішної жінки – багатодітної матері. Материнство розширює життєвий простір, проявляючись як у всебічному розвитку незалежної особистості, так і у виконанні природного призначення.

Статус материнства у суспільстві напряму залежить від відношення до дітей в ньому. Дітоцентризм є показником якісної характеристики

суспільства та його культури. Діти – це не лише найбільша цінність людства, безсмертність людини в потомках, а у сучасному суспільстві й об'єкт вкладення інвестицій. Тому захист материнства, його стимуляція, як матеріальна, так і моральна, повинні буди повсякденною справою суспільства.

Особливо гостро справа захисту материнства, стимуляція дітонародження настають у кризових ситуаціях розвитку суспільства, наприклад, під час війн. Після Першої світової війни європейські держави втратили велику кількість населення. Для відновлення розвитку країн було необхідно вирішення демографічної проблеми. Для цього важливо не тільки розв'язання матеріально-фінансових питань, але і утворення певної морально-етичної атмосфери у суспільстві: повага до материнства, пропаганда багатодітності, вдячність матерям за подвиг народження та виховання достойних людей з боку держави. Одним із таких елементів є установлення державних відзнак багатодітним матерям.

Вперше державна відзнака багатодітним матерям з'явилася у Франції. У травні 1920 року Декретом міністра здоров'я була встановлена медаль французької сім'ї у трьох класах «для визнання заслуг матерів перед французькою нацією». У 1938 році у Німеччині було встановлено Материнський хрест, який мав 3 ступені: бронзовий – за народження й виховання 4 дітей, срібний – за народження й виховання 6 дітей, золотий (позолочений) – за народження й виховання 8 дітей.

Під час найжорсткішої за всю історію людства Другої світової війни нагорода для матерів з'явилася у Радянському Союзі. Указом Президії Верховної Ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 8 липня 1944 року було встановлено вищу ступінь відмінності - почесне звання «Мати – героїня» для жінок за заслуги у народженні та вихованні дітей. Згідно «Положення про звання «Мати-героїня», воно присвоювалося Указом Президії Верховної Ради СРСР з одночасним нагородженням орденом матерям, які народили та виховали 10 та більше дітей, по досяжності останньої дитини віку в один рік та при наявності у живих інших дітей цієї матері. Орден «Мати-героїня» представляв собою золоту п'ятикутну зірку на фоні срібних променів, які розходилися у вигляді п'ятикутної зірки. Орден кріпився до металевої колодки (пластинки) з надписом «Мати - героїня». На виготовлення ордену йшло 4,5 грама золота 950 проби та 11,52 грама срібла 925 проби. Загальна вага ордену була 17,55 грама. Перше присвоєння звання «Мати-героїня» відбулося Указом Президії Верховної Ради СРСР 27 жовтня 1944 року. Всього у Радянському Союзі цього звання були удостоєні понад 430 тисяч жінок. Деяким з матерів-героїнь за трудові подвиги було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці (наприклад, українській селянці К.І. Міхнюк).

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 року були запроваджені орден «Материнська слава» і медаль Материнства.

Орден «Материнська слава» мав 3 ступені та виготовлявся із срібла. Орденом 3 ступеня нагороджувалися жінки, які народили та виховали 7 дітей, орденом 2 ступеня – жінки, які народили та виховали 8 дітей, орденом 1 ступеня – жінки, які народили та виховали 9 дітей. При нагородженні також враховувалися діти, які були всиновлені за законом, які загинули при захисті СРСР, виконанні військової повинності, при захисті правопорядку, які померли внаслідок поранень тощо. Всього цим орденом всіх ступенів було проведено більше ніж 5,5 мільйонів нагороджень.

На відміну від закордонних аналогів, радянські нагороді мали більший статус та виготовлялись з дорогоцінних металів, їх потрібно було носити на лівій стороні над іншими державними нагородами.

Медаль Материнства мала 2 ступеня. Медаллю 2 ступеня, виготовленою з бронзи, нагороджувалися жінки, які народили та виховали 5 дітей, а медаллю 1 ступеня, виготовленою із срібла, нагороджувалися жінки, які народили та виховали 6 дітей. Всього медаллю 1 та 2 ступенів було нагороджено понад 13 мільйонів багатодітних жінок.

Нагородження орденом «Материнська слава» та медаллю Материнства проводилося Указом Президії Верховної Ради союзної чи автономної республіки.

В незалежній Україні була поновлена традиція нагородження державною нагородою багатодітних матерів. 11 травня 2004 року Верховна Рада України прийняла Закон № 1705-IV «Про внесення змін у статтю 10 Закону України «Про державні нагороди України», яким було встановлено почесне звання «Мати – героїня». З 4 квітня 2004 року Закон набув чинності. Згідно нього почесне звання «Мати - героїня», з нагородженням орденом, присвоюється Указом Президента України жінкам, які народили та виховали до 8-річного віку п'ятьох та більше дітей, у тому числі і всиновлених за законом.

У 2004 – 2011 роках орден «Мати-героїня» виготовлявся із срібла, а з 2012 року – з латуні та нейзильбера.

На пострадянському просторі державні нагороди для багатодітних жінок встановлені у Білорусі, Казахстані, Киргизії, Молдові. У Вірменії встановлена медаль «Батьківська слава», в Росії – орден «Батьківська слава», яким нагороджують обох батьків багатодітної сім'ї.

Стимулювання дітонародження є однією з актуальних проблем сучасних розвинутих держав.

Література:

1. Белогай К.Н. Культурные модели материнства и отцовства как факторы формирования родительского отношения / К. Н. Белогай // Журнал практического психолога. – 2005. – № 5. – С. 41 - 46.

2. Женщины в СССР. 1991. Статистические материалы. – М., 1991. – С. 63.
3. Николаев Р. Награды, которые выдают за количество выращенных детей / [/http://library.ua/m/articles/view](http://library.ua/m/articles/view)
4. Про державні нагороди України: Закон України № 1705-IV від 11.05.2004 // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1549-14>
5. Украинская советская энциклопедия: В 12 томах. – Т. 6. – К., 1981. – С. 338, 342, 359.

Грицюта О.О.

к. і. н., доцент, кафедра всесвітньої історії та методології науки,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.
Ушинського
(Одеса, Україна)

ВНЕСОК КИЇВСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ТЕХНІЧНОГО ТОВАРИСТВА У РОЗВИТОК ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

З перших днів свого існування Київське відділення Російського технічного товариства (КВ РТТ) актуально піднімало питання щодо професійної середньо-технічної освіти. Стрімкий розвиток промисловості вимагав кваліфікованих кадрів, але в період 1888-1901 рр. на території України було засновано лише два середньо-технічних і одне нижче технічне училище. В такому ж не радісному стані знаходилась і загальна освіта робітників. В 1885 р. Відділення змогло відкрити перше технічне училище з цукрової промисловості – *Смілянські технічні класи*. Смілянські технічні класи діяли протягом 1884-1917 рр. і підготували за цей період 450 кваліфікованих спеціалістів для цукрової промисловості. У 1917 р. Смілянські технічні класи було реорганізовано в Середнє хіміко-технічне училище. А в часи радянської влади цей заклад отримав назву «Смілянський технікум харчової промисловості» [2, С. 66-68].

У 1901 р. Київське відділення РТТ відкрило ще один навчальний заклад – *Школу десятників з будівельної та дорожньої справи*. В школі учні знайомились з такими предметами, як будівельні матеріали, будівельні роботи, дорожня справа, архітектура, пічна справа, складання кошторису, геометричне креслення, моделювання та ін. У 1902 р. Постійна комісія з технічної освіти Російського технічного товариства внесла пропозицію влаштувати при Київській Школі Десятників з дорожньої та будівельної справи *Курси кам'янотесної справи*, які були відкриті у 1903 р [4, С. 170-172].

Питання про створення *Курсів для кочегарів* було підняте на засіданні Київського відділення 23 лютого 1895 р. членом механіко-

будівного відділу А.Ф. Терменом, курси були відкриті у 1901 році. Практичні заняття проводились на промислових закладах: машинобудівельних, цукрово-рафінадних заводах, станціях електричного освітлення та інших подібних установах, де під керівництвом досвідченого інженера розглядалися можливі системи парових котлів. Теоретичні заняття проводились у формі обговорення всього побаченого на підприємствах. Курси кочегарів проіснували всього декілька років і за нестачею фінансування припинили своє функціонування у 1908 році. За весь період діяльності курси кочегарів підготували 140 осіб [3].

В серпні 1917 р. Київське відділення РТТ відкрило *Школу друкарської справи* при Міністерстві Торгівлі і Промисловості, на якій знання поділялись за такими напрямками: майстерня набірників; типографсько-друкарська справа; літографсько-друкарська майстерня; граверна; фотоцинкографія. Школа розташувалась у будинку Київського відділення. Директором став Голова Художньо-ремісничої навчальної майстерні Школи друкарської справи в Києві Олександр Олександрович Нікольський.

Але найвищим досягненням Відділення у галузі педагогічної діяльності стала робота членів КВ РТТ у процесі створення *Київського Політехнічного Інституту*. На той період набуло актуальності таке поняття як «технічна професія». Виникла необхідність у висококваліфікованих спеціалістах-інженерах. На території України на кінець XIX ст. не існувало технічного вишу. Тільки ряд середньо-спеціальних закладів, які створювались переважно при заводах і фабриках капіталовкладниками і землевласниками, з метою готувати для себе майстрів. Одночасно, виник прошарок, переважно молодого населення, яке отримало середню технічну освіту і з кожним роком все більше і більше прагнуло до опанування вищої технічної освіти. А технічні навчальні заклади Санкт-Петербурга та Москви не могли надати освіту усім бажаючим.

Процес заснування Київського політехнічного інституту розпочався у жовтні 1896 р. за ініціативою представника великого промислового капіталу, а також члена КВ РТТ Лазаря Ізраїлевича Бродського. Найкращим містом для створення технічного вишу було односторонньо визнано місто Київ. Найкращим типом вищого закладу освіти було визнано політехнічний, який складався із декількох відділів різної спеціальності за прикладом політехнічних інститутів Цюріха, Мюнхена, Ганновера та інших європейських міст. Новостворений політехнічний інститут мав ряд важливих відмінностей. На відміну від інших технічних вишів, які готували в своїх стінах переважно державних службовців, він готував спеціалістів-інженерів для вітчизняної промисловості, сільського господарства та приватної будівельної справи.

Було прийнято рішення, що в Київському політехнікумі обов'язково має бути три відділи – механічний, хімічний та сільськогосподарський. Пізніше планувалось створити ще три відділи – інженерний, архітектурний та електротехнічний. Згодом було відкрите й четверте відділення – інженерне. Назву новостворений заклад отримав таку – «Київський Політехнічний Інститут Імператора Олександра II». Він автоматично підпорядковувався Міністерству Фінансів, як органу, який займався питаннями вітчизняної промисловості. Було зазначено, що студенти, які закінчуватимуть Київський Політехнічний інститут, будуть отримувати дипломи відповідно за відділом інженерів-механіків, інженерів-хіміків та агрономів. Випускники даного інституту, за бажанням, мали змогу вести наукову та викладацьку діяльність.

Управління Київським політехнічним інститутом належатиме таким організаціям – Київському міському управлінню, Київському біржовому товариству, Київському відділенню Російського технічного товариства та Київському товариству сільського господарства.

Зайняти посаду директора Київського політехнічного інституту було запропоновано Миколі Андрійовичу Бунге, вченому-хіміку, професору Київського університету Св. Володимира, беззмінному голові Київського відділення Російського технічного товариства протягом 33 років, одному з ініціаторів створення КПІ, активному діячу у створенні даного вишу. Але він відмовився від запропонованої посади через нестачу часу і брак здоров'я. Тоді на посаду директора КПІ було запропоновано кандидатуру таємного радника, Директора Харківського технологічного інституту Віктора Львовича Кірпічова, активного діяча, довічного члена Київського відділення Російського технічного товариства. Отримавши цю посаду, Кірпічов розгорнув широкомасштабну діяльність в інституті, зокрема постановку викладання в технічних лабораторіях. А вже в 1898 р. його було затверджено на посаді директора і ординарного професора Київського Політехнічного ін-ту Олександра II [1, С. 18-25].

Таким чином, багаторічна діяльність КВ РТТ у напрямку розвитку технічної освіти на Півдні Російської імперії була дуже успішною. Завдяки їх зусиллям було створено один з найпотужніших осередків вищої технічної освіти, який успішно готує інженерні кадри і для сучасної України.

Література:

1. Киевский политехнической институт (краткий исторический очерк): 1898 – 1973. – К., 1973. - 35 с.
2. Левицька Н.М., Коцюбанська О.О. Історія Смілянських технічних класів як одна з сходинок розбудови вищої технічної освіти на теренах України. Матеріали 10-ї всеукраїнської наукової конференції «Актуальні питання історії науки і техніки» 7-9 жовтня 2011 р., м. Київ. - С. 66- 68.

3. Томан Е. Кое-что о курсах для подготовки кочегаров, читанных в Киевском отделении Русского технического общества // Записки КО РТО. – 1905. – Т.25. - № 7. – С. 390-391.
4. Хохліна І. Російське технічне товариство в Україні: організаційна та педагогічна діяльність // Молодь і ринок. – №8 (127). – 2015.– С. 170-172.

Зазимко Н.С.

старший преподаватель, кафедра физического воспитания и спорта,
Одесский национальный политехнический университет
(Одесса, Украина)

ОТКАЗ ОТ ВРЕДНЫХ ПРИВЫЧЕК КАК ФАКТОР ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

Здоровье – бесценное достояние не только каждого человека, но и всего общества. При встречах, расставаниях с близкими и дорогими людьми мы желаем им доброго и крепкого здоровья, так как это – основное условие и залог полноценной и счастливой жизни. Здоровье помогает нам выполнять наши планы, успешно решать основные жизненные задачи, преодолевать трудности, а если придется, то и значительные перегрузки. Доброе здоровье, разумно сохраняемое и укрепляемое самим человеком, обеспечивает ему долгую и счастливую жизнь.

К сожалению, многие люди не соблюдают самых простейших, обоснованных наукой норм здорового образа жизни. Одни становятся жертвами малоподвижности (гиподинамии), вызывающей преждевременное старение, другие излишествуют в еде с почти неизбежным в этих случаях развитием ожирения, склероза сосудов, а у некоторых – сахарного диабета, третьи не умеют отдыхать, отвлекаться от производственных и бытовых забот, вечно беспокожны, нервны, страдают бессонницей, что в конечном итоге приводит к многочисленным заболеваниям внутренних органов. Некоторые люди, поддаваясь пагубной привычке к курению и алкоголю, активно укорачивают свою жизнь.

Последствия вредных привычек доказаны наукой и известны всем, однако не многие курильщики, любители алкоголя и наркоманы отказываются от вредных пристрастий. Поэтому данная проблема, кажущаяся на первый взгляд довольно-таки банальной, остаётся открытой до сих пор.

Вредная привычка – это то, что делает нас зависимым от чего-либо, и при этом вредит нашему здоровью и самочувствию. У разных людей есть разные вредные привычки. У одних они проявляются в неумении отказаться от сладкого и мучного, у других – от желания поиграть час-

другой в компьютерную игру, у третьих осталась привычка с детства при волнении грызть ногти. Каждый человек сам знает свои вредные привычки, осталось только понять, как раз и навсегда от них избавиться.

Зачастую такие вредные привычки как курение, алкоголизм и наркомания возникают от неумения отказать. Особенно это проявляется в подростковом возрасте, а остаётся, к сожалению, порой на всю жизнь. Молодые люди очень дорожат мнением своих сверстников. Им хочется выглядеть по-взрослому. Все начинается с первой сигареты, и страха оказаться не таким как все, а заканчивается формированием тяги к табачным изделиям и подорванным здоровьем.

Но не только подростки не могут отказать в ответ на уговоры своих друзей и знакомых. Часто даже взрослые идут на поводу у различных людей и обстоятельств, продолжая накапливать и укреплять свои вредные привычки.

Помимо формирования зависимости алкоголь и никотин отрицательно влияют на здоровье. Это ни для кого не секрет, а скорее, вопрос времени, если злоупотребление происходит в небольших количествах, то внешне трудно бывает сразу ощутить негативное влияние.

1) Потраченное время

Если предположить, что на выкуривание одной сигареты тратится около двух минут, а человек выкуривает в день одну пачку (20 сигарет), то за день на вредную привычку тратится порядка 40 минут. В месяц это уже 20 часов, а год – почти 10 дней. Только представьте, целых 10 дней потрачено просто на выкуривание сигарет! Это время резко возрастает, если человек работает в курящем коллективе, где перекуры могут занимать от 5 минут до 15 минут и более. Кроме того, каждая выкуренная сигарета отнимает драгоценные минуты жизни. Получается, что при выкуривании время тратится в двойном объёме. Не лучше ли посвятить его приятному общению с родственниками, детьми, друзьями, любимому делу, прогулкам, отдыху или спорту?

2) Забота о близких

Злоупотребляя алкоголем и сигаретами, вы не только вредите себе, но и своим близким. Особенно от этого страдают маленькие дети, а также те, кто пытается поддерживать правильный образ жизни. Пассивное курение крайне негативно сказывается на здоровье и развитии ребенка.

Но не только алкоголь и сигареты относятся к вредным привычкам. В последнее время, к ним стали присоединяться и множество других пристрастий, связанных с развитием технологий и современных достижений. Это игровая зависимость (азартные и компьютерные игры), зависимость от социальных сетей и Интернета, телевизора, беспорядочное питание, частое употребление кофе и различных видов чая и прочее.

На самом деле, в процессе отказа от вредных привычек основную роль будет играть ваш собственный настрой и желание избавиться от пагубного поведения. В чем я вам желаю успеха!

Многие люди начинают своё оздоровление с отказа от курения, которое считается одной из самых опасных привычек современного человека. Курение является частой причиной возникновения опухолей полости рта, гортани, бронхов и легких. Постоянное и длительное курение приводит к преждевременному старению.

Труд – истинный стержень и основа режима здоровой жизни человека.

Труд – как физический, так и умственный – не только не вреден, но, напротив, систематический, посильный и хорошо организованный трудовой процесс чрезвычайно благотворно влияет на нервную систему, сердце и сосуды, костно-мышечный аппарат, на весь организм человека. Постоянная тренировка в процессе труда укрепляет наше тело. Долго живет тот, кто много и хорошо работает в течение всей жизни, напротив, безделье приводит к вялости мускулатуры, нарушению обмена веществ, ожирению и преждевременному одряхлению.

Необходимым условием сохранения здоровья в процессе труда является чередование работы и отдыха. Отдых после работы вовсе не означает состояние полного покоя. Лишь при очень большом утомлении может идти речь о пассивном отдыхе. Желательно, чтобы характер отдыха был противоположен характеру работы («контрастный» принцип построения отдыха). Людям физического труда необходим отдых, не связанный с дополнительными физическими нагрузками, а работникам умственного труда необходима в часы досуга определенная физическая работа. Такое чередование физических и умственных нагрузок полезно для здоровья. Человек, много времени проводящий в помещении, должен хотя бы часть времени проводить на свежем воздухе. Городским жителям желательно отдыхать вне помещений, на прогулках по городу и за городом, в парках, на стадионах, в турпоходах на экскурсиях, за работой на садовых участках и т.п.

Не маловажное значение оказывает на здоровье и состояние окружающей среды. Оптимальный двигательный режим – важнейшее условие здорового образа жизни. Его основу составляют систематические занятия физическими упражнениями и спортом, эффективно решающие задачи укрепления здоровья и развития физических способностей у молодежи, сохранения здоровья и двигательных навыков, усиления профилактики неблагоприятных возрастных изменений. При этом физическая культура и спорт выступают как важнейшее средство воспитания. Основные качества, характеризующие физическое развитие человека, являются: сила, ловкость, гибкость и выносливость.

Утренняя гигиеническая гимнастика способствует более быстрому приведению организма в рабочее состояние после пробуждения, поддержанию высокого уровня работоспособности в течение трудового дня, совершенствованию координации нервно-мышечного аппарата, деятельности сердечно-сосудистой и дыхательной систем. Во время утренней гимнастики и последующих водных процедур активизируется деятельность кожных и мышечных рецепторов, вестибулярного аппарата, повышается возбудимость ЦНС, что способствует улучшению функций опорно-двигательного аппарата и внутренних органов.

Человек – сам творец своего здоровья, за которое надо бороться. С раннего возраста необходимо вести активный образ жизни, закаливаться, заниматься физической культурой и спортом, соблюдать правила личной гигиены – словом, добиваться разумными путями подлинной гармонии здоровья.

Желаем Вам успеха на благо своего здоровья и будущего!

Іваніченко Л.М.

к. і. н., доцент, кафедра історії та етнографії України,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

НА ШЛЯХУ ДО СВОБОДИ: БОРТЬБА Н. МАХНА ПРОТИ КОМУНІСТИЧНО-БІЛЬШОВИЦЬКИХ «ВИЗВОЛИТЕЛІВ»

У дослідженні аналізуються основні етапи революційної діяльності Нестора Махна та його союзи з більшовицьким урядом. Автор намагається зрозуміти його погляди на державу та владу, його мотивацію боротьби проти усіх тогочасних режимів. Описуються важка боротьба махновців з радянською владою задля досягнення в Україні суспільного ідеалу.

Нестор Іванович Махно – військовий та політичний діяч, духовний лідер у національно-визвольній боротьбі українського селянства 1918 – 1921 рр. Він став організатором та керівником революційного анархічного руху, командувачем Революційною повстанською армією України та увійшов в історію як «Батько Махно».

У листопаді 1918 р. Нестор Махно очолив боротьбу з режимом С. В. Петлюри, зайняв Гуляйполе, оголосив село «столицею» війська, ввів в ньому облогове становище, утворив і очолив «Гуляйпольський революційний штаб». З початку 1919 р. Н. Махно розпочав боротьбу проти денікінців, військ Директорії та Антанти. У серпні того ж року видає наказ про створення Революційної повстанської армії України (махновців). Суттєва ознака махновського війська, це «армія на колесах». В її лавах воювало 40 тис. піхотинців і 10 тис. кавалеристів. На озброєнні РПА України мала близько 1 тис. кулеметів, поставлених на тачанки й 20 гармат. Особовий

склад пересувався на 12 тис. тачанках. За добу повстанці долали до 100 верст. Можна зустріти інформацію, що праобраз тачанки використовувався англійцями під час Першої світової війни, та це був звичайний транспортний засіб для перевезення бойового кулемета. Але й російські дослідники махновського руху прийшли до висновку, що «саме махновцям належить пріоритет винаходу кулеметної тачанки – грізної зброї часів Громадянської війни» [2, С.17].

Протягом подій в Україні 1918 – 1921 рр. змінилося декілька влад та режимів, кожна з яких вступала в конфлікт з махновським рухом та самим Н. Махно. Особливо напруженими, трагічними були його стосунки з комуністичною владою. З «ворогами трудового селянства» петлюрівцями, денікінцями, а згодом і врангелівцями було все зрозуміло – Батько Махно не бажав повернення старих царських та поміщицьких порядків. Що стосується радянської влади, то Нестор Іванович у перші роки революції був прибічником проголошених нею принципів – влада трудовому народу, безжальна боротьба з контрреволюцією. Та відмінними були шляхи досягнення цього ідеалу. Нестор Махно був прибічником тієї первісної, невикривленої форми соціалізму, що була побудована європейськими мислителями. Метою та ідеалом цих учень було здійснення принципів соціальної справедливості, свободи й рівності, а також суспільного устрою, що втілювали ці принципи. Ці уявлення походять від давніх ідей про «золотий вік», вони розвивалися в багатьох релігіях, а потім у багатьох різновидах утопічного соціалізму. Ідеї вільного розвитку, свободи українського селянства без будь-якої влади стали головною метою Н. Махна. Більшовики ж, що поклали за основу своєї політики теорію «наукового соціалізму» К. Маркса і Ф. Енгельса (мав на меті встановлення диктатури пролетаріату), після Жовтневої революції 1917 р. стали догматизувати й вульгаризувати марксистські положення. Марксизм був поставлений на службу комуністичному режиму. Тому Нестор Махно йшов на союзні угоди з більшовиками задля матеріального забезпечення своєї армії, боротьби проти спільних ворогів-білогвардійців. Одночасно, його махновські загони рятували селян від продзагонів, розповсюджували програми, звернення, газети, що закликали не підкорятися більшовикам. До парткому та комітету КП(б)У сипалися сотні скарг та доносів на дії махновців. Одні заяви стосувалися арештів й допитів партійних робітників, керівників червоноармійськими військами, що проводили махновці; інші – «антикомуністичної пропаганди». Так, секретар Петропавлівського партрайкому у листі до Павлоградського повітового комітету партії розповів про випадок, нібито «вчорашні бандити» переконували селян, що «в політичному відношенні ми вважали нашими ворогами комуністів, вважаємо їх зараз і будемо вважати». В той же час махновці говорили селянам: «якщо ви до цього часу не виконували державну розкладку, не надавали коней і людей та ін., то ви правильно робили, бо це є насилля,

проти чого ми, махновці, боремося» [2, С. 505-507]. Існують думки істориків, що махновсько-більшовицьких союзів було три: у кінці 1918 р., у лютому 1919 та у жовтні 1920. Але стосовно першої угоди документів не знайдено, та й деякі дослідники це підтверджують, цитуючи самого Махна [1]. Ініціатором розриву з Нестором Махном знову і знову виступала радянська влада, яка, на думку В. Данилова та Т. Шаніна «бездоказово звинувачувала Махна в підготовці контрреволюційної змови, покладала вину на його армію за поразки на фронті» [2, С. 19]. Разом з тим, дослідники переконані, що Н. Махно жодного разу не пішов на запропонований йому «білими» союз проти Червоної Армії [2, С. 18].

У 1919 р. бригада під командуванням комбрига Н. Махна, що за союзним договором входила до складу Української радянської армії, билася проти денікінських військ на правому фланзі фронту на лінії Маріуполь-Волноваха. За рейд на Маріуполь 27 березня 1919 р., що сповільнив наступ білих на Москву, комбриг Махно, за деякими відомостями, був нагороджений орденом Червоного Прапора під номером 4 [2, С. 20].

Влітку 1919 р. радянська влада переживала найкритичніший момент свого існування. На Україні вона була ліквідована, виникла безпосередня загроза захоплення білими Москви. У цій обстановці керівництво УСРР переклало частину своїх невдач безпосередньо на Н. Махна. Останній, неодноразово звертався з проханнями, а потім з вимогами надати махновцям підкріплення, бойове спорядження та патрони внаслідок важких боїв з білими козачими формуваннями. Радянське командування це проігнорувало. Більшовицька влада почала звинувачувати Батька Махна у зраді, у воєнних поразках, неодноразової демонстрації невдоволення надто агресивною політикою радянської влади у підконтрольних їй районах. Н. Махно, не бажаючи ставити під удар революційних повстанців, відмовився від командування своєю бригадою у складі Червоної армії. У червні того ж року фельдфебель Л. Троцький надав розпорядження командарму № 14 товаришу Ворошилову схопити Нестора Махна. Але Ворошилов і надіслана до нього з центру згряя чекістів самі мало не загинули, - їх денікінці оточили разом з бронепоездом «імені Руднева». Н. Махно надіслав свої 4 кулемети і взвод кавалеристів, щоб врятувати своїх катів. «Пам'ятаю, як радий був командарм Ворошилов, як він дякував мені через мого ад'ютанта; в надісланій мені записці через свого кур'єра цей самий Ворошилов виявляє свою повагу до мене і наполегливо просить приїхати до нього та з ним разом обговорити ряд найважливіших планів подальшої боротьби» [1]. У цю ж саму ніч звільнення (з 15-го на 16-те червня) Ворошилов розпорядився заарештувати членів махновського штабу Михайлова-Павленко і Бурбигу і 17-го червня їх розстріляв. Після цього Нестор Махно почав вести боротьбу на два фронти, проти «білих» і проти «червоних».

Верховне Червоне командування після погодження з урядом Леніна оголосило Н. Махна і рух махновців поза законом, нерозумно сподіваючись,

що залишене під їх командуванням збройне повстанство поставиться до цього їх злочинного акту, якщо не співчутливо, то мовчазно. Але вперті повстанці-махновці в той же день, як тільки отримали накази про оголошення Н. Махна і руху поза законом, вбили проїжджаючого по фронту заступника А. Круссера, надісланого з центру, і вимагали від своїх командирів негайно переговорити з Батьком Махном і попросити його вказівок, як бути: «чи залишатися під командуванням червоних дурнів і дійсних зрадників революції і далі, або ж почати таку ж жорстоку боротьбу, яку ведемо проти Денікіна, і з цими злочинними червоними дурнями» [1].

Революційно-повстанська армія України поставила за мету звільнення українських територій як від червоних військ, владних радянський установ, так і партійних організацій, та надання прав трудовому українському народу будувати своє незалежне життя на основі безпартійних, безвладних економічних з'їздів і вільних договорів між суспільними, селянськими і робітничими організаціями [2, С. 614].

Під час наступу військ П. Врангеля у вересні - жовтні 1920 р. Н. Махно знову погодився на союз з більшовиками. Та обидві сторони розуміли, що угода тимчасова. Представники махновського штабу начебто стверджували, що приєдналися до комуністів лише для того, щоб отримати користь – запастися вогнеприпасами, а після ліквідації врангелівського фронту, вони підуть проти комуністів [2, с. 506]. В революційних газетах махновці підкреслювали, що новий союз насправді не ґрунтується на якому-небудь компромісі з тієї чи іншої сторони, а викликаний виключно прохідним часом, вимогами моменту, носить лише військовий характер» та задавали питання: «А що буде далі?» [2, С. 503].

Під час Перекопсько-Чонгарської операції Червоної Армії махновські загони першими форсували Сиваш. А на наступний день, 9 листопада, відбили потужну (і вже останню) контратаку врангелівських сил, вміло використавши проти стрімкої ворожої кінноти кулеметні тачанки. 13 листопада махновські вершники увірвалися до Сімферополя, а через два дні досягли Севастополя. Після перемоги над Врангелем радянська влада, якій «білий рух» вже не загрожував, вирішила позбутися свого останнього серйозного ворога – Батька Махна. Червоноармійське військо захопило Гуляйполе і оточило кільцем загони Махна в Криму, але йому вдалося вирватися і кілька місяців махновці вимотували ворога.

У 1921 р. у своєму «Слові до партії комуністів та більшовиків» повстанці описували ту важку ситуацію, що сталася на Україні під час спроб «червоних» захопити українські території. Так, безчинство та насилля більшовицьких ставлеників переходили усілякі кордони. Тілесні покарання, розстріли, спалення будинків, позбавлення свободи призвели до того, що навіть «ті голови, що вагаються та втомлені» готові були взяти гвинтівку і йти у чесний та рішучий бій [2, С. 613]. Ставлення прибічників Н. Махна до комуністичної влади було вкрай негативним, часто письмово прописане у

гострій формі. «Ви ж, революціонери, перевершили коли-небудь існуючий трон тиранів», - писали махновці, а дії більшовицьких визволителів називали інквізицією, бо навіть Микола Кривавий¹ не додумався карати батьків дезертирів.

Червону Армію, що повинна була звільнити весь світ від гніту капіталу, анархісти називали «кріпосною». Нерідко для поповнення її рядів селян зганяли силою. До того ж, комуністичним революціонерам не раз натякали, що їх політика подібна до курсу старого, царського режиму. І навіть під час революції, владу здійснювали «реакційні, старі закляті вороги революції і миколаївські генерали» [2, С. 613]. Гуляйпольські анархісти гнівно писали: «Це ви ... шарлатани - «більшовики-комуністи» п'єте кров революційних повстанців України (махновців) у вдячність за розгром в 19 р. денікінського тилу та в 20 р. у трижневий строк остаточну ліквідацію сил Врангеля. Напевне, ви ще не забули ганебної втечі під Москву ваших частин, які переслідувала купка кавалерії Мамонтова; напевне, ви також усвідомлюєте своє безсилля на врангелівському фронті ... якщо б не наша Революційно-повстанська армія ... то вам України, Криму та Дону не бачити як своїх вух... Ви – комуністи-більшовики – могильники Російської революції»; «ви до цього часу не розумієте, що Махновщина – це не купка, а весь трудовий народ України» [2, С.614].

Витримки з документа, наведені вище, черговий раз свідчать нам, що більшовики прагнули будь-яким шляхом, хоча б цілком за рахунок революції на Україні, знищити «махновщину» фізично і перевернути її суспільні ідеали, і, як писав сам Н. Махно, показати їх революційним трудівникам Росії, як ідеали куркульства і контр-революції. Незважаючи на все це, на думку Батька Махна, сама махновщина, як рух справді революційний, який знає своє місце і роль у великому руслі Революції, не пішла ні на які союзні комбінації з ворожими більшовицькими силами, як пануючої організованої сили вже в авангарді революції [1].

В останній рік діяльності махновського руху ще раз проявився талант Н. Махна як воєначальника та генія маневреної партизанської війни. Багаточисельні загони чекістів та червоноармійців так й не змогли захопити або вбити Батька. У травні 1921 р. Махну вдалося розбити червону кінноту, якою особисто командував кавалер Георгіївського хреста усіх ступенів С. М. Будьонний. Але повне виснаження махновського війська та відправлена на Україну нова армія під командуванням М. В. Фрунзе полишили всі шанси на перемогу. Єдиним порятунком був відхід за Дністер, у Румунію і 28 серпня

¹ Так у народі називали Миколу П. Початок його «кривавої» політики пов'язують з «ходинською катастрофою», коли у 18 травня 1896 р. на московському полі Ходинка загинуло 5 тис. людей (офіційно - 1379 чол., покалічено 900 чол.), які зібралися з приводу святкування 2-х років від дати коронації імператора (Взято з джерела: Массовый убийца Николай Кровавый – объявлен «святым» [Електронний ресурс] // Враг капитала. – Режим доступу: <http://www.1917.com/Atheist/Misc/967806167.html>

невеликий махновський загін з 78 чоловік перейшов кордон в районі Ямполья. Згодом Нестор Махно оселяється у Франції.

Замість висновку, наведу думки з листа Н. Махна «Наклепникам» у газету «За свободу» від 16 травня 1922 р. [2, С. 725-727]. «Махновщина як визвольних рух – рух народний і революційний. Він народився у народі України і на цьому народі ґрунтується... Махновщина завжди жила та живе народним інстинктом, його революційністю дихає, і для неї поле діяльності – завжди відкрито боротися та затверджувати ідеї трудового народу».

Література:

1. Махно Н. На чужбині 1923-1934 гг.: Записки и статьи. – Париж: Громада, 2004. – 226 с.: ил. / Подборка и предисл. А. Скирда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rulibs.com/ru_zar/nonf_biography/mahno/0/
2. Нестор Махно: крестьянское движение на Украине. 1918-1921: Документы и материалы / Под ред. В. Данилова и Т. Шанина. – М.: РОССПЭН, 2006. – 1000 с.

Корнієнко К.В.

к. і. н., доцент, кафедра історії та етнографії України,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ Д. ДОРОШЕНКА

8 квітня 2017 р. виповнилось 135 років від дня народження Дмитра Івановича Дорошенка (1885-1951 рр.), відомого українського історика, громадсько-політичного і державного діяча, творчий доробок якого налічує вагомому кількості праць з історії України, української історіографії, історії культури, релігії та церкви. Більшість робіт вченого не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Дослідження постаті Д. Дорошенка почалось ще його сучасниками [4]. В роки незалежності України приділено значну увагу аналізу наукової спадщини вченого [1-2], а також його досвіду та участі у державних перетвореннях років української революції [3; 6; 7]. Метою представленого дослідження є актуалізація знань по вивченню політичних поглядів Д. Дорошенка та його бачення державотворення в Україні. Задля досягнення цієї мети розглядається період української революції, у який його політичні позиції протерпіли значної еволюції.

У роки Першої світової війни Д. Дорошенко був співробітником низки громадських організацій, що допомагали мешканцям України, які постраждали від війни. А вже з перших днів революції в Україні Д. Дорошенко перебував в авангарді подій. У березні 1917 р. був обраний

членом Української Центральної Ради (далі УЦР), а у червні 1917 р. вступив до Української партії соціал-федералістів.

5 травня 1917 р. Тимчасовий уряд призначив Д. Дорошенка комісаром Галичини та Буковини з правами генерал-губернатора. А вже після відступу російських військ у серпні 1917 р. повернувся до Києва. За дорученням УЦР почав формувати Генеральний Секретаріат із перспективою його очолити, однак через суперечності щодо залучення до національного державницького руху представників заможних верств та старої адміністрації подав у відставку й був призначений губернським комісаром УЦР на Чернігівщині.

З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського Д. Дорошенко увійшов до складу його уряду, де у травні–листопаді 1918 р. очолював Міністерство закордонних справ. На цій посаді провадив плідну діяльність, а саме: створив нову структуру центрального апарату відомства; розробив організаційно-правові акти, які регулювали розбудову дипломатичних і консульських представництв України; проводив виважений курс щодо основних союзників – Німеччини та Австро-Угорщини; домагався повної ратифікації Брест-Литовського мирного договору 1918 р. та передачі етнічних українських земель Українській Державі; уклав прелімінарну мирну угоду з Радянською Росією; підписав низку договорів із державами, що утворилися після розпаду Російської імперії (Дон, Кубань, Грузія).

Впродовж революції політичні погляди Д. Дорошенка еволюціонують у бік консерватизму. Так, приміром, весною-влітку 1917 р. він стоїть на позиціях автономізму України в рамках федерації з Росією і на підставі історії української політичної думки, доводить що саме це стане національним ідеалом для України. Вчений наводить приклади відомих «автономістів» Б. Хмельницького, М. Драгоманова, М. Грушевського [5]. Проте наприкінці 1917 р. Д. Дорошенко вже був палким прихильником незалежної України.

Подальша еволюція поглядів Д. Дорошенка простежується в 1918 р. В цей час він вступає до УПСФ. Перебуваючи на посаді міністра закордонних справ в гетьманському уряді на чолі з Ф. Лизогубом визначає гетьманство як найбільш вдалу форму втілення самостійної України. Таким чином Д. Дорошенко з плином часу приходить до позицій державницької школи. Як стверджує низка дослідників, справжнім «державником» він стає під впливом В. Липинського [1].

Після приходу до влади Директорії Д. Дорошенко вирішив відійти від політики та повернутись до наукової праці, і подав прохання у Міністерство народної освіти про призначення його на посаду викладача історії у Кам'янець-Подільському державному університеті.

У квітні 1919 р. Д. Дорошенко поїхав до Станіслава, а потім виїжджає до Чехії в університетських справах, але залишається там надовго на еміграції.

Після поразки української революції державницька школа в українській історіографії перебуває під впливом В. Липинського. А. Д. Дорошенко в тандемі із Липинським стає головним популяризатором його історичних концепцій.

Таким чином, за доволі нетривалий час Д. Дорошенко еволюціонує у своїх поглядах щодо політичного ідеалу майбутнього України та стає відданим провідником цих ідей крізь призму історичної науки.

Література:

1. Андреев В. Дмитро Дорошенко: «перший» чи «другий» в українській історіографії першої половини ХХ ст.? (Досвід вивчення інтелектуальної біографії історика) / Віталій Андреев // УІЖ. – 2007. – № 4. – С. 102-122.
2. Андреев В., Руденко А. Рід Дорошенків у громадсько-політичному та культурному житті України (XVII—XX ст.) / В. Андреев, А. Руденко // УІЖ.— 2015. —№ 1 — С. 39–56.
3. Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. — К., 1998. — С. 87–88.
4. Винар Л. Дмитро Дорошенко: видатний дослідник української історіографії і бібліографії: видатний дослідник української історіографії і бібліографії / Л. Винар // Український історик. – 1982. – №3. – С. 75-76.
5. Дорошенко Д.І. Мої спомини про давнє минуле / Д. І. Дорошенко. – Мюнхен, 1969.
6. Лупандін О. Громадсько-політична та державна діяльність Дмитра Дорошенка / Олексій Лупандін // УІЖ. – 2007. – № 3. – С. 36-46.
7. Іваницька С. Г. Дорошенко Дмитро Іванович / С. Г. Іваницька / Українська ліберально-демократична партійна еліта: «колективний портрет» (кінець ХІХ — початок ХХ ст.). — Запоріжжя: Просвіта, 2011. — С. 377—382.

Моїсєєва Т.М.

к. і. н., доцент, кафедра правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ЄВРЕЙСЬКІ БОГАДІЛЬНІ У ДОЖОВТНЕВИЙ ЧАС (СТАТУТНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ)

Виникнення богоугодних закладів в науковій літературі пов'язується з поширенням християнства. Заклади для опіки нужденних, старих, калік

спрадавна існували на теренах багатьох держав. Значного поширення вони набули і на українських землях. В добу Російської імперії питання функціонування богаділень вирішувалися на імперському рівні. Подібні заклади могли створюватися, в тому числі, за професійною чи становою (військові богадільні), або національною (єврейські) ознаками.

Ми проаналізуємо статутні основи діяльності єврейських богаділень. Призначенням їх була опіка неімущих літніх євреїв, «увечних и слабосильних», неспроможних до праці та позбавлених засобів до існування [1, С. 3; 5, С. 3; 7, С. 1].

Діяльність богаділень повинна була поширюватися на місто, в якому вони створювалися. В той же час, статuti деяких з них передбачали перспективу, по мірі можливостей, надання місць «иногородним євреям» [2, С. 1; 6, С. 1]. Статутом Харківської богадільні поряд з цим встановлювалася нижня межа віку опікуваних – «не моложе 50 лет» та ценз проживання в місті – не менше 10 років [3, С. 1].

Слід відзначити, що управлінські органи згадуваних закладів намагалися не обмежуватися наданням підопічним притулку та задоволенням нагальних потреб (одежа, їжа), а й організовували для них медичний нагляд і допомогу (безкоштовно) у створюваних при богадільнях лазаретах, амбулаторіях, аптеках, або через запрошуваних лікарів [2, С. 1 – 2; 5, С. 3].

У більшості випадків, нормативними документами чисельність контингенту установ не визначалася, вона ставилася у залежність від фінансової спроможності. Серед опрацьованих документів, виняток становлять статuti Васильківської та Житомирської богаділень, де чисельний комплект визначався, відповідно, в 10 та 25 ліжок з перспективою подальшого збільшення, за наявності коштів та приміщень [2, С. 2; 3, С. 1; 6, С. 2].

Бажаючі вступити до богадільні повинні були звернутися з проханням до керівного органу закладу («Рада» – Слуцька богадільня, «Опікунство» – Харківська, «Рада старшин» – Віленська). У випадку позитивного рішення, прохачі приймалися до установи в порядку часу надходження заяв [3, С. 2; 5, С. 3 – 4; 7, С. 1 – 2].

Більш інформативним щодо визначення характеру досліджуваних закладів є статут Харківської богадільні, в якому, зокрема, визначено і правила для «богадільців», як то: в стінах богадільні слід було носити лише визначений одяг, надавати найслабшим можливу допомогу; заборонялося просити милостиню, відлучатися з установи без дозволу. Власний одяг підопічних, який відбирався при їх вступі, міг видаватися лише у вихідні, святкові дні, а також при тимчасових відпустках [3, С. 2].

Статути встановлювалися і підстави звільнення з богаділень: за власним бажанням; у випадку значного поліпшення стану і можливості утримувати себе самостійно; по розпорядженню керівництва – особи, що

порушили правила внутрішнього розпорядку, та «лица дурного поведения, если после неоднократных увещаний не исправятся» [3, С. 2; 6, С. 3; 7, С. 2].

Не можна обійти увагою і, визначену нормативними документами, фінансову складову діяльності закладів. Джерелами надходжень визначалися: суми коробкового збору, відсотки з недоторканого капіталу, приватні пожертвування грошима та речами, прибутки від благодійних заходів, що влаштовувалися на користь богаділень.

Отже, Статути єврейських богаділень є важливим джерелом інформації щодо призначення цих закладів, процедури прийняття та звільнення опікуваних, правил внутрішнього розпорядку, управлінських структур та джерел фінансування.

Література:

1. Устав богадельни для бедных евреев. – Белая церковь: Типография Ш.Б. Рапопорта, 1910. – 8 с.
2. Устав богадельни и амбулатории для бедных евреев г. Василькова Киевской губернии. – Васильков: Типография И.Л. Дубовиса, 1907. – 12 с.
3. Устав Богадельни Общества пособия бедным евреям г. Харькова. – Харьков: Типография В.Д. Цукермана, 1910. – 4 с.
4. Устав богадельни, учреждаемой обществом пособия бедным г. Херсона иудейского вероисповедания. – Херсон: Тип. «Юг», 1912. – 12 с.
5. Устав еврейской богадельни в г. Слуцке Минской губернии. – Слуцк: Типография Я.Х. Яброва, 1898. – 10 с.
6. Устав еврейских больницы и богадельни в г. Житомире. – Житомир: Типо-Литография М. Дененмана, 1897. – 20 с.
7. Устав общественной еврейской богадельни в г. Вильне. – Вильна: Типография М.Б. Жирмунского, 1903. – 12 с.

Нестеренко О.П.

студентка, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди
(Переяслав-Хмельницький, Україна)

ІСТОРІЯ БЕРЕСТЯНОГО ПРОМИСЛУ В УКРАЇНІ

Уся багатвікова історія нашого українського народу пов'язана з історією дерева та з мистецтвом його вирощування на рідній землі.

Минають літа, удосконалюється життєдіяльність людини на землі, сягає фантастичних і нереальних вершин сучасна наука і техніка, але неминучою цінністю споконвіку для усіх є саме дерево. З давніх давен наша багата й прекрасна Україна славиться своєю історією. Своєю тяжкою

працею, завзяттям, подвижництвом і творчістю творять чарівні люди, котрі не можуть уявити свого існування без мальовничої природи. Споконвічна любов нашого народу до лісу і села – загальновідома кожному.

Береза, за народними віруваннями, – одне з найдавніших дерев, з яких починалося створення світу. Колись її вважали оберегом від злих духів і нещастя, тому часто садили біля хати, щоб милувала око і захищала садибу. Наші предки вірили, що береза – це дерево русалок, які полюбляють на ній гойдатися, тому на русальний тиждень березу прикрашали шматочками полотна, різноманітними барвистими стрічками, вінками, різними дарами [2].

Слово «береза» йде корінням в глибоку старовину. Достеменно відомо, що в індоєвропейських мовах існувало слово «берег» і слово «береза», які означали «світлий», «ясний», «блискучий», «білий». Родова назва берези - *Betula* - переводиться з латині як «ощасливлений», «блаженний». Можливо, це пов'язано з почуттями людини, яка напилася весняного березового соку, дивного за смаком і неоціненого по своїй користі. У східних слов'ян береза рахувалася священним деревом, що втілює жіночий початок. Під час весняного свята Селлика в селища вносили молоду берізку, яка тільки-но розпустилася, а дівчата надягали на голову вінки з гілок, уподібнюючи себе міфологічному дереву. Як символ чистоти береза була відома в німецькій, балтійській і центральноазіатській культурі.

Слов'яни використовували березу в обряді, присвяченому зустрічі нового року, який до XV століття починався не взимку, а навесні. Згодом береза стала одним з головних фольклорних образів. У піснях, казках, переказах вона символізує весну, батьківщину, дівочу красу то в образі берегині скарбів, то мудрої дочки, то зачарованої красуні.

Неспроста береза була так популярна у багатьох народів. Люди здавна підмітили її чудові цілющі властивості. В травниках XVI-XVII століть можна знайти рецепти лікування різних недуг березовим листям, бруньками, корою, соком і чагой – грибом, що паразитує на стовбурі берези. У кожного народу були свої секрети обробки березової сировини для приготування зілля: зажирювання, проварювання в різних розчинах, вимочування. Наприклад, шляхом перегонки виготовляли з кори дьоготь, який застосовувався для лікування екземи і загоєння ран. Навіть в сучасній медицині при деяких захворюваннях використовують цілющі властивості берези.

Крім лікування, березу широко використовували і в побуті. З гілок в'язали лазневі вінки, а деревину заготовляли на дрова. Березові дрова найспекотніші, довго горять і не стріляють з топки вугіллям, як ялиця, ялина або сосна. Наприклад, осикових дров треба спалити в два з половиною рази більше, ніж березових, щоб отримати стільки ж тепла.

Деревина цього дерева дуже щільна, з красивою текстурою і добре полірується. З неї виходить прекрасні і дуже дорогі меблі. Трудомісткість обробки з лишком компенсується вишуканістю, оригінальністю і довговічністю виробів. Однак всесвітню популярність березі принесла аж ніяк не її деревина, а верхній шар кори, білий зовні і золотисто-жовтий зсередини – береста.

Її використовували в будівництві, для виготовлення різних господарсько-побутових предметів, мисливського приладдя і багато чого іншого, причому не тільки на Русі. Наприклад, китайці з берести робили папір і фарби для шкіри, хутра та тканини, а індіанці Північної Америки – пироги, каное і вігвами.

З цього зручного, красивого і володіючого дивовижними властивостями матеріалу майстри донині виготовляють нарядні, витончені вироби – не тільки практичні предмети побуту, а й твори традиційного народного мистецтва.

Перш за все зазначимо, що в усьому світі росте близько 120 видів берез, але береста не з усіх видів годиться для творчості. Наприклад, з карельської або з берези Шмідта (залізної) кори не добути. «Золота» береза занесена в Червону книгу, заборонено не тільки вирубувати ці дерева, але навіть ламати гілочки. У нас в Україні росте береза «повисла», вона то і використовується для нашої творчості [1].

Береста – це корковий шар на поверхні берези. Зверніть увагу на вузькі рисочки, що йдуть поперек стовбура. Це так звані чечевички — своєрідні кватирки, через які дихає стовбур. Влітку кватирки відкриті, і через пухку тканину, що заповнює чечевички, вільно проходить кисень. На зиму вони закриваються — пухка тканина опробковілих сочевичок заповнюється особливою речовиною, що робить їх непроникними.

Зайшовши в селянську хату, можна було побачити багато берестяного начиння, необхідного в господарстві: кошики, сільниці, хлібниці, великі ємності для зберігання борошна, круп, заплічники для грибів і ягід, личаки, підноси, тарелі, кухлі. В берестяних ємностях навіть у спеку не псуються молочні продукти, в них можна солити гриби, квасити капусту, тримати мед, ягоди. З берести виготовляли кінську упряж, мотузки, на рибальських сітках — поплавці, іграшки для дітей. Бересту використовували для виготовлення музичних інструментів: пастуших ріжків і жалійок [2].

Селяни знали, що зроблені з декількох шарів берести посудини зберігають температуру вмісту. Так, гаряча рідина в берестяній посудині довго не остигає, а холодна тривалий час не нагрівається. Тому туеса і бутлі-горлаткі були постійними супутниками селянина на сінокосі: в липневу спеку принесений з собою квас до самого вечора залишався холодним. Завдяки герметичності і антисептичним властивостям берести молоко в берестяній посудині не прокисає набагато довше, ніж в будь-

якому іншому посуді. Свіжа риба довше зберігається в коробу або закритому кузові.

Борошно селяни розміщували в берестяних ємностях, знаючи, що в них продукт ніколи не буде зіпсований жучком або борошняним черв'яком. Сіль або цукор в посуді з берести не відволожаться при зміні вологості повітря, як це часто буває в будь-якій іншій тарі.

Плетіння з берести займає на етнічних українських землях визначну роль. У 18-19 ст. цей вид ремесла розповсюдився головним чином у місцевостях, прилеглих до лісу. Найбільше осередків плетіння налічувалося в Київській, Чернігівській, Полтавській, Подільській та Волинській губерніях, а також у Галичині. Дитячі іграшки також робилися з берести. У кожного немовляти були берестяні брязкальця-шаркунки. Вони служили також оберігом і розвивали мислення. Надалі дитину оточували плетені з берести іграшки у вигляді тварин, людей, предметів побуту. Найпростіші іграшки - м'ячики, човники та інші – він навіть міг зробити сам. У давніх народів повсюди побутувала берестяна нічна колиска, тоді як денну робили з іншого дерева. У берестяній колисці малюк не мерз і спав міцним сном. Бересту використовували для виготовлення конської упряжі, мотузок і музичних інструментів: пастуших ріжків і жалеек, цей матеріал настільки легкий, що навіть великі вироби з нього практично невагомі. З великими берестяними кошиками і кузовками селяни ходили в ліс по гриби і ягоди, причому у кожного члена сім'ї свій кузов. А вже великі кузови носили за спиною на лямках. Повні, вони досить важчі, тому повинні бути зручними. Коли кузов був готовий, той, кому він призначався, поспішав відразу ж його надіти, навантажити до межі і походити якийсь час. Поступово свіжа береста, прилягаючи до спини, повністю повторювала її контур, підсихала і тому на багато років ставала найзручнішою для її господаря. І навпаки, будь-кому іншому чужий кузов створював масу незручностей. На сінокосі селянин носив на поясі берестяний чохол з водою і брусом для редагування коси. Ноги були взуті в берестяні постолі, а на голові була шапка з берести. Плетене з берести взуття було у великій пошані - воно тривалий час носилося і не промокало. Справжні чудеса творили з берестом наші предки. Вони обробляли її дивним чином, після чого вона набувала властивості шкіри. З такою берести навіть шили одяг, практичний і довговічний. Сьогодні майстри по гідності оцінили цей декоративний матеріал, екологічний, зручний в роботі, практично не вимагаючий додаткової обробки і маючий на диво сильну енергетику. Береста, що йде коріннями в туманне язичництво, відкриває допитливому розуму і вмілим рукам майстра свої секрети [3].

Торкаючись до неї, ніжну на дотик, м'яку і бархатисту, майстер перетворює її в ошатні, практичні, гармонійні, витончені, а головне - самобутні вироби, в останні роки входять до моди прикраси з берести.

У наш час майстри почали відроджувати давні традиції, ремесла, в тому числі берестяний промисел.

Література:

1. Кутрынин А.В. Берестяное узорочье. – И, 2013. – 228 с.
2. <http://lis.volyn.ua/?p=5121>
3. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:E0XUYuBUReUJ:www.eduportal44.ru/Neya/CentrRT/SiteAssets/DocLib24/%25D0%25A1%25D0%25BC%>

Ницевич А.Д.

к. т. н., доцент, кафедра автомобильного транспорта,
Одесский национальный политехнический университет
(Одесса, Украина)

ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИИ ГОРОДСКОГО АВТОМОБИЛЬНОГО ТРАНСПОРТА

Автомобильный транспорт относится к основным источникам загрязнения окружающей среды. В крупных городах на долю автотранспорта приходится более половины объема вредных выбросов в атмосферу. Несоответствие транспортных средств экологическим требованиям при продолжающемся увеличении транспортных потоков и плохих дорожных условиях приводит к постоянному возрастанию загрязнения атмосферного воздуха, почв и водных объектов. Уровни загрязнения воздуха оксидами азота и углерода, углеводородами и другими вредными веществами на большинстве автомагистралей в 5-10 раз превышают предельно допустимые концентрации.

Основными причинами сложной экологической обстановки в городах, связанной с эксплуатацией автотранспорта, являются:

- отсутствие надлежащего контроля на предприятиях за соблюдением нормативов государственных стандартов по токсичности и дымности отработавших газов транспортных средств;
- выпуск этилированных автомобильных бензинов, не позволяющих исключить выбросы соединений свинца и использовать каталитические нейтрализаторы;
- слабый контроль за качеством реализуемого моторного топлива;
- недостаточное внимание, уделяемое переводу автотранспорта на менее токсичные виды топлива;
- въезд на территорию городов большегрузного транспорта;
- отсутствие достаточной нормативной базы, низкий эффект экономического механизма управления охраной окружающей среды на транспорте.

Для выхода из этого тупика необходимы новые технические решения и новые организационные мероприятия. Решение экологических проблем автотранспорта требует значительных финансовых средств, изыскать

которые на предприятиях-изготовителях сейчас практически невозможно. Поэтому необходимо создать и запустить экономические механизмы, стимулирующие приобретение и эксплуатацию экологически чистых транспортных средств, мобилизацию средств на их производство.

В 2000 г. мировой парк автомобилей достиг примерно 1 млрд. единиц, из которых 83-85% приходится на легковые автомобили, а 15-17% - на грузовые автомобили и автобусы. Из общего числа легковых автомашин примерно 40% сосредоточено в США, 10% - в Японии и 20% - в четырех европейских странах: ФРГ, Франции, Италии и Великобритании. На каждую 1000 жителей в 2001 г. в среднем приходилось: в США - 534 автомобиля, Франции - 454, в Великобритании - 322, в России - 167 автомашин.

По воздействию на организм человека компоненты отработавших газов подразделяются на:

- *токсичные* - оксид углерода, оксиды азота, оксиды серы, углеводороды, альдегиды, свинцовые соединения;
- *канцерогенные* - бенз(а)пирен;
- *раздражающего действия* - оксиды серы, углеводороды.

Оксид углерода - газ без цвета и запаха. При вдыхании проникает в кровь и образует комплексное соединение с гемоглобином - карбоксигемоглобин. Оксид углерода реагирует с гемоглобином в 210 раз быстрее, чем кислород, что приводит к развитию кислородной недостаточности.

Оксид углерода в воздухе в зависимости от степени концентрации вызывает:

- слабое отравление через 1 ч ($C = 0,05$ об. %);
- потерю сознания через несколько вдохов ($C = 1$ об. %).

Оксиды азота - смесь различных оксидов: NO_2 , N_2O_3 , N_2O_4 .

Наибольшую опасность представляет NO_2 .

Для многих крупных городов характерно превышение предельно допустимой концентрации оксида углерода в 20-30 раз, с чем врачи связывают высокую смертность от инфаркта миокарда.

Концентрация оксидов азота в городах увеличивается в 10-100 раз. Поступающие в атмосферу оксиды азота сохраняются в ней в течение 3-4 дней. В результате фотохимических реакций на солнечном свете оксида азота образуется диоксид азота NO_2 , который вместе с углеводородами является причиной образования токсических туманов, называемых смогами.

Основу классификации отходов, образующихся на предприятиях автотранспорта, составляет деление их по агрегатному состоянию, источникам образования и направлениям использования. По агрегатному состоянию отходы автотранспортного производства разделяются на пять классов: твердые, жидкие, пастообразные, пылеобразные и газообразные.

Один автомобиль за свой жизненный цикл образует массу вторичных ресурсов и отходов, в 10 раз большую массы самого автомобиля. Если при этом учитывать и применяемую воду (для мойки и систем охлаждения), то масса образующихся отходов превышает собственную массу автомобиля в 100 раз. Например, АТП из 150 автомобилей ЗИЛ-130 за один год эксплуатации ориентировочно образует 1,5 тыс. тонн вторичных ресурсов и отходов, а с учетом потребления воды - 9 тыс. тонн.

В конструкции грузовых автомобилей основные источники экономии топлива - дизелизация (54%), регулирование скорости вентилятора (28%), применение радиальных шин (13%), улучшение аэродинамических форм и обтекателей (5%).

Важным является достижение абсолютных значений экономии топлива при постепенной реализации мероприятий научно-технического прогресса. Так, опыт США показал, что эффект от внедрения регулирования скорости вентилятора в 1974 г. составлял всего 68 млн. литров, а в 1982 г. было сэкономлено 2500 млн. литров, т.е. в 35 раз больше.

Перспективными направлениями по совершенствованию современного автомобиля с двигателем внутреннего сгорания являются: повышение коэффициента полезного действия двигателя за счет совершенствования процессов сгорания (турбонаддув, работа двигателя на переобедненных смесях, электронное зажигание); сокращение потерь на трение (уменьшение поверхности поршней, сокращение опорных поверхностей вкладышей, использование керамических покрытий); оптимизация режимов работы двигателя за счет электронных систем управления рабочими процессами двигателя; применение двухтопливных автомобилей (бензин - газ; дизельное топливо - газ).

При применении каталитических преобразователей - нейтрализаторов весь объем отработавшего газа проходит через нейтрализатор, который выполняет следующие функции: дожигание, вследствие чего сокращается количество СН и СО; каталитическое окисление (платина, палладий) при температуре 480°C, в результате чего вредные примеси превращаются в H₂O (пар) и СО₂. В ряде схем каталитические преобразователи объединяются с системой подачи воздуха в выхлопной коллектор, что улучшает качество очистки. При преобразовании СН и СО нейтрализатор называется двухступенчатым. При дополнительном воздействии на NO_x (с использованием катализатора на основе соединений родия) это соединение разлагается на кислород и азот. Такие нейтрализаторы называются трехступенчатыми и практически обеспечивают безвредный состав отработавших газов. Преобразование NO_x возможно только в том случае, если состав рабочей смеси

регулируется. При использовании этилированного бензина нейтрализаторы быстро выходят из строя.

Альтернативные заменители бензина могут быть естественного и искусственного происхождения. При нормальных условиях они могут находиться в жидком (этанол, метанол) или газообразном (пропан, бутан, коксовый и генераторный газы, водород) состоянии. Преимущественное применение в качестве моторного топлива на автомобильном транспорте сжиженного нефтяного газа (ГСН) и сжатого природного газа (ГСП) обусловлено тем, что они имеют физико-химические свойства, близкие к бензину. Это требует лишь незначительного изменения конструкции двигателя и позволяет равнозначно работать на двух видах топлива.

В Бразилии в 1985 г. уже все автомобили работали на смесях с содержанием метанола 2-10%. Предполагалось, что удельный вес метанола в автомобильном топливе Бразилии будет непрерывно возрастать. Использование газового топлива в виде смеси пропана и бутана позволяет снизить на холостом ходу количество окиси углерода в 4 раза, а в рабочем режиме в 10 раз. Сегодня в мире эксплуатируется уже несколько сот тысяч таких автомобилей. Еще в 1970 г. Япония имела около 300 тыс. автомобилей на газовом топливе, в Италии - 500 тыс.

Энергетические и экологические кризисы больших городов стимулируют создание электромобилей. Так, в Калифорнии (Лос-Анджелес - родина фотохимического смога) был принят закон об охране воздушного бассейна. Согласно закону, к 2003 г. в Калифорнии должно быть 10% автомобилей, не выбрасывающих в атмосферу отработавшие газы. Это позволило инициировать программу разработки электромобилей.

Электромобили должны быть конкурентоспособными современным автомобилям с двигателем внутреннего сгорания. Коммерческий успех электромобиля зависит от первоначальной стоимости, эксплуатационных затрат, запаса хода, времени службы и зарядки аккумуляторных батарей, надежности и безопасности. В настоящее время все эти показатели в основном зависят от качества аккумуляторных батарей.

Федеральные стандарты по экономии топлива и защите окружающей среды оказали в США большое стимулирующее влияние на использование компьютерной техники. Применение указанных стандартов, во-первых, требует соответствующего приборного обеспечения и методов, позволяющих контролировать расход топлива и содержание вредных примесей в отработавших газах. Во-вторых, они вызвали необходимость установки на автомобилях различных систем, в том числе и компьютерных, регулирующих процессы подачи топлива, создания топливовоздушных смесей с учетом экономичности, экологичности и безопасности автомобиля.

Петелкакі В.Ф. доцент, зав. кафедри
Петелкакі В.В. ст. викладач
Чередніченко Т.М., інж. I категорії
кафедра фізичного виховання і спорту
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ПЛАВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Плавання може використовуватися з метою професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) студентів навчальних закладів, майбутніх представників різних професій і спеціальностей. Насамперед, плавання застосовується при підготовці майбутніх захисників Вітчизни, працівників Міністерства з надзвичайних ситуацій, морського транспорту тощо. Таке плавання називається прикладне плавання (ПП) – це застосування навичок плавання для виконання у воді оптимальних, результативних дій, пов'язаних із вирішенням певних ситуаційних завдань (порятунку потоплюючих, діставанням затонулих предметів, переправою вплав тощо).

ПП припускає не тільки вміння плавати на швидкість і дальність, але й уміння пірнати в довжину й глибину, раціонально пересуватися під водою, рятувати потоплюючих, надавати їм першу допомогу, стрибати у воду з великої висоти, переправлятися вплав, плавати в одязі (у воєнному обмундируванні), з вантажем (зброєю) у руках, легко орієнтуватися у водному середовищі й знаходити оптимальний вихід з аварійних ситуацій на воді.

Заняття ПП передбачають оволодіння технікою плавання на боку, брасом на спині, пірнання, занурення у воду з поверхні, пересування під водою, плавання в ускладнених умовах, допомогу потоплюючим.

При переправах, транспортуванні вантажів і потоплюючого, при плаванні в одязі особливо успішно може застосовуватися плавання способом на боці.

У прикладному плаванні широко застосовується брас на спині. Його прикладна цінність полягає в тому, що плавець перебуває в дуже зручному для дихання й відпочинку положенні, а рухи ногами дозволяють створити більші тягові зусилля. Плаваючи цим способом, дуже зручно надавати допомогу втомленому товаришеві або транспортувати потерпілого (пораненого). Дуже зручно користуватися цим способом і для відпочинку під час тривалого плавання. Незручність у застосуванні брасу на спині полягає в тім, що при цьому важко орієнтуватися в просторі, тому що зоровий аналізатор виявляється практично виключеним.

Плавання під водою – важлива прикладна навичка. Воно застосовується при діставанні предметів із дна, а також при порятунку

потопаючих. Головні труднощі при плаванні під водою – це тривалий час затримки дихання. Навіть при середніх фізичних даних після 3-5 тренувань можна навчитися затримувати дихання від 30 до 60 с і пропливати за цей час під водою від 20 до 50 м.

Дуже важливо, з метою запобігання негативних наслідків для організму пірнання й затримки дихання, грамотно виринути з води. Опинившись на поверхні, потрібно видихнути залишки повітря у воду й зробити глибокий вдих. Для швидкої ліквідації кисневого голоду, що утворився під водою, рекомендується знову здійснити гіпервентиляцію легенів, причому краще це зробити, не виходячи з води.

Довжину подоланої під водою дистанції й глибину занурення необхідно обговорювати заздалегідь і збільшувати їх поступово. Орієнтування під водою ускладнене, тому пірнати необхідно тільки з відкритими очима, а в умовах поганої видимості – з витягнутими вперед руками. Перебувати під водою для починаючого плавця більше 30-40 с небезпечно для здоров'я. Тому час перебування під водою разом із зануренням і виринанням не може перевищувати ці межі.

Важливим завданням прикладного плавання є оволодіння навичками плавання в ускладнених умовах. Такими умовами можуть бути: холодна вода, течія, хвилі, необхідність плавання в одязі, із предметами (зброєю), з використанням індивідуальних спеціальних засобів, підручних плаваючих предметів і підсобних засобів, при судамах і травмах.

Плавання в холодній воді створює більші труднощі, пов'язані зі швидким охолодженням і переохолодженням організму. Уже при температурі води 24°C час безпечного перебування у воді виміряється всього 7-9 год. При температурі води 0...10° С час безпечного перебування в ній обмежується 20-40 хв.

Плавання при хвилях пов'язане зі значними труднощами. Хвилі ускладнюють дихання і збивають із напрямку руху. При зустрічній хвилі краще плисти кролем або на боку, при попутній – брасом, при хвилі, що йде зліва, – на лівому боці або брасом. Щоб полегшити дихання, вдих краще виконувати убік від хвилі, що насувається. Орієнтуватися треба в момент знаходження на гребені хвилі, а при відсутності орієнтирів зберігати напрямок руху так, щоб хвиля увесь час була з однієї сторони.

Плавання в одязі обмежує рухи плавця й гальмує просування у воді. Найдоцільніше це робити, використовуючи способи плавання без виносу рук з води. Якщо плавець почав занурюватися під воду, треба, зберігаючи самовладання, виринути і зробити глибокий вдих. Дихання при цьому таке ж, як і при багаторазовому зануренні. Якщо одяг має вільний покрій і виготовлений зі щільної тканини, вона у воді заповнюється повітрям і на деякий час замінює допоміжний плавальний засіб.

Плавання з предметами проводиться залежно від їхньої ваги, плавучості, габаритів і вимог до зберігання. Вага вантажу, з яким можна

плисти, не використовуючи додаткової плавучості, у середньому складає 9 кг. З важкими предметами легше плисти, прикріпивши їх до паска так, щоб вони повністю знаходилися під водою. Якщо важливо не замочити предмет, що транспортується, то його для збереження доцільніше всього тримати в руках, а плисти на спині за допомогою одних ніг.

Освоєння прийомів *порятунку потоплюючих або поранених* і надання їм першої допомоги проводиться в парах. Спочатку прийоми вивчаються на суші, потім – у воді (стоячи на дні на мілині), а потім – на глибокому місці. Закінчується оволодіння прийомами ситуаційної гри, у якій моделюється й програється ситуація допомоги потоплючому у воді й на суші.

Література:

1. Профессиональная и военно-прикладная физическая подготовка на основе экстремальных видов спорта: Моногр., г. Екатеринбург, Гуманит. ун-т, 2013 г. – 392 с.
2. Раевский Р.Т., С.М. Канишевский. Профессионально-прикладная физическая подготовка студентов высших учебных заведений: учеб.-справ. пособие. – О.: Наука и техника, 2010. – 380 с.
3. Раевский Р.Т., Петелкаки В.Ф. Плавание: Учеб. пособие для студентов нефизкультурных вузов. – Одесса: Наука и техника, 2005. – 326 с.

Федорова А.И.

к. и. н., доцент, кафедра истории и этнографии Украины,
Одесский национальный политехнический университет
(Одесса, Украина)

СТАРООБРЯДЦЫ-ПОПОВЦЫ Г. ОДЕССЫ В НАЧАЛЕ XX В.

В современной исторической науке особое внимание уделяется микроистории. В этом плане представляется интересным освещение деятельности отдельных старообрядческих общин, их священников. В старообрядческой историографии эта проблема находится в процессе разработки, а некоторые отображенные аспекты требуют уточнений. Такая ситуация сложилась и со старообрядцами-поповцами г. Одессы.

Так, А. Пригарин указывает: *«В конце XIX века у одесских староверов, приемлющих священство «Белокриницкого рукоположения», появился свой священник — о. Петр (Матасов)... На место о. Петра заступил в 1905 году о. Стефан (Кравцов), окормлявший общину до 1920 года»* [2]. Эта же информация подается и на сайте «Старообрядчество Украины» в разделе «Общины Украины» [1]. Документы фонда Канцелярии архиепископа Московского и всея Руси Российского государственного архива древних актов [3; 4; 5] дают возможность

уточнить эти данные. Прежде всего, благодаря этим документам, мы можем констатировать, что Петр Иванович Матасов и Стефан Киприанович Кравцов служили в Одессе одновременно, а не последовательно.

В последней трети XIX — начале XX в. в среде старообрядцев-поповцев не было единства. После появления в 1862 г. «Окружного послания» старообрядцы разделились на окружников и неокружников, в т.ч. и одесские.

В 1905 г., который известный старообрядческий апологет Ф.Е. Мельников назвал началом «золотого века старообрядчества», началось активное строительство и обустройство старообрядческих церквей. В Одессе в этом году купец 2-й гильдии Дмитрий Кириллович Ларионов, владелец мельницы и макаронной фабрики, обустроивает церковь на втором этаже собственного дома по ул. Успенской, 121. Под храм купец выделил 6 квартир, а две квартиры оставил священнику и дьяку (все эти квартиры приносили ему в год доход 1000 рублей, на сооружение церкви предполагал потратить не менее 2000 рублей) [5, л. 23 об.].

Этот храм был освящен во имя Святого Николы Чудотворца. Туда в конце 1905 г. архиепископом Иоанном (Картушиным) и был направлен протоиерей Петр Матасов. Это был окружнический приход и строители храма прилагали все усилия, чтобы он был не хуже чем неокружнический.

9 января 1906 г. Д.К. Ларионов, строитель храма, и его помощники П.М. Санютин и И.Н. Цепов уведомили архиепископа Иоанна: *«присланный Вами священник о. Петр Матасов служит очень хорошо и великолепно»*, но в церкви нет *«хорошего пения, да и петь-то некому, если и есть какие певчие, да и те поют по-неокружнически и по-безпоповски»*; просили известных меценатов А.И. Морозова и М.С. Кузнецова оказать помощь на содержание певчих или прислать в Одессу кого-либо из своих, в чем надеялись на поддержку архиепископа [3, л.1 об. — 1а].

Также в городе существовал и неокружнический приход — церковь Покровы Пресвятой Богородицы, где служил о. Стефан Кравцов (будущий измаильский епископ и белокриницкий митрополит Силюян [6]), а старостой был влиятельный купец Варфоломей Антонович Дубинин, директор торгово-промышленной фирмы «А.К.Дубинин» [7]. В собственном доме В. Дубинина по ул. Старорезничная, 5 и размещался этот приход. С 1906 по 1910 гг. эта община сооружала новый храм на углу улиц Преображенская и Малая Арнаутская.

1-2 июня 1906 г. Первый всероссийский съезд мирян-неокружников в Москве обсуждал проект о примирении с окружниками. 5 июня на Рогожском кладбище был подписан акт о примирении: со стороны неокружников его подписал и одесский иерей Стефан Кравцов. Однако полного примирения не удалось достичь. 9 апреля 1907 г. в Бендерах было подписано очередное примирение, которое подписали также епископ

Балтский и Одесский Кирилл, одесский священник Стефан Кравцов и диакон Федор Гусяков, а также депутаты г. Одессы В. Дубинин, Н. Тюрин, П. Кондрашов.

После подписания в 1906 г. акта о примирении Петр Матасов, видимо, некомфортно себя почувствовал в Одессе, неоднократно задумывался о смене места служения: например, просился на Рогожское кладбище [4, л. 47 об.; 5, л. 10 об. — 2], но получал отказ; его посещала мысль: *«может быть я буду здесь лишним»* [3, л.27]. Прихожане храма — Д.К. Ларионов, П.М. Санютин, П.Л. Гладков, И.Н. Цепов, А.Ф. Давидов, П.М. Поддерегин, П. Привалов, Ф.М.Сипаткин, И.С. Ивлев преподнесли о. Петру в подарок крест: *«Мы нижеподписавшиеся прихожане вверенного Вам храма высоко ценим Ваши заботы, труды и попечения, с наслаждением слушаем Ваши поучения. С благоговением взираем на Ваше великолепное священнослужение. С радостью смотрим на Ваши тактические поступки, которыми Вы расположили тех, кои прежде ратовали против нас, а своим смирением Вы победили* (подчеркнуто мною — А.Ф.).

В ознаменование нашего к Вам уважения мы грешнии просим Ваше благословение принять от нас в день Вашего Ангела святой крест для ношения на персах и молим Бога да будет оное знамение победы на преумножение церкви христовой на славу нам и на страх врагам» [3, л. 28]. Таким образом, прихожане отмечали великую заслугу о. Петра в деле примирения. Однако объединенное общество было против ношения П. Матасовым преподнесенного креста, чем он был огорчен и просил архиепископа Иоанна разрешить спор.

П. Матасов был очень инициативным. Так, он в мае 1908 г. предлагает архиепископу обустроить в Иерусалиме собственную старообрядческую церковь с убежищем, если не с монастырем, поскольку в последнее время возросло туда паломничество старообрядцев. На что получен ответ: *«Иметь церковь желательно, но нужны большие средства, которые в настоящее время нужны на постройку храмов у себя — в России»* [4, л. 31 об. — 34]. В первой половине лета 1908 г. он совершил поездку в Крым к старообрядцам — посетил Севастополь, Ялту, Керчь, предлагал назначить в этот регион священника [4, л. 40-41].

12 июня 1909 г. епископ Балтский и Одесский Кирилл переводит Петра Матасова в Херсон в храм Введения Пресвятыя Богородицы к более состоятельным купцам братьям Тропиным. О. Петр заступил место ранее проживавшего там о. Саввы, а на его место Д.К. Ларионов выписал из Жуковцов (предполагаем Винницкой обл.) о. Иоанникия [5, л. 22 — 22 об.].

Таким образом, в начале XX в. существовало два прихода старообрядцев-поповцев в Одессе. В окружническом приходе служил о. Петр (Матасов) с 1905 года, а не до 1905 г., как считалось ранее.

Одновременно в неокружническом служил о. Стефан (Кравцов). В 1906 г. окружники и неокружники Одессы примирились, хотя проблем в связи с этим не убавилось.

Литература:

1. Общины Украины. История общины. Одесса. [Электронный ресурс.] — Режим доступа: <https://sites.google.com/site/staroobradcestvo/church/odessa-1-4>
2. Пригарин А.А. Старообрядцы в Одессе: забытые факты истории // Старообрядчество Украины и России: прошлое и современность. — К., 2004. — С.21-29.
3. Российский государственный архив древних актов. — Ф. 1475. — Д. 240.
4. Там же. — Д. 250.
5. Там же. — Д. 251.
6. Федорова А.И. Избрание и посвящение измаильского епископа Силуана в сан митрополита // Старообрядчество: история, культура, современность. — Великий Новгород, 2010. — С. 167-175.
7. Федорова А.І. Одеські купці-старообрядці (кінець ХІХ — початок ХХ ст.) // Інтелігенція і влада. Серія: Історія. — Вип. 34. — Одеса: Астропринт, 2016. — С. 72-87.

СЕКЦІЯ 7

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Білоусов О.С.

д. п. н., професор, кафедра правознавства,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

МІЖНАРОДНЕ ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПОДОЛАННІ «ЦИФРОВОЇ НЕРІВНОСТІ»

В умовах глобалізаційних процесів у світі особливо гостро постала і потребує негайного реагування та обставина, що зберігається та навіть збільшується значний інформаційно-технологічний розрив між країнами Заходу й іншим світом. Цей феномен останніми роками визначають зазвичай як «цифрову нерівність».

Показово, що на цю обставину, як на суттєвий фактор гальмування глобальних інтеграційних процесів, світове товариство звертало увагу ще на початку 80-х років ХХ ст. Так, наприклад, Генеральна конференція ЮНЕСКО, що відбулась у жовтні 1980 р., ухвалила резолюцію, на основі

якої мав формуватися новий міжнародний і комунікаційний простір [4, С. 242–243].

Наступні два десятиліття після ухвалення вказаної вище Резолюції ГК ЮНЕСКО переконливо продемонстрували погіршення стану справ щодо окресленої проблеми: безпрецедентне прискорення інформаційно-технологічних процесів не тільки закріплювало існуючий розрив між країнами так званого «золотого мільярду» та іншим світом, а й з кожним днем його збільшувало. Це врешті решт й спонукало до прийняття на саміті 22 липня 2000 р. «Хартії глобального інформаційного суспільства» (яка через те більш відома саме як «Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства»), яка значною мірою визначила подальші шляхи становлення глобального інформаційного суспільства у XXI ст.

Звичайно ж даний міжнародно-правовий акт носив у цілому декларативний характер, що, зокрема, знайшло відображення у закріпленні його статусу саме як хартії. Разом з тим, оцінюючи його значення, слід погодитися і з думкою дослідників, які зазначають, що «Правове забезпечення розвитку Глобального інформаційного суспільства починається з прийняття Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства, яка сприяла прийняттю у подальшому таких глобальних за сферою дії і суспільним значенням актів, як Декларація тисячоліття ООН (2000 р.), Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (2001 р.) та Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність (2003 р.)» та «...Окінавська хартія дала поштовх пошукам нових шляхів подолання нерівномірного розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, що заважає процесам глобалізації» [1, С. 15].

Виходячи з того, що кожна людина повинна мати можливість користуватися тими благами, які надає глобальне інформаційне суспільство, основною наскрізною ідеєю Окінавської хартії стала ідея необхідності скорочення розриву в доступі до інформаційних технологій між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються.

Методологічні засади, основні ідеї та принципи Окінавської декларації значною мірою вплинули на зміст Декларації Тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, прийнятої у 2000 році на сесії Генеральної Асамблеї ООН і затвердженої 189 державами світу. Декларація Тисячоліття ООН започаткувала процес досягнення світовою спільнотою визначених до 2015 року результатів у тих сферах, де нерівномірність глобального людського розвитку виявилася найгострішою [7, С. 14].

Автори Декларації Тисячоліття ООН продемонстрували розуміння того факту, що саме прискорений розвиток інформаційно-комунікативних технологій має посприяти досягненню (прямо або ж опосередковано) практично всіх Цілей Розвитку Тисячоліття. Крім того, у тексті самої декларації, серед іншого, йдеться й про те, що її укладачі сповнені рішучості «...вжити заходів до того, щоб всі могли користуватися благами

нових технологій, особливо інформаційних і комунікаційних, у відповідності з рекомендаціями, що містяться в Декларації міністрів на сесії ЕКОСОП 2000 р.» [2].

У 2002 р. Генеральна асамблея ООН приймає резолюцію про схвалення ініціативи ІТУ щодо проведення Всесвітнього саміту з питань Інформаційного суспільства у два етапи, а в 2003 і в 2005 роках відповідно до цих рішень відбуваються Женевський та Туніський етапи вказаного саміту. Сам факт організації і проведення WSIS вже став свідченням величезної популярності у світі як самого терміну «інформаційне суспільство», так і тих концепцій (за всієї їх неоднорідності), що претендують на його змістовне наповнення.

Аналізуючи преамбулу Женевської Декларації, країни-учасники першого етапу Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства проголосили «...спільне прагнення і рішучість побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожний може створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, даючи змогу окремим особам, громадам і народам повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи своєму сталому розвитку і підвищуючи якість свого життя на основі цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і поважаючи в повному обсязі та підтримуючи Загальну декларацію прав людини» [3].

Не уникає Женевська Декларація і найгостріших проблемних моментів, а саме – цифрової нерівності, яка дуже чітко наявна у світі не тільки у різних суспільствах, але й у середині суспільств. І це необхідно подолати, перетворити цю цифрову нерівність у цифрові можливості для всіх, зокрема для тих, кому загрожує відставання і подальша маргіналізація. Перш за все, необхідно створити спеціальні умови та можливості їх використання для молоді, маргіналізованих і уразливих груп суспільства, включаючи мігрантів, внутрішньо переміщених осіб і біженців, безробітних і знедолених людей, меншостей і кочових народів, а також для людей похилого віку та осіб з обмеженими можливостями.

Однією з новаторських ідей Женевської Декларації стала ідея про те, що для подолання цифрової нерівності потрібне запровадження «цифрової солідарності» [3].

Під час проведення другого етапу Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства (WSIS), (Тунісі 16–18.11.2005р.), представники держав-учасниць, поперед усе, підтвердили свою безумовну підтримку Декларації принципів і Планові дій, прийнятим на першому етапі Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, що відбувся в Женеві в грудні 2003 р. Це було зафіксовано, зокрема, і в основних документах, прийнятих Туніським самітом, які стали відомими

як Туніське зобов'язання та Туніська програма для інформаційного суспільства.

Так, у Туніському зобов'язанні декларувалася необхідність «побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство на основі цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, міжнародного права і принципу багатосторонніх відносин, дотримуючи в повному обсязі і підтримуючи Загальну декларацію прав людини, для того щоб люди в усім світі могли створювати інформацію і знання, мати до них доступ, користуватися й обмінюватися ними, аби повною мірою розкрити свій потенціал і реалізувати погоджені на міжнародному рівні цілі і завдання розвитку, включаючи Цілі розвитку тисячоліття» [5].

На думку організаторів та учасників Туніського саміту, він надав унікальну можливість для підвищення рівня інформованості про блага, які інформаційні і комунікаційні технології (ІКТ) можуть дати людству, і про засоби, якими вони можуть змінити діяльність, взаємини і життя людей.

У Туніській програмі для інформаційного суспільства значна увага приділялася ролі Фонду цифрової солідарності (ФЦС), заснованого ще під час першого, женецького етапу саміту як інноваційного фінансового механізму добровільного характеру, відкритого для участі заінтересованих сторін, завдання якого полягає в перетворенні цифрової нерівності у цифрові можливості для країн, що розвиваються, через зосередження переважно на особливих і невідкладних потребах на місцевому рівні і вишукування нових джерел добровільного фінансування «солідарності».

Література:

1. Гуцал К. А. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства в контексті світових глобалізаційних процесів / К. А. Гуцал // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. – 2010. – № 1. – С. 11–15.
2. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. Затверджена резолюцією 55/2 Генеральної Асамблеї від 8 вересня 2000 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_621
3. Женецька Декларація принципів : Побудова інформаційного суспільства: глобальна задача в новому тисячолітті // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apitu.org.ua>
4. Зернецька О. В. Глобальний розвиток системи масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зернецька. – К. : Освіта, 1999. – 351 с.
5. Туніське зобов'язання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apitu.org.ua/wsis/tp> <http://apitu.org.ua/wsis/tz>
6. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010. Національна доповідь : Міністерство економіки України. – К. : Б. в. – 2010. – 107 с.

Василенко О.П.

канд. пед. наук, доцент,
Одеський національний політехнічний університет

Нірян О.П.

магістр, факультет державного управління, ОРІДУ НАДУ при
Президентові України
(Одеса, Україна)

НОРМАТИВНО- ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ

Новітні технології, які впроваджуються, починаючи з кінця ХХ сторіччя, стають здобутком усього людства. Настає ера їх широко використання у всіх галузях життєдіяльності людей. Для документознавства цей період можна характеризувати як початок масової автоматизації документування інформації на папері. Це слугувало підвищенню загального рівня інформатизації суспільства. Разом з тим, постійно прискореними темпами вдосконалюються і самі інформаційні технології. Таким чином були створені умови для виникнення нового інформаційного об'єкта – «електронного документа», який може з високою вірогідністю гарантовано функціонувати певний час у новій інфраструктурі. Широке впровадження нового інформаційного об'єкта у суспільних відносинах потребувало унормування. В Україні «електронний документ» як поняття було визначено у 2003 р. в Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1].

Незважаючи на визначення електронного документа у відповідному Законі України [6, Ст. 5] ще у 2003 р., і досі спостерігається широке тлумачення цього поняття фахівцями-практиками та науковцями [4; 10, 5, 6, 7]. Серед інших можна виокремити декілька головних чинників, які сприяють активізації обговорення поняття «електронний документ» в осередку документознавців, архівознавців та фахівців з інформаційних технологій. Сам Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» потребує вдосконалення, з чим погоджуються навіть його автори. З часу прийняття цього закону минуло достатньо часу для усвідомлення багатьох аспектів функціонування електронного документа, як складного інформаційного об'єкта. Необхідно визнати, що цей процес ще триває. Крім того, робота з електронним документом потребує впровадження нових для документознавства документаційних процесів. Це потребує їх дослідження та унормування. На жаль, серед фахівців та науковців немає єдиної думки щодо структури та змісту інформаційного об'єкта, який би асоціювався з поняттям електронного документа, і, насамперед, серед документознавців та архівістів. Це пов'язано із різноманітністю інформаційних технологій та

їхніми швидкісними змінами. Однак, завдяки зусиллям керівництва Укрдержархіву та відділу документознавства УНДІАСД з'явилися реальні перспективи вирішення цього питання. На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2011 р. № 1014-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні» ними було підготовлено проект «Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» [4], що переданий на реєстрацію до Міністерства юстиції України. Цей документ узагальнює майже всі дослідження УНДІАСД щодо електронного документа та пов'язаних з ним процесів за останні два роки та має велике практичне значення на сучасному етапі становлення електронного документознавства в Україні.

Якщо прискіпливо ставитися до нормативно-правової бази України, то стане зрозумілим, що сучасний електронний документ в Україні, який має широке практичне застосування, – це документ з чітко вираженими ознаками службового документа, який взагалі відповідає визначенням у ДСТУ 2732:2004 [5] та ДСТУ 4163-2003 [6]. Нинішні теоретичні загальнонаукові дослідження можливих форм електронного документа майбутнього безперечно дуже важливі, і вони можуть мати вплив на практичне функціонування електронних документів сьогодення. Але якщо службовий документ є визначеним поняттям, за яким можна досліджувати життєвий цикл електронного службового документа, і шляхи цього дослідження взагалі зрозумілі документознавцям та архівістам, то документи в електронній формі, які не підпадають під визначення електронного документа за Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг», але є документами з електронним носієм, і які успішно у державі та суспільстві виконують функцію задля якої вони були створені та можуть у майбутньому бути визнаними документами, які відносяться до НАФ [8], то вони потребують окремого загальнонаукового дослідження.

Поняття «документів в електронній формі» закріплено у сучасній документознавчій терміносистемі численними нормативно-правовими актами, що видаються, як було вказано, з кінця ХХ ст. Дослідження законодавства України за останні майже 20 років щодо унормування роботи з документами в електронній формі та використання них для організації документаційного управління підприємствами, організаціями і установами, доводить, що кількість нормативно-правових актів вимірюється сотнями. Аналіз сфер діяльності, до яких спрямовані ці акти, доводить, що вони охоплюють майже всі сфери діяльності держави та суспільства (управлінська, правочинство, банківська, бухгалтерська, податкова, митна, транспортна, торгівля, цінні папери, освіта тощо). Типовий склад нормативно-правових актів теж має широкий спектр застосування, від наказів щодо діяльності окремих відомств до законів України.

Література:

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851–IV // Офіц. вісн. України. – К., 2003. – № 25. – Ст. 1174.
2. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3815–XII // Відом. Верховної Ради України. – К., 1994. – № 15. – Ст. 87.
3. Спр. 04-08 за номенклатурою справ УНДІАСД на 2011 р. від 30.12.2010 № 40. Державний реєстраційний номер НДР 0111U005791. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання : науково-дослідна тема : схвалено Нормативно-методичною комісією Укрдержархіву, протокол від 27.12.2011 № 2 / Укрдержархів, УНДІАСД; уклад.: Ю. С. Ковтанюк (кер. розробки), О. В. Лаба, П. М. Марченко. – К., 2011. – 85 с. – Рукопис.
4. Антоненко І. Є. Новий зміст старих понять (Термінологія науки про документ у цифрову епоху) / І. Є. Антоненко // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Ін-т держ. упр.; за заг. ред. В. В. Бездрабко. – К. : Четверта хвиля, 2009. – Вип. 3. – С. 9–12.
5. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення. – К. : Держстандарт України, 2005. – 32 с.
6. ДСТУ 4163-2003. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів. – К. : Держстандарт України, 2003. – 24 с.
7. Кулешов С. Г. Заметки документоведа о содержании «информационных законов» Украины [Электронный ресурс] / С. Г. Кулешов // 2000 : еженедельник. – 2011. – 28 дек. – № 52. – Режим доступа: <http://2000.net.ua/2000/derzhava/ekspertiza/77604>. – Загл. с экрана.
8. Кулешов С. Г. Офіційний документ / С. Г. Кулешов / Українська архівна енциклопедія. – К. : Горобець, 2008. – С. 636.

Гибински Л.

доктор філософії
(Софія, Болгарія)

ОПЫТ БОЛГАРИИ В ПОСТРОЕНИИ ЭЛЕКТРОННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Термины «электронное государственное управление», «электронное государство», «электронное правительство» («цифровое государство», «цифровое правительство») прочно вошли в современный лексикон и

перестают быть специальными. Электронное государство - способ организации государственной власти, основанный на использовании информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). «Электронное государство» подразумевает поддержку при помощи ИКТ деятельности как исполнительной власти («электронное правительство»), так и представительных органов («электронный парламент»), а также судебных органов («электронное правосудие»).

Реализуемые за рубежом программы создания информационного общества и «электронного правительства» ставят своей целью достижение лидирующих позиций в экономике и социальном развитии общества. Помимо ярко выраженной социально-экономической направленности, приоритетные направления охватывают правовое развитие, кадровые вопросы и совершенствование информационно-коммуникационных технологий. Немало внимания уделяется и созданию многофункциональных центров обслуживания населения.

Электронное управление является стратегическим приоритетом Болгарии, необратимым процессом и единственным способом достижения важнейших целей – эффективности, прозрачности, успехов в борьбе с коррупцией, отчетности и контроля. Болгария как член ЕС находится в процессе реализации сложной и актуальной задачи оказания помощи административным учреждениям, чтобы они могли отвечать на новые вызовы, с которыми сталкивается глобализированный мир. В условиях выхода из экономического и финансового кризиса усилия Болгарии в качестве полноправного члена Европейского Союза направлены на достижение устойчивого развития, борьбу с коррупцией, совершенствование судебной системы и модернизацию государственного управления. Развитие электронных административных услуг реализуется на практике путем обеспечения доступа ко всем государственным услугам через централизованный веб-сайт; внедрения электронных административных услуг, через которые обеспечивается предоставление официальных документов и форм для бумажного делопроизводства, что, в свою очередь, обеспечивает легкий доступ к информации и более высокий уровень прозрачности; разработки системы коммуникации с администрацией и подачи жалоб; внедрения комплексных услуг для предоставления документов [1].

Основными стратегическими документами, формирующими приоритет электронного управления являются: принятая в 2009 году в Мальме Декларация министров, ответственных за политику в области электронного правительства, Программы Европейской комиссии «Европа 2020» и «Лиссабонская стратегия». Также в настоящий момент руководящим документом в области электронной политики в стране следует считать Стратегию развития электронного правительства в Болгарии на период 2014–2020 годов. Стратегия реализуется на основе Дорожной карты реализации Стратегии развития электронного управления в Республике Болгарии на период 2016–2020 годов. Этот

документ представляет собой дорожную карту, которая включает в себя меры и мероприятия для реализации стратегических целей, а также ответственные учреждения и необходимые финансовые ресурсы для этого [3].

Построение электронного правительства является процессом, который требует большого административного потенциала. Это требует тренингов и информационных кампаний в целях поощрения и объяснения сущности, принципов и задач электронного правительства как нового, современного подхода к управлению.

Достигнутые результаты в области внедрения электронного управления в Болгарии значительны, но недостаточны. Существует базовая инфраструктура, но на сегодняшний день проделана только часть необходимой работы для предоставления электронных услуг. основополагающие комплексные услуги отсутствуют, существует недостаточное понимание сложных правовых вопросов и не четко сформулированы требования к разработчикам систем и услуг.

На основе принципов развития электронного управления в Болгарии, соответствующие структуры должны совместно разработать и/или актуализировать стратегии обновления политики следующим образом:

1. Электронное образование / электронное обучение / электронная культура.
2. Электронное правосудие.
3. Электронное здравоохранение.
4. Электронное правительство / электронные услуги.
5. Электронная демократия / электронное голосование.
6. Электронный бизнес / электронная коммерция.
7. Электронная безопасность.

Информатизация государственного управления является процессом, который требует большого административного потенциала. Важным шагом стало создание гибких, современных академических учебных и исследовательских программ, адаптированных к постоянно изменяющимся условиям практик и дисциплин [2].

Болгарии необходим реальный механизм единого управления развитием электронного управления в целях обеспечения координации на всех уровнях: администрации, муниципалитетов, государственных поставщиков электронных услуг за пределами центральных и местных органов власти, – с учетом целей административной реформы, сокращения административного бремени и децентрализации деятельности.

Литература:

1. Петрова М.М. Построение электронного управления путем реформ: опыт Болгарии // «Економика розвитку» (Economics of Development). – 2016. - № 2 (78). - С. 20-25.

2. Лахижа М.І. Модернізація публічної адміністрації Болгарії після вступу в Європейський Союз (2007-2013) [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-01\(13\)/7.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2015-01(13)/7.pdf)
3. eGovernment in Bulgaria // European Comission report., 2016// Mode of access:
https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/ckeditor_files/files/eGovernment%20in%20Bulgaria%20-%20February%202016%20-%202013_0%20-%20v3_00.pdf

Кубко В.П.

канд. філос. наук, доцент, кафедра документознавства та інформаційної діяльності,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

**ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ
СТРАТЕГІЇ ТУРИСТИЧНОЇ КОМПАНІЇ**

На сучасному етапі розвитку людство досягло значних успіхів у багатьох сферах існування. Головним чинником, що сприяв цьому розвитку, став процес спілкування, котрий можна також вважати основою, на якій передавався досвід від покоління до покоління. У ХХ ст. у світі відбувся інформаційно-комунікаційно-технологічний вибух. Інформаційно-комунікаційні технології нині є невід’ємною частиною життя кожної людини, оскільки забезпечують створення, збереження, обробку і доступ до інформації.

Комунікативні стратегії розвитку туристичної компанії слід розуміти як систему заходів, організованих працівниками туристичної сфери, які спрямовані на потенційних споживачів туристичного продукту, через доведення й донесення інформації до свідомості останніх. Комунікативна політика просування туристичного продукту не тільки пропонує різноманітні методи здобуття влади на ринку туристичних послуг, але й збагачує туристичну галузь ефективними технологіями управління, сприяє взаєморозумінню між постачальниками та користувачами туристичних послуг на одеському туристичному ринку. Запорукою взаєморозуміння є ефективно організована система комунікації. Заходи в рамках комунікативних стратегій розвитку туризму в регіоні допомагають налагодити безперешкодний зв’язок з потенційними майбутніми туристами, оперативно реагувати на будь-які зміни в соціальному середовищі [1; 310].

Основним елементом комунікативних стратегій є комунікація з позиції ринку туристичних послуг, яку можна розглядати як складне, багатоаспектне явище, за допомогою якого можливе охоплення всіх систем взаємозв'язків і взаємовідносин, що зумовлює обмін інформацією між різними суб'єктами туристичного ринку. Нині основну роль у побудові комунікативних стратегій відіграють інтегровані маркетингові комунікації. До складу інтегрованих маркетингових комунікацій можна віднести визначений комплекс інформаційних заходів, який спрямований на розуміння клієнта, його потреб і усвідомлення соціальної відповідальності перед ним. Основними елементами інтегрованих маркетингових комунікацій є реклама та PR-технології, які можна використовувати на будь-якій стадії комунікаційної політики – від планування до просування туристичного продукту в регіоні. Для розробки ефективної стратегії по виходу одеського регіону на тверду основу національного туристичного ринку та міжнародну арену туристичної сфери необхідна розробка комунікаційного плану. Основним завданням подібного плану має бути чітке розмежування зон відповідальності реклами, маркетингу та PR. У кожному напрямі свої завдання: реклама дозволяє поширювати контрольовану та доступу інформацію про туристичний продукт, маркетингові заходи підтримують продаж і реалізацію пакета послуг у регіоні, PR створює позитивну репутацію й привабливий образ одеського туристичного регіону.

Сучасний стан туристичного ринку одеського регіону характеризується підвищенням значущості й цінності інформації. Збільшуються темпи зростання інформатизації населення регіону, споживач потребує доступного, усе більшого обсягу інформації. Проте підприємства не можуть збільшувати обсяги своїх комунікацій пропорційно збільшенню обсягу інформації, доступної споживачеві. Формування та втілення комунікативних стратегій розвитку змінюють тенденцію розвитку туристичної сфери на глобальніший та стрімкіший. Замість одного напрямку надання інформації цільовій аудиторії про підприємство та його послуги в системі комунікативної стратегії застосовують усі елементи й комунікаційні канали, які можуть сприяти виконанню цілей комунікації. Комунікативні стратегії поєднують у собі всі елементи маркетингових комунікацій, а саме:

- PR (public relation). Це може бути як звичайне перманентне супровід кожного маркетингового події інформаційною кампанією і ініціація цієї події, так і генерування приводів залучення уваги. Інформаційним

приводом може стати будь-яка грамотно оформлена інформація. Подія стає засобом формування комунікацій, рекламу;

- SP (sales promotion) – технології продажів. Сьогодні розроблено досить багато концепцій, які оптимізують продаж (в тому числі у вигляді продажу ідеї — як процесу переговорів). Не важливо, що продаємо: ідею, послугу, обладнання або предмети першої необхідності, але культуру продажів, знання стратегії і тактики продажів з урахуванням принципу персоналізації просто необхідно передбачати і при побудові системи комунікацій, і при підготовці фахівця [3];

- DM (direct marketing – прямий маркетинг). Робота з адресними базами, обробка інформації, досвід побудови інтерактивних комунікативних каналів з різними цільовими групами, особливо з корпоративними клієнтами, програми лояльності, які вже переросли в CRM. Найочевидніше, організовуючи самостійну маркетинговий захід – участь у виставці, забезпечити присутність необхідних гостей можна тільки використовуючи технології директ-маркетингу [2, 119].

Для успішної комунікативної стратегії важливо:

1. Створення системи комунікаційних повідомлень з використанням різних комунікаційних засобів, які б не суперечили один одному та були б скоординовані між собою.
2. Досягнення максимізації ефективності комунікативних стратегій через пошук оптимальних комбінацій основних комунікаційних засобів.

Комунікативні стратегії поєднують стратегію бізнесу загалом з потребами й умовами життя окремого споживача, координують усі комунікації туристичного бізнесу в межах вибору, уможливають з користувачем туристичних послуг, споживачем і ведуть з ним діалог, готують комунікації на замовлення, щоб вони точніше відповідали смакам окремих споживачів.

Узагальнюючи все вищезазначене, можемо зробити такі висновки:

- за допомогою комунікативних стратегій здійснено основний вплив на регіональний туристичний ринок;
- комунікаційна взаємодія може не лише вирішувати відносно пасивні завдання детального та всебічного вивчення потреб споживачів і адаптувати до них запропоновані послуги;
- комунікативні стратегії впливають на формування попиту, стимулювання збуту, з метою збільшення обсягів продажу, підвищення ефективності та прибутковості діяльності на ринку.

Саме для перелічених переваг і формуються та розробляються комунікативні стратегії розвитку туристичної діяльності.

Література:

1. Компанієць І. І. Комунікативна стратегія розвитку туристичного бізнесу в Україні [Текст] / І. І. Компанієць, В. П. Кубко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : Гілея, 2016. – Вип. 107 (4). – С. 310-312.
2. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг [Текст] : підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 661 с.
3. Тишевська-Шаповник О.В. Комунікативні стратегії як основа розвитку туристичної діяльності [Електронний ресурс] / О. В. Тушевська-Шаповник. – Вісник. Розділ 2. Соціальні комунікації. - Випуск 35. – 2012. – С. 115-123. – Режим доступу: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/v35/35-2-16.pdf>

Кубко В.П.

канд. філос. наук, доцент, кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Компанієць І.І., студентка,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ КОНСАЛТИНГОВИМИ СЛУЖБАМИ СУЧАСНИХ МЕТОДИК ДЛЯ ПОШУКУ РАЦІОНАЛЬНИХ РІШЕНЬ ПРОБЛЕМ ПІДПРИЄМСТВА

Проблема ефективності прийняття управлінського рішення, завжди була актуальною, але в даний час стала ще гостріше. Життєвою необхідністю стало зменшення ризику прийняття неправильних рішень. Широкого розповсюдження набирає консалтингова діяльність, яка за допомогою сучасних методик допомагає приймати раціональні рішення по оптимізації управлінських, стратегічних та інших дій.

Розвиток бізнесу спирається на потужну інфраструктуру його підтримки, а особливе місце в межах цього комплексу займає управлінська інфраструктура, основу якої складають консалтингові служби [1, 20].

Під консалтингом розуміють підприємницьку діяльність, яка виконується професіональними консультантами і спрямована на обслуговування потреб економіки й управління в консультаціях та інших видах професійних послуг [4, 78].

Зазвичай в прийнятті управлінського рішення присутні в різному ступені три моменти: інтуїція, судження та раціональність [3, 34].

Раціональні рішення – акти, засновані на аналізі проблематики з наукової точки зору. У цьому випадку фундаментом для майбутнього рішення стає узагальнений досвід фахівців в тій чи іншій сфері.

Раціональні рішення базуються на методах економічного аналізу, обґрунтування та оптимізації. Характерні для стратегічного і тактичного управління.

Раціональне управлінське рішення розробляється і приймається в кілька етапів. Процес підготовки, прийняття та реалізації рішень складний і багатосторонній, включає цілий ряд стадій і операцій. Схематичний лінійне рух в процесі прийняття рішення може бути доречним і ефективним при вирішенні завдання з великою кількістю явних змінних, які необхідно структурувати і розставити по місцях. Ця система найкращим чином проявляє себе тоді, коли спрямована на вирішення завдань, що піддаються аналізу, завдань, в якій всі змінні можуть бути виміряні і структуровані за допомогою логічних дій.

Для успішного виживання і функціонування компанії, підвищення якості і конкурентоспроможності її продукції, треба вміти передбачати труднощі, з якими вона може зіткнутися у майбутньому, і нові можливості, які можуть відкритися для неї. Тобто компаніям необхідно визначати пріоритетні напрямки розвитку, розробляти бізнес-плани, пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, використовувати нові технології організації управлінських процесів, змінювати стратегії діяльності, а отже, - здійснювати стратегічне управління. Одним з основних інструментів стратегічного управління, що оцінюють в комплексі внутрішні і зовнішні чинники, які впливають на розвиток компанії є SWOT-аналіз [2, 26].

Іншим методом підготовки інформації для прийняття раціонального рішення з технічних і технологічних питань є використання методики Gross Margin. Її основне призначення – аналіз і планування фінансово-господарської діяльності підприємства на основі розрахунку валового прибутку з поділом витрат на постійні та змінні. Однак ступінь деталізації і систематизації інформації, що необхідний при використанні даної методики, дозволяє порівнювати між собою різні технології виробництва.

Отже, ухвалення управлінських рішень в складних ситуаціях вимагає ретельного аналізу всіх факторів і являє собою багатокроковий процес, що складається з послідовності взаємопов'язаних етапів. І саме раціональні рішення, котрі базуються на методах економічного аналізу, обґрунтування та оптимізації є результативними та ефективними для стратегічного і управлінського консалтингу.

Література:

1. Гуткевич С.О. Консалтинг як інструмент розвитку підприємства [Текст] / С.О. Гуткевич, С.П. Дунда. – Комунікативний менеджмент в політиці : зб. наук. праць за 135 ед. С.О. Гуткевич, І.Г. Оніщенко. – К. : Вид-во НАКККиМ, 2010. – С. 20 – 25.

2. Коновалова О.В. SWOT- аналіз як основний інструмент стратегічного управління, його переваги і недоліки [Електронний ресурс] / Коновалова О., Андрущакевич Т. – Экономические науки /10 Экономика предприятия. – 2.10.2014. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58123.doc/htm.
3. Королева Т.А. Консалтинг: Учебное пособие [Текст] / Т.А. Королева. – СПб.: СПбГУКиТ, 2011. – 142 с.
4. Липпит Г. Консалтинговый процесс в действии [Текст] / Г. Липпит, Р. Липпит. – СПб.: Питер, 2007. – 208 с.

Мельник О.В.

к. і. н, доцент, кафедра історії та етнографії України,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

**ВПЛИВ МІФОЛОГІЇ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ НА
ІНФОРМАЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ (2014-2017 РР.): ЗА
МАТЕРІАЛАМИ ІНТЕРНЕТ РЕСУРСІВ**

Актуальність теми визначено сучасним станом російсько-українських відносин та впливом так званої «гібридної війни» на стан українського суспільства.

Розвиток незалежної України за 25 років не передбачав протиставлення міфології СРСР на державному рівні, що значно сприяло розвитку сепаратистських та проросійських поглядів у середовищі громадян України.

У умовах сучасної «гібридної війни», інформаційний конфлікт значно посилюється і фактично ґрунтується на протиставленні, ще первісного часу «Свій - Чужинець» і одним з головних завдань інформаційних впливів є посилення цього протиставлення з використанням міфологічних схем, як минувшини, так і творення нових модернізованих міфів сучасності.

На початку 2000-х років в середовищі національно-патріотичних сил та наукової еліти України розпочинається аналіз міфології СРСР та її впливу на громадянське суспільство. Першій майдан 2004 року характерний етап анти-міфологізації СРСР та створення власної національної міфології.

Найбільш впливовим антирадянським заходом стає відзначення річниць голодомору, та публікація матеріалів комісій, щодо голодомору в Україні [1].

Курс на євро інтеграцію проголошений ще в 2011-2012 роках значно посилює в середовищі української інтелігенції пропаганду європейських підходів до історії більшовизму, громадянської війни, української державної традиції та історії національних політичних, культурних та

військових досягнень, одночасно починається аналіз міфологем щодо України. «Увесь цей комплекс часом наукоподібних, часом напіванекдотичних міфів про Україну ... виник не на порожньому місці. Головне їхнє гносеологічне, як кажуть філософи, підґрунтя – брак об'єктивної інформації, поєднаний із дезінформацією, продиктованою колишньою метрополією» [2].

До міфів СРСР можна віднести такі групи міфів, що пов'язані як з ідеологічними схемами минулого та і нові групи-схеми, що використовуються органами масової інформації РФ:

Перша група: Міфи російської імперії, щодо історії Київської Русі та Української державності.

Друга група: Міфи щодо, української ментальності («запроданці», «мазепинці», «злодії, що крадуть газ» та інше).

Третя група: Міфи щодо, участі українців в Другій світовій війні («дезертири», «фашистські поплічники», криваві бандити»).

Четверта група: Криваві кліше, щодо українських національного та націоналістичного руху («бандеровці», «есесівці», та інші).

П'ята група: Новітні Міфи щодо, «Кримнашу», «Майдану та Кривавої хунти» в пост-Євромайданний час («карателі», «правосекі», «людожери младенців» та інше).

Логічна відсутність спротиву української держави старим кліше, які застосовувались ідеологічними засобами РФ в пост-майданний час з 2004 року значно сприяла закріпленню цих кліше в інформаційній пам'яті українського суспільства і їх подальшому застосуванню противниками незалежності України.

Створення 2 грудня 2014 року міністерства інформаційної політики України (МІП України) — центральний орган виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів, свідчить про перегляд попередньої політики та перехід до активної інформаційної самооборони [3].

Інтернет суспільство України характеризується не стільки наявністю «антиватникової політики», але й системною самоорганізацією сайтів та інформаційних внесків як історичного так і антифейкового змісту «Антифейк», «Інформаційні війська України» та інші [4].

Провокаційні публікації характерні для інформаційної війни наявні в кожній країні і засоби боротьби з ними, включають, як правдиві публікації так і провокативні новини фейкового змісту, що використовуються для отримання «анти-змісту» в новинах та повної їх дезінформаційності і перетворення на «веселі жарти». Найбільш вдалимими міфами-мемами стають протиставлення та підтвердження «кривавої хунти» щодо «поїдання младенців, снігурів» та особисті новини з життя «кривавого пастора».

Враховуючі проблемні моменти і низький освітній рівень у спілкуванні основної категорії пропагандистів-тролів інфовійськ РФ, часто вдається довести до істерики інтернет-аудиторію фейками щодо, «заходу американського авіаносця у порт Львова», чи будь якою іншою фейковою правдою [5].

Однак, в умовах війни такі засоби спрацьовують, поступово розпорошуючи інтернет-суспільство ворога, який вже не може відноситись серйозно до власних засобів масової інформації, коли через сміх можна достукатись до прагматизму і сенсу життя.

Посилений вплив на деміфологізацію СРСР, мають і інформаційні включення у соціальні мережі фото та відео СРСР 70-х та 80-х років, які показують тодішній низький рівень життя і тотальні проблеми [6].

Нажаль, в умовах жорсткої інформаційної війни доводиться створювати міфи чи перебільшувати деякі історичні події, реагуючі на дії противника. І закономірним процесом стає міфологізація історії та культури України.

Створюються нові міфи для фіксації історичних подій і закріплення їх в свідомості сучасних українців і цей процес є не тільки наслідком війни за незалежність, але й складовою новітньої української нації.

Література:

1. Геннадій Єфіменко. До Голодомору українців в СРСР був 81 мільйон? [Електронний ресурс] / Г. Єфіменко // Likbez. Історичний фронт. – Електрон. Текст. Дані. – Опубліковано: 09.10.2016. – Режим доступу: <http://likbez.org.ua/ua/do-golodomora-ukraintsev-v-sssr-by1-81-million.html>
2. Сергій Грабовський. Міфи про Україну: як нам перемогти драконів [Електронний ресурс] / С. Грабовський// Тиждень Розділ: Політика. – Електрон. Текст. Дані. – Опубліковано: 29 квітня, 2011. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/21645>
3. Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України: Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення від 14.01.2015 № 2 [Електронний ресурс] . – Електрон. Текст. Дані. – Опубліковано: 14.01.2015 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF>
4. Див.: <http://www.stopfake.org/>; <http://i-army.org/category/antifake/>;
5. Олена Ярмолук Авіаносець США «Гаррі Трумен» зайшов у Львівський морський порт (ФОТО) [Електронний ресурс] / Преса України. – Електрон. Текст. Дані. – Опубліковано: 01 квітня 2015. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/69499>
6. Радянська торгівля. Нагадування ностальгувальникам (фото) [Електронний ресурс] // ipress.ua. – Електрон. Текст. Дані. – Опубліковано: 06 08 2012. – Режим доступу: http://ipress.ua/ljlive/radyanska_torgivlya_nagaduvannya_nostalgyuyuchy_m_foto_5761.html

Онуфрієнко Л. В.
студентка групи 745 д
Науковий керівник – канд. філ. наук.,
зав. кафедри документознавства та української мови, проф. ХАІ
Прилуцька А.Є.
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»
(Харків, Україна)

ДОКУМЕНТУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТОВ «ГРУПИ КОМПАНІЙ «СОДРУЖЕСТВО»»

Документи з господарської діяльності зараз активно використовуються в діяльності багатьох підприємств харчової промисловості незалежно від їх форми власності. Вони допомагають встановлювати та документально закріплювати різноманітні стійкі зв'язки між декількома зацікавленими сторонами. Тема є актуальною, тому що саме документи з господарської діяльності – це гарант успішної роботи підприємства, а також певний регулятор відносин з постачальниками, орендодавцями та іншими фізичними та юридичними особами, які зацікавлені в наданні послуг.

На сьогодні, діюче законодавство не подає чіткого визначення поняття «господарський договір». Стаття 173 Господарського кодексу (далі ГК) України лише дає загальне визначення господарського зобов'язання – ним визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених ГК України, в силу якого один суб'єкт зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта, або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Також у ст. 179 ГК України міститься визначення господарсько-договірних зобов'язань як майново-господарських зобов'язань, що виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і не господарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів. У свою чергу, господарські договори слід відносити до найбільш типових індивідуальних правових актів, у зв'язку з формуванням яких на підприємстві проводиться об'ємна і важлива робота, пов'язана з процесами документування. Договір, який був оформлений належним чином, набуває сили юридичного акту, що визначає подальші дії сторін. Варто відмітити, що законодавство України однозначно регулює процеси укладання, зміни та розірвання господарських договорів

Документування господарської діяльності підприємства харчової промисловості не має характерних відмінностей від процесів фіксації певної інформації на електронних чи паперових носіях у будь-якій іншій

сфері людської діяльності. Але проблемою є те, що структура договірної роботи на кожному окремому підприємстві не може конкретно відповідати завданням, які стоять перед ним як учасника різноманітних господарських зв'язків. Документування господарських операцій тісно пов'язане з договірною діяльністю. Остання, в свою чергу, передбачає контроль за реалізацією продукції власного виробництва і договірну роботу, пов'язану із забезпеченням підприємства продукцією, послугами та ін. Вказані вище напрями договірної роботи є видами договірної роботи.

Таким чином, враховуючи велике значення договірних відносин між суб'єктами господарювання, організація процесів документування має дійсно велике значення та займає одне з важливих напрямків діяльності підприємства.

Спрінсян В.Г.

к. і. н., доцент, зав. кафедри документознавства та інформаційної діяльності,
Одеський національний політехнічний університет
(Одеса, Україна)

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У зарубіжній і вітчизняній історіографії тлумачення поняття «керування документацією» найбільш узагальнено можна подати так – це наукова дисципліна й організаційна функція керування документами з метою забезпечення оперативних потреб усіх сфер життя держави і суспільства.

Проблеми керування документацією неодноразово висвітлюються у публікаціях з теорії, історії та організації діловодства, організації та технології документування; спеціального діловодства. Найбільш активно працюють на терені українського документознавства В.В. Бездрабко, С.Г. Кулешов, Н.М. Кушнарєнко, М.С. Слободяник, Г.М. Шведова-Водка та ін.

У даній розвідці маємо на меті розглянути понятійний апарат керування документацією та деяку несумісність його трактування у міжнародній практиці й у вітчизняному понятійному полі, що негативно позначається на застосуванні нормативних документів та технологій у діяльності вітчизняних установ. Також звертаємо увагу на керування документацією як складову інформаційного менеджменту.

Одне із перших визначень управління документацією належить А.М. Соковій, яка визначила його як складно структурований процес, що полягає в «організації точного і повного документування діяльності підприємств, створення відповідних форм документів; впровадженні механізму контролю за обсягом і якістю створюваних документів із метою

упередження появи непотрібних і надлишкових; забезпеченні якісного виконання усіх доручень і завдань, спрощенні діяльності кожної організації зі створення, накопичення і використання документальних форм; надійному зберіганні і вчасній ліквідації непотрібних документів; юридичному обґрунтуванні всіх аспектів управління документацією» [8, С.9].

Якщо для країн пострадянського простору керування (управління) документацією є порівняно новим напрямом наукових досліджень і ще не дістало досить широкого поширення, то за кордоном воно має тривалу історію становлення. У американській та британській традиціях поняття «керування документацією» – records management, у франкомовній – gestion des documents, у російській – управление документацией, в українській – керування/управління документацією. Загалом, історично термін «керування документацією» з'явився у Сполучених Штатах Америки, де, починаючи з 1880-х рр. вже можна відстежити витoki технології керування документацією, проте, перші колективні розробки тематичної проблематики датуються початком ХХ ст.

Як зазначає В.В. Бездрабко, вивчення проблеми знайшло вихід в активному освоєнні зарубіжного досвіду – основних методів і принципів організації діловодства, пропонованими у руслі records management, їх адаптації до вітчизняних умов документування й функціонування документації [2, С.13-23].

Термін «керування документацією» визначається на міжнародному рівні як галузь керування, що відповідає за ефективний і систематичний контроль за створенням, прийняттям, зберіганням, використанням, передаванням до архіву та вилученням для знищення службових документів, включаючи процеси відбору й зберігання в документальній формі свідчень і інформації про ділову діяльність.

У Національному стандарті України ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять» вперше офіційно зафіксовано визначення поняття «керування документацією» як комплекс заходів, спрямованих на здійснення процесів створення та функціонування службових документів [5].

До наукового обігу входять терміни «керування документацією», «управління документацією», а згодом – «керування документаційними процесами».

Розгляду питання управління документацією було присвячено низку публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: Л. Астахової, М. Ларіна, О. Мітченко, В. Савицького, А. Сокової.

Так, на думку Л. Астахової, на сучасному етапі процеси інституалізації (організаційного оформлення) документаційного забезпечення управління в організаціях поступово трансформуються в управління документацією, під яким розуміється повноцінна управлінська

функція організації, реалізація якої розповсюджується на всі стадії життєвого циклу документів, всі види документів і системи документації організації. Відбувається перехід від розуміння роботи з документацією не тільки як з функцією забезпечення, а безпосередньо до управління документацією як основною функцією менеджменту [1, С.23-26].

Тлумачення поняття «керування документаційними процесами», подане в ДСТУ 4423:2005, відрізняється від пропонуваного раніше. Якщо у термінологічному стандарті ДСТУ 2732:2004 у сфері діловодства й архівної справи до англійського варіанту records management зустрічаємо українськомовну версію керування документацією, то в ДСТУ 442381:2005 розробники відмовляються від буквального перекладу терміну словосполучення, мотивуючи неадекватністю віддзеркалення змісту іншомовного терміну, а також некоректністю значень модифікованої версії – «керування документаційними процесами». Останнє трактується як галузь керування, що відповідає за ефективний і систематичний контроль за створенням, прийманням, зберіганням, використанням, передаванням до архіву, вилученням для знищення службових документів, охоплюючи процеси відбирання та зберігання в документальній формі свідчень, інформації про ділову діяльність [6].

Отже, на основі вищевикладеного, ми розуміємо керування (управління) документацією (records management) як повноцінну управлінську функцію організації, реалізація якої поширюється на всі стадії життєвого циклу побутування документів (від виникнення документів – до їхнього знищення або передачі на зберігання в архів), всі види документів і системи документації організації.

На основі врахування традицій і накопиченого досвіду роботи з документами історично вироблена сукупність певних принципів і правил, що визначають вимоги до підготовки документів та організації роботи з ними. Ця діяльність поєднує в собі елементи діловодства і документаційного забезпечення менеджменту. Разом з тим останнє виконує функцію інформаційного постачання на всі ділянки управління такої документації, обсяги і якість якої відповідали б вимогам і потребам прийняття і виконання будь-якого управлінського рішення. Як зазначає Н.І. Гончарова, документаційне забезпечення менеджменту – це організаційно-методична діяльність, спрямована на створення управлінських документів і моніторингу їх використання в процесі прийняття рішень та реалізації основних функцій управління [3, С.113].

Стандартизація управління документацією дозволяє більш ефективно організувати роботу з документами в галузі управлінської діяльності. Саме стандартизація політики та процедур управління документацією забезпечує наявність належної уваги процесам ведення документації та збереженості всіх документів, а використання стандартної методики та процедур – більш швидкий та ефективний пошук

документної інформації. І це насамперед стосується управління документами всіх видів та на всіх носіях, створених або отриманих будь-якою організацією у процесі її діяльності, а також фізичними особами (суб'єктами підприємницької діяльності), які створюють та працюють з документами.

Таким чином, збагачення термінологічної системи документознавства у прикладному аспекті завдяки входженню у науковий обіг термінів «документаційне забезпечення управління», «керування (управління) документацією», «керування документаційними процесами», «документаційний менеджмент/ документаційне забезпечення менеджменту» дозволяє розкрити сутність еволюції документознавства, доповнити його історіографію та терміносистему.

Література:

1. Астахова Л.В. Документационное обеспечение управления как отрасль деятельности // Делопроизводство. – 2005. – № 2. – С. 23–26.
2. Бездрабко В.В. Від діловодства до керування документаційними процесами: із досвіду термінологічних означень та розрізнення значень / В.В. Бездрабко // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2009. – Вип. 3. – С. 13–23.
3. Гончарова Н.І. Документаційне забезпечення менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 260 с.
4. Добровольська В.В. Вітчизняний стандарт як база формування розвитку системи керування документацією в Україні / В. В. Добровольська // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 1. – С. 18–24.
5. Національний стандарт України ДСТУ 2732 : 2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять». – Чинний від 01.07.2005. – К.: Держспоживстандарт, 2005. – 32 с.
6. Національний стандарт України ДСТУ 442381:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами. Ч. 1. Основні положення». – Чинн. із 01.04.2005. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 28 с.
7. Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. праць / Київський нац. Ун-т культури і мистецтв; ін-т державного управління. За заг. ред. В.В. Бездрабко. – К.: Четверта хвиля, 2009. – Вип. 3. – 184 с.
8. Українське документознавства (1991-2011) : наук.-допом. біблігр. покажч./ М-во культури України, Нац. парл. б-ка України; уклад.: М.С. Слободяник, О.А. Політова; наук. ред. та авт. вступ. ст. М.С. Слободяника. – К., 2012. – 176 с.

Сторчак Д. В.
студент групи 744 д
Науковий керівник – канд. філ. наук.,
зав. кафедри документознавства та української мови, проф. ХАІ
Прилуцька А.Є.,
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»
(Харків, Україна)

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАФЕДРИ ЯК СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ ВНЗ

На сьогодні, сучасні вищі навчальні заклади освіти у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України. Це дозволяє належним чином регулювати документаційне забезпечення навчально-методичної діяльності ВНЗ, але враховуючи постійні зміни у вітчизняному законодавстві, з кожним днем все більшої актуальності набувають особливості роботи з документацією в межах освітніх закладів.

Вищий навчальний заклад відповідно до чинного законодавства є юридичною особою приватного або публічного права, що діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти.

Структурні підрозділи вищого навчального закладу також створюються відповідно до законодавства. Структурні підрозділи можуть мати окремі права юридичної особи. Структурними підрозділами вищого навчального закладу третього і четвертого рівнів акредитації є кафедри, факультети, інститути, філії, бібліотека тощо.

Кафедра - базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу (його філій, інститутів, факультетів), що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом. Кафедра створюється рішенням Вченої ради вищого навчального закладу за умови, якщо до її складу входить не менше ніж п'ять науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менше ніж три з яких мають науковий ступінь або вчене звання.

Керівництво кафедрою здійснює завідуючий кафедрою, який обирається на цю посаду за конкурсом Вченою радою вищого навчального закладу строком на п'ять років (для національного вищого навчального закладу - строком на сім років). Із завідуючим кафедрою укладається контракт.

Головними завданнями кафедри є створення умов для задоволення потреб студентів у підвищенні рівня професійних і культурних знань;

підготовка висококваліфікованих фахівців з глибокими теоретичними і необхідними практичними знаннями; підвищення кваліфікації персоналу кафедри; підвищення якості методичного забезпечення навчального процесу; розроблення нових технологій навчання; задоволення потреб підприємств і організацій у підвищенні кваліфікації їх персоналу; організація і проведення за замовленнями підприємств і організацій наукових досліджень і виконання пошуково-конструкторських робіт; поширення наукових, технічних і культурних знань серед населення.

У межах кафедри можуть бути створені групи (секції) викладачів, пов'язаних однією дисципліною або обслуговуванням одного факультету. За кожною групою завідувач кафедри призначає керівника з методичного забезпечення і організації навчальної роботи в групі.

Робота кафедри ґрунтується на принципах науковості, саморозвитку, гуманізму, демократизму, наступності, персональної і колективної відповідальності, колегіальності та гласності обговорення питань, що віднесені до її компетенції. При виконанні завдань, покладених на кафедру, її керівництво підпорядковується ректору, проректорам за напрямками роботи, декану факультету, у структурі якого вона перебуває.

Основними напрямками діяльності кафедри є:

- навчальна робота;
- методична робота;
- наукова й інноваційна робота;
- організаційна робота;
- виховна робота;
- профорієнтаційна робота;
- міжнародна діяльність.

Таким чином, документальне забезпечення навчально-методичної діяльності кафедри, як структурного підрозділу вищого навчального закладу, здійснюється завдяки реалізації функцій і завдань в установленому порядку, організації навчальної та методичної роботи, організаційних та виховних робіт, наданні інформації, взаємодії в межах своєї компетенції з іншими структурними підрозділами університету.

Татакі О.О.

ст. викладач, кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Московська Ю.А.

студентка 5-го курсу, гр. ІД-122, гуманітарний факультет,

Одеський національний політехнічний університет

(Одеса, Україна)

БІЗНЕС-ПЛАН ЯК НЕОБХІДНИЙ АНАЛІТИЧНИЙ ДОКУМЕНТ ЗАПОЧАТКУВАННЯ ВЛАСНОЇ СПРАВИ

Сучасна економічна ситуація в нашій країні потребує інноваційних підходів щодо вирішення нагальних проблем працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, які є фахівцями різних спеціальностей. Саме тому започаткування власної справи, на нашу

думку, частково вирішить проблему працевлаштування, зокрема, стосовно фахівців з документознавства та інформаційної діяльності.

Започаткування та ефективне ведення бізнесу неможливе без підготовки аналітичного документу, що характеризує ринкову ситуацію, у вигляді бізнес-плану. *Бізнес-план* – це комплексний багатофункціональний письмовий документ, в якому викладено сутність підприємницької ідеї, шляхи та засоби її реалізації, охарактеризовано ринкові, виробничі, організаційні, фінансові аспекти майбутнього бізнесу та особливості управління ним [1, С. 6], прогнозовані очікувані результати від реалізації запропонованої комерційної ідеї.

На думку фахівців, основною перевагою розробки бізнес-плану є можливість «зробити помилки» лише на папері, а не на реальному ринку [2, С. 26]. Тобто, підготовка бізнес-плану як аналітичного документу, що є результатом аналітичного дослідження ринкової ситуації щодо прийняття рішення для започаткування власної справи, дозволяє уникнути помилок ще на етапі розробки концепції ведення бізнесу в результаті детального відпрацювання стратегії досягнення поставленої мети. Саме ця особливість бізнес-плану дозволяє уникнути зайвих фінансових та матеріальних витрат, які можуть супроводжувати започаткування власної справи ще на початковій стадії.

Варто відзначити, що процес розробки бізнес-плану дає змогу глибоко проаналізувати розпочату справу у всіх деталях, виявляючи та обґрунтовуючи при цьому зв'язок між тим чого хоче підприємець та шляхами досягнення поставленої мети, додаючи впевненості щодо можливості її реалізації.

Складання бізнес-плану є першим і необхідним кроком підприємця-початківця у сферу інноваційної, господарської, комерційної або інвестиційної діяльності.

Розробка наповнення бізнес-плану самим підприємцем, що є, зокрема, документознавцем з інформаційної діяльності, вимагає залучення фахівців щодо економічної оцінки майбутнього бізнес-проекту та організаційно-правової форми його реалізації: можемо говорити, про необхідність економічного та правового обґрунтування доцільності започаткування власної справи.

Розвиток сучасного малого підприємництва у нашій країні залежить переважно, на нашу думку, від ефективного функціонування ринку інформаційних продуктів та послуг як ресурсу для отримання, опрацювання, передання інформації, знань і, відповідно, прийняття необхідних стратегічних та управлінських рішень. Приватні підприємства на цьому ринку поступово розвиваються та стають органічною частиною господарського середовища, сприяючи при цьому створенню нових робочих місць, впровадженню нових товарів та послуг, забезпеченню спеціалізованими товарами та послугами.

Значною мірою на започаткування власної справи впливають такі важливі умови й фактори: політична ситуація в країні, економічний стан

та економічна політика держави, заходи підтримки малого бізнесу, податкова політика, фінансово-кредитна політика, рівень життя населення й цивілізованість підприємництва. Сьогодні усі зазначені умови в нашій державі є досить складними й зовсім не оптимальними, що значно ускладнює процес започаткування власної справи.

Саме тому, ґрунтовний аналіз господарського середовища та перспективи майбутньої справи є необхідними складовими бізнес-плану як аналітичного документу започаткування власної справи.

Фахівці з документознавства та інформаційної діяльності мають змогу ефективно вирішувати проблеми інформаційного забезпечення започаткування бізнесу, такі як, обмежений спектр доступної інформації (про нові технології, про можливі зарубіжні контракти), нерівномірна географія розповсюдження інформації, обмеженість в можливостях отримання інформації про кон'юнктуру ринку тощо, використовуючи різноманітні джерела інформації.

Варто відзначити, що в умовах ринкової економіки, за яких інформація є одним із основних товарів, доцільно створювати приватні підприємства, діяльність яких пов'язана з підготовкою і наданням інформаційних послуг та продуктів, що задовольняють певну групу суспільних потреб.

Таким чином, бізнес-план є необхідним аналітичним документом започаткування власної справи, в якому визначається комерційна ідея майбутнього бізнесу, формулюються перспективні та поточні шляхи реалізації ідеї, оцінюються сильні і слабкі сторони бізнесу, наводяться результати аналізу ринку та його особливостей викладаються подробиці функціонування підприємства під час реалізації комерційної ідеї, визначаються обсяги фінансування тощо. Тобто, це активний робочий документ, що охоплює усі сторони діяльності майбутнього підприємства (виробничу, маркетингову, комерційну, економічну, фінансову, соціальну, правову тощо), який визначає оптимальні за часом і найменш ризиковані шляхи реалізації підприємницької ідеї.

Вбачаємо за необхідне подальше обґрунтування та детальну характеристику наповнення розділів бізнес-плану щодо започаткування власної справи фахівцями документно-інформаційної галузі.

Література:

1. Козловський В.О. Бізнес-планування : навч. посібн. / О.В. Козловський, О.Й. Лесько. – Вінниця: ВНТУ, 2005. – 189 с.
2. Покропивний С.Ф. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / С.Ф. Покропивний, С.М. Соболь, Г.О. Швиданенко, Л.М. Шапринський. – К.: КНЕУ, 2001. – 160 с.

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ»

21-23 червня 2017 року, м. Одеса

Українською та російською мовами

Відповідальний за випуск – І.Б. Кривдіна

Підписано до друку 16.06.2017 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 11,35. Обл.-вид. арк 11,75.

Наклад 60 прим.

Керівник видавничих проектів Ю.В. Піча

Видавництво «Каравела»,

просп. Рокосовського, 8а, м. Київ, 04201, Україна.

Тел. (044) 592-39-36, (050) 355-77-75.

E-mail: caravela@ukr.net

WWW.CARAVELA.KIEV.UA

Свідоцтво

про внесення суб'єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців,

виготівників і розповсюджувачів

видавничої продукції:

ДК №2035 від 16.12.2004 р.